

Finansēts no Eiropas Savienības programmas "Noziedzības novēršana un cīņa pret noziedzību" līdzekļiem.

CPTED

ROKASGRĀMATA POLICISTIEM

Andress Levalds

Jelīzaveta Jekaterina Sibula

Martina Prāsa

Merli Kleina

Panu Lehtovuri

Pauls van Somerens

Tarmo Viķmā

Tomass Pāvers

IEVADS

Projekts HOME/2012/ISEC/AG/4000004321: Projekts "Pilsētu projektēšanas, plānošanas un noziedzības novēršanas metožu pilnveide un jaunu metožu izstrāde, lai uzlabotu dzīvojamās vides drošību (CPTED)" tika īstenots periodā no 1.12.2013. līdz 30.11.2015., iesaistoties vienpadsmit partneriem no Igaunijas, Latvijas, Lietuvas un Somijas.

Projekta galvenie mērķi bija šādi: 1) esošo CPTED metožu pilnveide partnervalstīs; 2) CPTED iesaistīto partneru profesionālās kompetences uzlabošana; 3) savstarpējo sakaru attīstīšana, lai uzlabotu sadarbību un paraugpraksi apmaiņu; 4) policistiem paredzētu mācību materiālu un rokasgrāmatas sagatavošana; 5) CPTED iekļaušana Drošības zinātņu akadēmijas (Igaunija) pastāvīgajā mācību programmā un aktīvāka policistu iesaiste teritoriālās plānošanas procesā.

Galvenais CPTED rokasgrāmatas mērķis ir praktiska CPTED materiāla sagatavošana, kas ir paredzēts policistiem, kuri iesaistās plānošanas procesos, kā arī citām par drošas dzīves vides nodrošināšanu atbildīgām amatpersonām. Šīs rokasgrāmatas galvenā mērķa grupa ir policisti, un tā ir sarakstīta nolūkā palīdzēt policijas darbiniekiem izprast galvenos CPTED principus un sniegt praktiskas zināšanas par iesaistīšanos plānošanas procesā. Citiem darbiniekiem un galvenajām ieinteresētajām pusēm šī rokasgrāmata sniedz ieskatu, kādā veidā un kuros gadījumos policistiem vajadzētu piedalīties plānošanas procesā, kā arī norāda, kādas zināšanas policijas darbinieki var sniegt attiecībā uz plānošanu.

Rokasgrāmatā iekļauti šādi galvenie jautājumi:

- kā izprast CPTED un tās galvenos principus;
- kā analizēt apbūvētu vidi saistībā ar noziedzību, sabiedrisko kārtību, satiksmes drošību un bailēm no noziedzības;
- kā saprast plānošanas procesu un ar to saistītos dokumentus;
- kā policisti var iesaistīties plānošanas procesā un sniegt ieteikumus.

Rokasgrāmata paredzēta visām projekta partnervalstīm (EE, FIN, LV, LT).

Rokasgrāmatas autori: Andress Levalds (Igaunija), Martina Prāsa (Igaunija), Jelīzaveta Jekaterina Sibula (Igaunija), Tomass Pāvers (Igaunija), Panu Lehtovuri (Somija) un Pauls van Somerens (Nīderlande). Rokasgrāmatas koordinatore ir Marli Kleina (Igaunija), projekta vadītājs ir Tarmo Viķmā (Igaunija).

Tarmo Viikmäe (Igaunija)

Šī projekta vadītājs. Strādā Igaunijas Policijas un robežsardzes pārvaldes Starptautiskās sadarbības birojā. Policijas darbinieks kopš 1992. gada. Ieguvis maģistra grādu sociālajās zinātnēs (valsts pārvalde).

Tomass Päävers (Igaunija)

Igauņu arhitekts, strādā paša dibinātos uzņēmumos "Linnalahendused" OÜ (pilsētvides risinājumi) un "Paik Arhitektid" OÜ. Filozofijas zinātņu doktorantūras students Igaunijas mākslas akadēmijā. Bijis pilsētas arhitekts Kuresāres pašvaldībā, kā arī padomnieks Iekšlietu ministrijas Teritoriālās plānošanas departamentā.

Andress Levalds (Igaunija)

Igauņu arhitekts, pilsētu plānotājs un ainavu arhitekts. Šobrīd strādā Finanšu ministrijas Teritoriālās plānošanas departamentā, pārzina reģionālo plānošanu. Sociālās iesaistes dizaina un pilsētu infrastruktūras pasniedzējs Igaunijas Mākslas akadēmijā, lasa lekcijas teritoriālās plānošanas teorijā Tallinas Tehniskajā universitātē, kā arī ir CPTED principu pasniedzējs Drošības izpētes akadēmijā. Igaunijas arhitektu savienības delegācijas vadītājs Eiropas Arhitektu padomē.

Martina Präsa (Igaunija)

Igauņu juriste, kas strādā uzņēmumā "Glikman, Alvin & Partners Solicitors", specializējas būvniecības un plānošanas likumos.

Panu Lehtovuri (Somija)

Plānošanas teorijas profesors Tampere Tehniskās Universitātes Arhitektūras skolā. Agrāk bijis pilsētu izpētes profesors Igaunijas Mākslas akadēmijā, Tallinā. Lehtovuri savos pētījumos galvenokārt pievēršas publisko pilsētvides zonu īpatnībām mūsdienās, kā arī jaunākajām pilsētu projektēšanas metodēm.

Pauls van Somerens (Nīderlande)

Uzņēmuma "DSP-groep" ģenerāldirektors un viens no dibinātājiem, konsultants pārvaldības jautājumos un politikas pētnieks. CPTED asociācijas (noziedzīgu nodarījumu novēršana ar vides plānojuma palīdzību) un "Eiropas un Nīderlandes Plānojums noziedzības izskaušanai" asociācijas valdes priekšsēdētājs (skatīt www.e-doca.eu). EU COST (Eiropas sadarbības programma zinātnes un tehniskās pētniecības jomās) pārvaldības komitejas loceklis; TU 1203 (<http://costtu1203.eu>). Lasa lekcijas un konsultē par šiem jautājumiem dažādās pasaules valstīs.

Jelizaveta Jekaterina Sibul (Igaunija)

Igauņu ainavu arhitekts. 2005. gadā beigusi studijas ainavu arhitektūrā Dabaszinātņu Universitātē. Pēc augstākās izglītības iegūšanas strādājusi Tallinas pilsētas pārvaldē, administrējot Lasnamē rajonu, pēc tam strādājusi Pilsētplānošanas departamentā par pilsētas ainavu arhitekti. Strādājusi arī ANO, atklājot pirmo UNITAR CIFAL centru Tallinā. 2012.-2013. gadā konsultante Iekšlietu ministrijas Teritoriālās plānošanas departamentā. Šobrīd ārštata darbiniece.

Merli Kleina (Igaunija)

CPTED rokasgrāmatas koordinatore. Analītiķe Policijas un robežsardzes pārvaldes Analīzes daļā, kā arī CPTED principu pasniedzēja Igaunijas Drošības zinātņu akadēmijā.

AUTORI

SATURS

1. VISPĀRĪGIE CPTED PRINCIPI	3	GADĪJUMA IZPĒTE 4. TALLINA - RANNAMEIZA - KLOGARANNA (IGAUNIJA)	39
GADĪJUMA IZPĒTE 1. BIJLMERMĒRA	13	6. KĀ LASĪT PLĀNOŠANAS DOKUMENTUS	44
2. KĀ PĒTĪT APBŪVĒTU VIDĪ	14	1. PIELIKUMS. CPTED KOPSAVILKUMA SHĒMA	52
GADĪJUMA IZPĒTE 2. MOTIALAS AREĀLS	19	2. PIELIKUMS. IESKATS TERITORIĀLAJĀ PLĀNOŠANĀ	54
3. AINAVU DIZAINA ASPEKTI NOZIEGUMU NOVĒRŠANĀ	21	3. PIELIKUMS. PLĀNOŠANAS LĪMENĪ, PROJEKTA PARTNERVALSTĪS	63
GADĪJUMA IZPĒTE 3. RĪGA	25	4. PIELIKUMS. PROBLĒMU X RISINĀŠANAS STRATĒGIJA / ANALĪZES FAKTORI ASTOŅIEM VIDES TIPIEM (ANDRESS LEVALDS)	64
4. IESKATS TERITORIĀLAJĀ PLĀNOŠANĀ	29	DEFINĪCIJAS	74
5. KĀ IESAISTĪTIES PLĀNOŠANAS PROCESĀ UN IZSTRĀDĀT AR DROŠĪBU SAISTĪTUS PRIEKŠLIKUMUS	30	ATSLĒGVĀRDI	76

1. VISPĀRĪGIE CPTED PRINCIPI

PAUL VAN SOOMEREN

1.1 CPTED izcelsme un attīstība

1.1.1 Izcelsme

CPTED – Noziedzīgu nodarījumu novēršana ar vides plānojuma palīdzību; ASV šo abreviatūru izrunā kā set-ted. Pirmais šo principu minēja C. Rejs Džefrijs (C Ray Jeffery) savā 1971. gadā izdotajā grāmatā. Džefrijs uzskatīja, ka noziegumu novēršanā vislielākā uzmanība jāpievērš to bioloģiskajiem faktoriem (smadzeņu darbībai), kā arī tādas vides veidošanai, kas kavētu noziegumus.

“Noziedzību var kontrolēt ar pilsētu plānošanas palīdzību, veidojot drošas ielas, ēkas un parkus. Mūsu pilsētas ir nedrošas, jo to uzbūve rada labvēlīgus apstākļus noziedzniekiem. Pilsētas var arī plānot tā, lai uzlabotu cilvēku saskarsmi.” (Jeffery, 1971/224).

Džefrijs bija aktīvas starpnozaru sadarbības piekritējs, kurā indivīda saskarsme ar vidi ir ļoti būtiska. Tā ir jauna bioloģijas, nervus sistēmas pētījumu, pilsētu plānošanas, vides plānošanas un kriminoloģijas mijiedarbība.

“Sekmīgam noziedzības kontroles modelim ir jābūt vērstam pret cilvēka rīcību pirms nozieguma izdarīšanas, pret noziedzīgu uzvedību tiešā veidā, kā arī jāpievēršas vides plānojumam, nevis tikai konkrētam noziedzniekam. Noziedzības kontrolei nepieciešamo vides kontroli var panākt ar pilsētu plānošanu, zinātni un tehniku, kā arī izmantojot biheiviorālo terapiju.” (Jeffery, 1971/278).

Gadu vēlāk ASV arhitekts un projektētājs **Oskars Ņūmens** (Oscar Newman) publicēja grāmatu "Aizsargājamā vide" ("Defensible Space") (1972)². Ņūmens uzskatīja, ka ēku konstrukcijas un tuvākās apkārtnes plānojums var gan vairot, gan mazināt iedzīvotāju apziņu, ka viņi spēj kontrolēt savu dzīves vidi. Savā otrajā mazāk pazīstamajā

grāmatā Ņūmens no materiālās vides pievēršanās sociālajai videi³. Abās grāmatās arhitekts ietvēra pazīstamās žurnālistes un skarbās “modernās pilsētu plānošanas” kritiķes Džeinas Džeikobsas⁴ (Jane Jakobs) uzskatus, kura apstrīdēja CIAM un Lekorbizjē idejas par apjomīgiem daudzdzīvokļu ēku kompleksiem, kas uzcelti starp zaļiem parkiem, pielāgojot dzīvošanai paredzētās funkcijas tuvākajā apkārtnē uzņēmējdarbības un satiksmes funkcijām, kas rada piesārņotu un veselībai kaitīgu vidi⁵.

Oskars Ņūmens izdalīja:

- publisko zonu: ceļus, laukumus un parkus pilsētā;
- daļēji publisko zonu: priekšnamu vai piemājas dārzus, kas ir publiski pieejami;
- daļēji privāto zonu: iekšējos koridorus dzīvokļu kompleksos vai kopīgos dārzus ēku kompleksa pagalmos;
- privāto zonu: mājokli, privāto dārzu.

Ņūmens uzsvēra, ka konkrētas zonas īpašniekam vai uzraudzītājam jābūt skaidri noteiktam. Tādējādi zona kļūst aizsargājama. Vairumā gadījumu zonu var nodalīt nevis ar stingriem drošības elementiem (norobežošana ar slēdzenēm, aizbīdņiem, žogiem vai dzeloņstieplēm) vai ar pastiprinātu policijas uzraudzību, bet gan ar neuzkrītošākiem līdzekļiem, kā krāsas vai virsmas izmaiņas, simboliski vārti, zemi dzīvžogi, robežas nodalīšana, izvietojot akmeņus utt.

Tādā veidā Ņūmens pievēršanas ne tikai materiālajiem aspektiem (cements, ķieģeļi un java), bet arī sociālajiem un uzvedības faktoriem. Sociālos aspektus turpināja pētīt **Gregorijs Sevils** (Gregory Saville) un **Džerijs Klīvlends** (Jerry Cleveland), kuri savu pētījumu, ko prezentēja Starptautiskās CPTED asociācijas (www.cpted.net) ikgadējā konferencē, kas norisinājās Vašingtonā 1998. gadā. Izstrādājot “otrās paaudzes CPTED”⁶, Sevils un Klīvlends balstījās uz Nīderlandē pieredzēto, radot sertifikātu “Policijas atzīts drošs mājoklis”.

Turpmākajos gados pēc šīm agrīnajām CPTED publikācijām vairāki pētnieki turpināja analizēt un izvērst CPTED koncepciju. Lielbritānijā **Ronalds Klārks** (Ronald Clarke) (kurš tai laikā darbojās Apvienotās Karalistes Iekšlietu ministrijā) publicēja pētījumus par “apstākļu ietekmētu noziegumu novēršanu”⁷, ko viņš raksturoja ar šādu pieeju: *“tiek ietverti līdzekļi, kas mazina noziegumus veicinošos apstākļus, un tie (1) ir vērsti pret specifiskiem noziedzības veidiem; (2) ietver*

1. [piezīme](#) C Ray Jeffery (1971), 'Crime Prevention through Environmental Design'. Beverlilhilsa: Sage Publications.
2. [piezīme](#) Newman, O (1972), 'Defensible space: Crime prevention through urban design', Ņujorka: Macmillan.
3. [piezīme](#) Newman, O (1980), 'Community of Interest', Ņujorka: Doubleday.
4. [piezīme](#) Jacobs, J (1961), 'Death and life of great American cities', Ņujorka: Vintage Books.
5. [piezīme](#) van Soomeren, P, de Kleuver, J and van de Klundert, W (2014), 'High-rise in trouble. The Bijlmermeer in Amsterdam'. COST Action TU1203: Crime Prevention through Urban Design & Planning: <http://costtu1203.eu>.
6. [piezīme](#) Cleveland, J and Saville, G (1998), '2nd Generation CPTED: An antidote to the social Y2K virus of urban design'. Prezentācija trešajā starptautiskajā CPTED konferencē Vašingtonā.
7. [piezīme](#) Clarke, R V (Ed) (1997), 'Situational Crime Prevention (Successful Case Studies)', Second edition, Ņujorka: Harrows and Heston Publishers.

attiecīgās vides pārvaldību, plānošanu un izveidi pēc iespējas sistematiskākā un ilgtspējīgākā veidā; (3) padara noziegumus grūtāk paveicamus un riskantākus, vai arī liek lielai daļai noziedznieku domāt, ka tie no pārkāpuma izdarīšanas iegūs mazāk labuma un viņiem būs grūtāk savu rīcību attaisnot.” (Clarke, 1997/4).

Apvienotajā Karalistē izstrādātas arī tādas šai līdzigas pieejas kā “Plānojums noziedzības izskaušanai” (‘Designing Out Crime’)⁸ (DOC), “Plānojums pret noziedzību” (‘Design Against Crime’)(DAC; <http://www.designagainstcrime.com/>), kā arī policijas metode “Nodrošināts ar plānojumu” (‘Secured By Design’)(SBD). Šajā pieejā, ko izstrādājusi Apvienotās Karalistes policija, ēkām un vides plānojumiem, kas projektētas saskaņā ar drošības principiem, kā atzinība tiek piešķirts īpašs sertifikāts (vairāk informācijas vietnē www.securedbydesign.com). Šo Apvienotās Karalistes pieeju izmantoja arī Nīderlandes policija, izstrādājot sertifikātu “Policijas atzīts drošs mājoklis” (skatīt www.politiekeurmerk.nl; Armando Jongejana (Armando Jongejan) un Tobiasa Voldendorpa (Tobias Woldendorp) pētījums, kas atrodams vietnē www.edoca.eu).⁹

ASV noziedzības novēršanā ar vides dizaina palīdzību galvenokārt uzmanība tikusi pievērsta noziedznieku meklēšanas ģeogrāfiskajiem faktoriem. Šis aspekts analizēts **Pola un Patrišas Brantingemu** (Paul and Patricia Brantingham) pētījumā, kā arī nesenākā **Čeiniya un Ratklifa** (Chainey and Ratcliffe) pētījumā (noziedzības kartēšana un galveno izplatības punktu analīze).¹⁰ Savā 1987. gada pētījumā **Pauls van Somerens** (Paul van Soomeren) apkopoja šos pētījumus vienā modelī (nākamajā lappusē redzamais modelis ir atrodams ES COST rīcības plāna publikācijā “CEN 14383 pārskats; vairāk informācijas <http://costtu1203.eu>. Papildu informāciju par dažādām metodēm skatīt 1. pielikumā.

1.1.2 Attīstība

No 1990. gada vairāk uzmanības tiek pievērsts nevis idejām un teorijām, bet gan CPTED principu ieviešanai praksē. ASV pētnieka **Timotija Krova** (Timothy Crowe) grāmata “Noziedzīgu nodarījumu novēršana ar vides plānojuma palīdzību” (‘Crime Prevention through Environmental Design’)(1991.)

ietvēra daudz jaunu praktisku ideju. Timotijs Krovs, izbijis policists un CPTED instruktors Ketntuki štatā, Luīvilā, definē CPTED šādi:

“...atbilstošs apbūvētās vides plānojums un tā efektīvs izmantojums var mazināt bailes no noziedzības, noziegumu biežumu, kā arī uzlabot dzīves kvalitāti.” (Crowe, 1991/1 un Crowe, 2013/280).¹²

CPTED Eiropā (ES un Eiropas Standartizācijas komiteja (CEN)):

2001. gadā Eiropas Savienības Tieslietu un iekšlietu padome (sanāksmē, kas norisinājās 15.03.2001.) panāca politisku vienošanos, noslēdzot ES ekspertu konferenci “Ceļš uz zināšanām balstītu noziegumu novēršanas stratēģiju” (Sundsvalla, Zviedrija, 2001. gads).

Prakse liecina, ka *“Noziedzīgu nodarījumu novēršana ar vides plānojuma palīdzību”* un *“Plānojums noziedzības izskaušanai” (CPTED un DOC) ir noderīgas, efektīvas, konkrētas un praktiski īstenojamas stratēģijas noziegumu un apdraudējuma sajūtas novēršanai, kurās ietverta daudznozaru pieeja.”*

Šajā ES konferencē arī tika uzsvērts, ka *“... bailes no noziedzības jāuztver un jārisina kā atsevišķa sociāla problēma.”*

Desmit gadus vēlāk Eiropas Savienības Padome (Brisele, 2011. gada 24. marts 8094/11) atzina, ka:

“Noziedzīgu nodarījumu novēršana ar vides plānojuma palīdzību” (CPTED) ir aktīvs, uz iniciatīvu balstīts noziedzības novēršanas princips, kam pamatā ir teorija, ka atbilstošs apbūvētās vides plānojums un tās efektīvs izmantojums var mazināt noziegumu biežumu un bailes no noziedzības, kā arī uzlabot sabiedrības dzīves kvalitāti, kā arī tā mērķis ir mazināt vai pat novērst noziedzību attiecīgajā vidē un veicināt vides un tās likumīgo iemītnieku labvēlīgu mijiedarbību.”

ES Padome uzskata, ka:

- atbildību par noziedzības un bailu no noziedzības mazināšanu jāuzņemas gan policijai, gan pašvaldībām, gan vietējiem uzņēmumiem, gan brīvprātīgo organizācijām, kā arī vietējiem iedzīvotājiem;*
- apmācību un informāciju saistībā ar CPTED principiem vajadzētu saņemt ikvienam pilsētu plānošanas procesā iesaistītajam, tādējādi nodrošinot, ka visiem iesaistītajiem ir skaidra to loma un atbildība noziedzības novēršanā un sabiedrības nedrošības sajūtas mazināšanā.*

Īsumā sakot, atbildībai par noziedzības novēršanu jābūt dalītai, kā arī izglītošanai un apmācībai par CPTED principiem ir jābūt obligātai.

Modeļi, sertifikāti, standarti un plānojums noziedzības izskaušanai (CIA) Eiropā:

Minētais Britu policijas modelis “Nodrošināts ar plānojumu” par piemēru ņēma Nīderlande, 1993. un 1994. gadu laikā ieviešot sertifikātu “Policijas atzīts drošs mājoklis”, kas 1996. gadā tikai izplatīts visā valstī. Tāpat kā Apvienotajā Karalistē arī Nīderlandē šāds modelis bija – un joprojām ir – devis ļoti veiksmīgus rezultātus. Apzagto mājokļu skaits būtiski mazinājās (par 95% jaunbūvēs, un par 80% agrāk celtos mājokļos).

“Gan Lielbritānijas, gan Nīderlandes sertifikāti ir paredzēti, lai veicinātu klientu labklājību un tos atbalstītu (gan privātos investorus, gan mājokļu apvienības). Klientiem vajadzētu arhitektiem un pilsētu plānotājiem prasīt, lai to izstrādātie projekti būtu pēc iespējas drošāki. (Jongejan and Woldendorp, 2013/32).

90. gados Francija un Nīderlande arī sāka izstrādāt nedaudz vispārīgākas metodes, lai novērtētu noziedzības risku un nedrošības sajūtu jaunbūvēs, ka arī agrāk celtās ēkās un to tuvākajā apkārtnē, nosaucot šo projektu par “Noziedzības ietekmes novērtējumu” (‘Crime Impact Assessment’) (CIA).

Francijā CIA nosaukums ir ‘l’Etude Securite et Surete Publique’ (ESSP).¹³

Nīderlandē to dēvē par “Drošības ietekmes ziņojumu” (Safety Effect Report’) (jeb SER; vairāk informācijas vietnē www.hetccv.nl; 2009. gada aprīļa versija). Projektu būvdarbi tiek sākti tikai tad, kad ir noteikti iespējamie riski un izstrādāti drošības pasākumi.

Atšķirībā no Francijas Nīderlandē CIA nav obligāta prasība, tomēr pašvaldība var prasīt projekta izstrādātājam sagatavot “Drošības ietekmes ziņojumu”, lai saņemtu būvatļauju. Arī Apvienotajā Karalistē, **Mančestras** pilsētā CIA idejas ir iekļautas plānošanas sistēmā kā gandrīz obligāta prasība. Mančestras pašvaldība ir noteikusi, ka liela apjoma plānošanas projektos jāiekļauj “Noziedzības ietekmes ziņojums” ‘Crime Impact Statement’ (CIS). Šis dokuments ir līdzīgs minētajiem Nīderlandes un Francijas dokumentiem. CIS ietver noziedzības statistikas analīzi, ziņojumus par pārbaudītajiem objektiem, kā arī informāciju no vietējiem policijas iecirkņiem par noziegumu riskiem attiecīgajā teritorijā. Tāpat kā Nīderlandes un Francijas dokumentos, arī šai dokumentā ir iekļauti ieteikumi potenciālo risku mazināšanai.

Visi Eiropas valstīs laikposmā no 1990. gada līdz 2010. gadam izstrādātie šāda veida dokumenti lielākā vai mazākā mērā līdzinās pieejai, ko izstrādājusi CEN, **Eiropas Standartizācijas komiteja**, kas apvieno 33 Eiropas valstu standartizācijas institūcijas.

1995. gadā sākās darbs pie Eiropas standarta “Noziedzīgu nodarījumu novēršana ar pilsētu plānojuma palīdzību” (‘Crime Prevention through Urban Design and Planning’) (CPUDP).¹⁴ Šis 2007. gadā publicētais dokuments ir svarīgs vispārējs standarts, kas ietver šādus jautājumus:

- saturs (Kas jādara X kontekstā?);
- process (Kam tas ir jādara un kādā veidā?).

Igaunija šī standarta izveidē iesaistījās ļoti agrīnā tā tapšanas posmā (Veiko Jurisons (Veiko Jurisson)), turklāt vēl pirms tika sagatavots tā

^{8. piezīme} Clarke, R V & Mayhew, P (Eds) (1980), ‘Designing out crime’, Londona: Her Majesty’s Stationary Office.
^{9. piezīme} Jongejan, A and Woldendorp, T (2013), ‘A successful CPTED approach: The Dutch “Police Label Secure Housing” scheme, publicēts BUILT ENVIRONMENT 39. sēj. Nr. 1. Pages 31-48.
^{10. piezīme} Chainey, S and Ratcliffe J (2005), ‘GIS and Crime Mapping’, Hoboken: Wiley.
^{11. piezīme} van Soomeren, P (1987), ‘Safe and Secure Cities’, pētījums, kas prezentēts kā ievads “Konference par nedrošības mazināšanu pilsētas vidē”, Barselona (Spānija), 1987. gada novembris.
^{12. piezīme} Crowe, T D (1991), ‘Crime prevention through environmental design’, Woburn, MA: Butterworth-Heinemann. Piezīme. Jaunais 2013. gada izdevums ir papildināts: Crowe, T D and Fennely, L J (2013). ‘Crime prevention through environmental design’, trešais izdevums, Butterworth-Heinemann (Elsevier).
^{13. piezīme} Vairāk informācijas par Francijas ESSP: <http://costtu1203.eu/publications-on-urban-safetv-in-french/> .
^{14. piezīme} Plašāka informācija par šo standartu atrodama “The only Crime prevention Standard in Europe since the Roman Empire”; pieejama: Grönlund, B & Korthals Altes, H J & van Soomeren, P and Stummvoll, G (2014), ‘Review of Cen 14383; The death and life of great European standards and manuals - Development and implementation of the CEN 14383 standards’, COST Action TU1203: Crime Prevention through Urban Design & Planning: Vairāk informācijas vietnē <http://costtu1203.eu>.

galējais variants (EVS 809-1:2002) bija pat pieejams dokumenta pirmo projektu tulkojums igauņu valodā. Vairāk informācijas par šī standarta vēsturi, saturu un attīstību var atrast Eiropas sadarbības programmas zinātnes un tehniskās pētniecības jomās (COST) publikācijā “CEN pārskats 14383” (“Review of CEN 14383”) adresē <http://costtu1203.eu>.

Vēlāk, lai atvieglotu šī standarta īstenošanu, tika izstrādāta tā ieviešanas rokasgrāmata ar nosaukumu “Safepolis” (2008.). Gan standarts, gan tā rokasgrāmata sevi apliecināja kā labs paraugs pašvaldībām, politiķiem, iedzīvotāju kopienām un uzņēmēju organizācijām, kas vēlas dzīvot un strādāt, kā to formulē organizācija Eiropas Pilsētu harta, “drošā pilsētā, kuru pēc iespējas mazāk apdraud noziedzība un agresija”. Tātad ikviens no viņiem varētu sacīt tā: “Es zinu, ka drošība, noziedzība un noziedzības novēršana ir sarežģīti jēdzieni.” *“Tomēr, ja ikviens projektētājs, arhitekts, policists, iedzīvotājs vai skolotājs par savu vadlīniju izvēlēšies CEN/TR 14383-2, šī pilsēta būs daudz drošāka.”*

1.2 CPTED definīcija un jēdzieni

Kā atzīst **Pols Ekbloms** (Paul Ekblom) un Viktorija Gibsone (Victoria Gibson), kā iepriekš minēts, CPTED koncepcijas izcelsme ir saistīta ar daudzveidīgiem un dažādiem faktoriem. Turklāt, lai tajā ietvertie procesi spētu radīt vajadzīgo ietekmi konkrētā valstī un vidē, koncepcijas īstenošanā jāiesaistās ļoti dažādām ieinteresētajām pusēm. Analizējot aptuveni divsimt CPTED grāmatas un dokumentus, **Viktorija Gibsone un Dereks Džonsons** (Derek Johnson) (“Security Journal”, 2013. gada 16. maija izdevums) uzsvēra vienotas pieejas nepieciešamību – holistisku pieeju. Tādēļ mēs šobrīd esam pievērsušies skaidrai koncepcijas “Noziedzīgu nodarījumu novēršana ar vides plānojuma palīdzību” definīcijai.

1.2.1 Definīcijas un jēdzieni

Pirmkārt atgriezīsimies pie jēdziena CPTED:

- **Noziedzība** ietver “specifiskus noziedzības veidus”, kā arī bailes no noziegumiem vai nedrošības sajūtu (skatīt Ronalda Klārka citātu). Specifiskos noziedzības veidos ietilpst arī noziegumi, kas veikti, izmantojot situāciju. Tie ir noziegumi, kā arī nepiedienīga rīcība vai antisociāla uzvedība, tostarp ielaušanās, zādzība,

vandālisms, vardarbība ielās (nevis vardarbība ģimenē), grafiti zīmējumi, piegružošana utt. Jāņem vērā, ka šādas darbības var definēt tikai saistībā ar specifisku vidi, piemēram, konkrētu apkārtni vai publisku laukumu vai arī noteiktas ielas.

- Jēdziens **novēršana** nozīmē darbības, kas tiek veiktas, pirms problēma ir radusies. Iepriekšēja sagatavošanās nevis reaģēšana pēc nozieguma. Kaut arī policijai un tiesībsargu iestādēm šāds princips varētu būt jaunums, tas ir pilnībā ieviests medicīnā (sekmīgas veselības politikas priekšnoteikumi ir laba kanalizācijas sistēma un ūdensapgāde) vai satiksmes organizēšanā (vairumu satiksmes negadījumu var novērst ar uzlabotu ceļu plānojumu un tehniski labāk aprīkotām automašīnām), kā arī ugunsdrošības noteikumu ieviešanā. Problēmu rada apstākļi, ka tiek novērsti gadījumi, kas nemaz vēl nav notikuši. Tātad šai jautājumā vairāk jāpievērš uzmanība rūpīgai analīzei, galvenokārt pievēršoties varbūtības faktoram.

- **Ar (kaut kā) palīdzību** nozīmē noziedzības novēršanas ieviešanas un izpildes veidu. Kaut arī šī ideja var šķist vienkārša, tā ir būtiska veicamo pasākumu daļa – starpnozaru process, kurā vairākām ieinteresētajām pusēm, tostarp policijai, jāveic savas funkcijas. Šajā procesā svarīga ir visaptveroša analīze (kāda ir esošā vai iespējamā problēma, kur tā ir sastopama un ko tā ietver), kā arī sarežģīta un daudzpusīga pieeja, rodot efektīvu un paveicamu risinājumu konkrētai ar noziedzību saistītai problēmai.

- **Vide** ir būtisks noziedzības (iespējas noziegumu izdarīšanai) pieauguma vai novēršanas faktors. Tomēr šis princips ir saistīts ne tikai ar materiālo, bet arī sociālo vidi, kurā ir iesaistīts katrs sabiedrības loceklis. Šeit cilvēks un tā ķermenis, prāts, kultūra, uzvedība ir ļoti svarīgs elements. Tātad vide ir sociāla un fiziska laiktelpa.

- Jēdziens “**plānojums**” ir pārāk šaurs, jo patiesībā tas aptver pilsētas, apkārtnes vai ēkas projektēšanu, plānošanu, uzturēšanu un uzlabošanu, tostarp pievēršot uzmanību visām ēkas materiālajām detaļām (ķieģeļi, java, cements un formas), kā arī cilvēkiem, kas tajā uzturas un dzīvo. Plānošana ietver arī cilvēku ietekmēšanu. Tātad runa nav tikai par arhitektiem, pilsētu plānotājiem, projektētājiem, inženieriem un uzturētājiem, bet arī “sabiedrības veidotājiem”, kā skolotāji, sociālie darbinieki, pakalpojumu sniedzēji, iedzīvotāji, politiķi un pašvaldības, kā arī neapšaubāmi policija.

Ņemot to vērā, mūsu CPTED definīcija ir šāda:

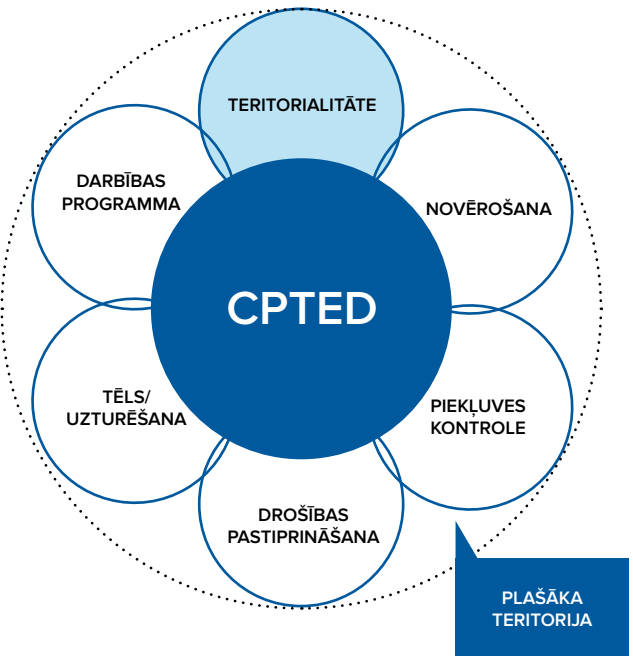
CPTED ir pieeja ir izstrādāta, lai novērstu noziedzību, kā arī nepiedienīgu un antisociālu uzvedību un bailes no noziedzības vai nedrošības sajūtu (un samazinātu materiālos un nemateriālos

zaudējumus), **iesaistot daudzveidīgus procesus, lai plānotu, projektētu un uzturētu konkrētu materiālo vidi vai teritoriju** (pilsētu, ciemu, tuvāko apkārtni vai ēku kompleksu), tostarp sociālo vidi ar visiem tajā iesaistītajiem konkrētā vidē vai teritorijā mītošajiem cilvēkiem.

Principi

CPTED tiek izmantoti vairāki principi. Literatūras avotos par šo pieeju minētie principi nedaudz atšķiras. Džeina Džeikobsa minējusi tādus jēdzienus kā sociālais kapitāls, pārredzamība un teritorialitāte. Oskars Ņūmens izšķir piecus principus, kas padara teritoriju aizsargājamu: teritorialitāte, dabiskā uzraudzība, tēls, vide un drošas kaimiņu teritorijas. Toms Krovs (Tom Crowe) (1991/30) minēja trīs savstarpēji saistītas stratēģijas: dabiska piekļuves kontrole, labas novērošanas iespējas un zemes nostiprināšana. Kuzenss (Cozens), Sevlis un Hiljers (Hillier) (2005)¹⁵ izdala sešus principus:

1. teritorialitāte	4. tēls un/vai uzturēšana
2. novērošana (dažāda veida)	5. darbības programma
3. piekļuves kontrole	6. drošības pastiprināšana

Avots: Mofata (Moffat) (1983.; 23. lpp.) CPTED modelis.

Aplūkosim šos sešus CPTED principus:

1. Teritorialitāte:

Teritorialitāte nozīmē īpašumtiesības vai īpašumtiesību apziņu, kas liek atsevišķiem cilvēkiem vai cilvēku grupām uzskatīt konkrētu vidi par savu: *“Šis ir mans/mūsu pagalm! Ej prom!”* Tātad pastāv acīmredzama motivācija kontrolēt un aizsargāt noteiktu vidi, kas pieder konkrētām personām vai tās uzskata šo vidi par savu īpašumu. Norādes, krāsas, iezīmēšana, vārti... tie visi ir līdzekļi, kas palīdz norobežot un nostiprināt teritoriju. Ar šiem līdzekļiem *“var veidot plānojumu, kas rada vai palielina ietekmi, iedvešot teritorijas lietotājos īpašumtiesību apziņu – teritoriālas ietekmes apziņu –, savukārt potenciālie pārkāpēji izjūt šo teritoriālo ietekmi.”* (Crowe, 1991/31).

2. Uzraudzība:

Jāizšķir iedzīvotāju veikta (dabiska) uzraudzība no formālas policijas vai drošības personāla uzraudzības, kā arī daļēji formālas uzraudzības, kas ietilpst pastnieka, mājas pārziņa, dežuranta, apsaimniekotāja u.c. pienākumos. Uzraudzība ietver arī tehnisko uzraudzību, izmantojot aprīkojumu, kā novērošanas kameras, bezpilota lidaparātus, mobilos telefonus un “Google” brilles. Lai veiktu uzraudzību, nepieciešama laba redzamība, ko panāk ar gaismām un līnijām, kas padara apkārtni pārraugāmu. Bet efektīvai uzraudzībai nepietiek tikai ar redzamību. Redzamībai jābūt iespējamai un motivētai, lai saskatītu nepieciešamo. Arī jābūt iespējai saskatīt, kas notiek (*“Vai tas, ko es tur redzu ir likumīgi vai nē?”*), bet, saskatot pārkāpumu, jādod noteikts signāls: jāklie dz, jābrīdina citi, jāzvana policijai vai privātam apsardzes uzņēmumam? Tātad no redzamības līdz efektīvai novērošanai ir vairāki soļi.

3. Piekļuves kontrole:

Būtībā piekļuves kontroles ideja ir šāda: pārkāpējs neuzdrīkstas un/ vai nav spējīgs piekļūt attiecīgajai teritorijai, ēkai vai telpai.

4. Drošības pastiprināšana:

¹⁵ **piezīme** Cozens, P M, Saville, G, and Hillier, D (2005), ‘Crime prevention through environmental design (CPTED)’; pārskats un mūsdienu bibliogrāfija. Property Management, 23. sējums Nr. 5, 328.-356. lpp. Bingley (UK): Emerald Group Publishing Limited.

Drošības elementi un plānojums, kas apgrūrina iekļuvi ēkā vai teritorijā, kā arī nodarīt bojājumus kādam objektam. Vistradicionālākais nozieguma novēršanas veids ir padarīt objektu grūti pieejamu pārkāpējiem, izmantojot slēdžus, aizbīdņus, restes, durvis vai vārtus – viduslaiku cietokšņa princips. Piekļuves kontrole iekļauj šo principu.

5. Tēls un uzturēšana:

Vai teritorija izskatās tīra un sakopta? Vai tā spēj piesaistīt? Šai principā ir svarīga pārvaldība un uzturēšana. Tas nozīmē, ka teritorija nedrīkst būt piegružota, noklāta ar grafiti zīmējumiem, izdemolēta un bojāta. Teritorija nedrīkst izskatīties nolaista vai nesakopta. To neievērojot, izplatās noziedzība dažādās formās, kā arī rodas nedrošības sajūta. To dēvē par “izsisto logu teoriju”.¹⁶ Nīderlandē veikti praktiski uzvedības eksperimenti ir pārliecinoši pierādījuši šo teoriju.¹⁷

6. Pozitīvas lietošanas veicināšana:

Šis princips nozīmē tādas vides radīšanu, kas palielina iespēju, ka konkrētas teritorijas likumīgie lietotāji to izmantos. “Labākais lietotāju kopums” ir svarīgs “pūļa kontroles” princips, tā kā dažādi vienas teritorijas lietotāji (vecāka gadagājuma cilvēki, jaunieši, sievietes, vīrieši) rada mazāk saspringtu un drošāku vidi nekā cilvēku grupa, kurā ir tikai jauni vīrieši.

1.3 Daudzveidīgs process

Iespējams svarīgāk ir jautāt “kā to darīt”, nevis tikai “ko darīt?”, kā vislabāk atrisināt specifiskas noziedzības problēmas konkrētā teritorijā, kā arī kā šos risinājumus ieviest un īstenot. Nevar noliegt,

kā šie risinājumi ir atkarīgi no tā “kā parasti situācijas tiek risinātas konkrētā valstī/pilsētā/tuvākajā apkārtnē/ēkās”. Eiropas standarts CEN/TR 14383-2:2007 ietver gan pārvaldības struktūras, gan procesa vadlīnijas.

Pārvaldības struktūra, pirmkārt, saistīta ar “atbildīgo institūciju”, kuru standartā definē kā *“iestādi, kura ir atbildīga par atļauju piešķiršanu, lai atbilstītu projektu jaunā un/vai jau pastāvošā vidē”* (CEN, 2007/22). Vairumā gadījumu tās ir vietējās vai reģionālās atbildīgās iestādes. Šo iestāžu pienākums ir pārraudzīt plānošanas procesu un sagatavot “sākotnējos jautājumus”, iekļaujot jautājumus “kur?”, “kas?” un “kurš?”, lai noteiktu kritērijus noziedzības novēršanas projektiem. Vietējām pašvaldībām var noderēt policijas palīdzība, jo tā ir īstais “noziedzības eksperts”. Policija var palīdzēt noskaidrot, kā noteikt:

- vietu (“kur?”)

- (iespējamos) nedrošības riskus (“kas?”)

- galvenās ieinteresētās puses (“kurš?”), un tad plānošanas process var sākties.

Plānošanas procesu sāk vietējās vai reģionālās iestādes (no kurām viena ir atbildīgā iestāde), izdodot “pamatuzdevumus”, kuros kvantitatīvā formā noteikti galvenie mērķi, darba grupas sastāvs, plānojums un tā īstenošanas posmi, kuri tiks pārbaudīti, veicot revīzijas.

Īpaši izveidotas kompetentas daudznozaru darba grupas pienākums ir izpildīt “pamatuzdevumus”. Šajā darba grupā svarīga loma ir policijai.

CEN standartā ir divas pieejas darba grupas funkciju izpildei:

- integrētā pieeja: darba grupā, kura atbild par pastāvīgo plānošanas procesu, strādājot jaunā vai jau esošā teritorijā, nepieciešams iesaistīt ekspertus, kas specializējas drošības un noziedzības novēršanas vai mazināšanas jautājumos: policistus,

drošības risku speciālistus, sociālos darbiniekus, kā arī attiecīgās teritorijas iedzīvotājus;

- specializētā pieeja: tiek izveidota atsevišķa darba grupa, kas specializējas noziedzības un bailu no noziedzības novēršanā vai mazināšanā, veicot pilsētu plānošanu, projektēšanu un uzturēšanu, lai sniegtu ieteikumus (un ietekmētu) plānotājus vai projektētājus, attīstītājus un celtniecības uzņēmumus un/vai pakalpojumu sniedzējus. (CEN/TR14383- 2:2007:24). Tā var būt pastāvīga augsti kvalificētu policistu grupa, ar ko konsultējas pilsētu projektētāji, plānotāji un uzturētāji. Šī policistu grupa sastāv no noziedzības novēršanas CPTED ekspertiem.

Protams, vēlreiz jāuzsver, ka CPTED process ir lielā mērā atkarīgs no tā, “kā situācijas parasti tiek risinātas konkrētā valstī/pilsētā/tuvākajā apkārtnē/ēkās”. Minētās Francijas (ESSP), Mančestras (CIS) un Nīderlandes (SER) metodes apliecina, cik dažādā veidā šāds process tiek regulēts atšķirīgās valstīs vai pat pilsētās.

1.4 CPTED un policija

1829. gadā izveidojot Londonas pilsētas policiju, tās dibinātājs sers Roberts Pīls (Robert Peel) (pēc kura vārda Lielbritānijas policisti iesaukti par “bobijiem”) uzsvēra, ka “policija pastāv, lai novērstu noziedzību un ārkārtas situācijas”. Tomēr kā gan noziedzību var novērst? Mūsdienās policija galvenokārt aiztur pārkāpējus (“notver noziedznieku”). Tomēr noziedzību lielā mērā ietekmē sociālie faktori konkrētā vietā. Noziedzības novēršanā liela nozīme ir novērotāju jeb “kompetentu sargātāju” (Felson, 1998)¹⁸ esamībai vai neesamībai.18 Šis princips ir līdzīgs “Regulāras programmas principam” (“Routine Activity Approach”) (Felson, 2002), kam pamatā ir uzskats, ka situācijas, kam ir lielāka iespēja radīt kriminālu uzvedību veicina trīs faktoru kopums. Šie faktori ir šādi:

- motivēts pārkāpējs;

- piemērots mērķis vai upuris, ko neapsargā kompetenti sargātāji;¹⁹

- iespēja (vieta vai situācija).

Ņemot par piemēru Roberta Pīla principu, ka policijai jānovērš noziedzība tā vietā, lai tikai “notvertu noziedzniekus”, vairākās valstīs policijas spēki sāka pievērst uzmanību ne tikai pārkāpējiem, bet arī ņēma vērā nozieguma upuru uzvedības pētījumus²⁰ un analizēja vietu, situāciju vai vidi, kurā notiek noziegumi.

1.4.1 Drošs dizains (Apvienotā Karaliste)

1989. gadā Apvienotās Karalistes policija sāka ieviest modeli “Drošs dizains” (SBD), kuru mūsdienās izmanto gandrīz visas Anglijas un Velsas policijas iestādes (papildu informācija atrodama <http://www.securedbydesign.com/>). Šis modelis jau sākotnēji bija ļoti veiksmīgs. Katrā Lielbritānijas policijas vienībā ir apmācīti speciālisti, kurus dēvē par “arhitektūras koordinācijas speciālistiem” (Architectural Liaison Officers) (ALO), bet Londonā par “noziedzības novēršanas plānojuma konsultantiem” (Crime Prevention Design Advisors) (CPDA). Ieskatu par šo speciālistu lomu un prasmēm var gūt Apvienotās Karalistes Iekšlietu ministrijas publicētajā rokasgrāmatā (1997).²¹ ALO policisti ir ļoti svarīgi, ieviešot “Drošs dizains” modeli. SBD mērķis ir pastāvīgi sekmēt uzlabotu drošības pasākumu ieviešanu. Projekti, kas izstrādāti, konsultējoties ar policiju, var tikt apstiprināti un saņemt oficiālo policijas logotipu vai sertifikātu kā atzinību un izmantot to savā tirdzniecības literatūrā. SBD sertifikātu policija piešķir jauniem mājokļiem vai daudzdzīvokļu ēku kompleksiem, kuri ir plānoti tā, lai efektīvi novērstu noziedzību un mazinātu bailes no noziedzības. Šāds policijas sertifikāts sniedz mājokļu īpašniekiem priekšrocības, trējot vai pārdodot savus īpašumus.

1.4.2 Nīderlandes policijas sertifikāts “Drošs mājoklis”

Šis sertifikāts visā valstī tika ieviests 1996. gadā. Tā nolūks ir mazināt noziedzību (galvenokārt ielaušanos, transportlīdzekļu zādzības, cita veida zādzību, vandālismu un kārtības traucējumus) un bailes no noziedzības, izmantojot vides plānošanu, arhitektūru un drošības pastiprināšanu.

Gan Lielbritānijas, gan Nīderlandes sertifikāti ir paredzēti, lai veicinātu klientu labklājību un tos atbalstītu (gan privātos investorus, gan mājokļu apvienības). Principā pašam klientam ir jāpieprasa arhitektiem un pilsētu plānotājiem ņemt vērā drošības faktorus, izstrādājot projektus. SBD un Nīderlandes sertifikāti palīdz skaidrāk formulēt un kontrolēt šādas prasības. Šai ziņā policijas sertifikāts ir līdzeklis, kas palīdz klientiem un arhitektiem, plānotājiem savstarpēji komunicēt.

Nīderlandes sertifikāts tika izstrādāts pēc arhitekta Kristofera Aleksandera (Christopher Alexander) arhitektūras izklāsta principiem²², galvenokārt pievērstoties pilsētu plānošanai un ainavu arhitektūrai.

16. piezīme Wilson, James Q, & Kelling, George L (Mar 1982), Broken Windows: The police and neighbourhood safety, The Atlantic, retrieved 2007-09-03 (Broken windows (PDF), Manhetenas institūts).

17. piezīme Keizer, K., Lindenberg, S & Steg, L (2008), ‚The Spreading of Disorder’. Science, 12 December 2008: 1681 -1685.

18. piezīme Felson M (1998, 2002), ‘Crime and Everyday Life’ (Second and Third Editions), Thousand Oaks, Sage Publications.

19. piezīme Jēdziens "sargātājs" attiecas ne tikai uz policistu vai apsargu, bet jebkuru personu, kuras klātbūtne vai tuvošanās samazina nozieguma iespējamību. Turklāt noziedzības novēršanā lielāka nozīme ir neformāliem, nevis formāliem sargātājiem.

20. piezīme "Nozieguma upuru uzvedības pētīšanu var uzskatīt par kriminoloģijas atzaru. Pētījumu objekts ir upuru stāvoklis sabiedrībā. Balstoties uz likuma, psiholoģijas, kriminoloģijas un citu sociālo nozaru atziņām, nozieguma upuru uzvedības pētnieki analizē kādas ir sekas, cilvēkam kļūstot par nozieguma, negadījuma vai katastrofas upuri, un galvenais pētījumu mērķis ir palīdzēt upurim atgūties un atļabt." Citāts no Tilburgas universitātes maģistra studiju programmas "Upuru uzvedības pētīšana un krimināltiesības" (<https://www.tilburguniversity.edu>).

21. piezīme 21. piezīme. Home Office (1997), Police Architectural Liaison Manual of Guidance. Noziedzības mazināšanas koledža, Jorka.

Šai modelī svarīgs komponents ir noziedznieka uztvere²³. Šis modelis ir izklāstīts divās rokasgrāmatas: viena paredzēta jauniem projektiem, otra - jau pastāvošajiem projektiem, un katra no tām satur ap četrdesmit prasību. Projekti tiek pārbaudīti saskaņā ar visām četrdesmit prasībām, un, lai iegūtu policijas sertifikātu, nepieciešams īstenot noteiktu minimālo prasību skaitu.

Lai prasības tiktu pielāgotas plānošanas struktūrai un Aleksandra principiem, rokasgrāmatās ietvertās četrdesmit prasības ir sakārtotas, sākot no vispārīgākām, beidzot ar detalizētākām (no makro līdz mikro līmenim). Rokasgrāmatās ietverto principu var pielīdzināt lēcienam ar izpletni – vispirms izpletnlēcējam paveras visaptverošs skats uz apkārtni, bet tuvāk zemei var saskatīt arvien vairāk detaļu. Šajās rokasgrāmatās norādījumi ir sadalīti vairākos līmeņos:

- pilsētu plānošana – konkrētās teritorijas lielums, blīvums, apjoms un mērogs, kā arī piekļuve teritorijai ar automašīnu vai velosipēdu utt.;

- publiskās zonas – ielu apgaismojums, autostāvvietas, privātās garāžas, rotaļlaukumi, gājēju tuneļi, autobusu pieturas, šauras sānu ieliņas, kā arī apkārtnes pārvaldība, uzturēšana un uzraudzība utt.

- struktūra – pagalma dārzi, taciņas utt.;

- ēkas – māju kompleksi, rindu mājas, rindu privātmājas, iekšpagalmi, noslēgti laukumi utt.;

- mājokļi – dzīvojamo istabu izkārtojums, zemi jūmti, galvenās ieejas, drošības pastiprināšana utt.;

Gluži kā izpletnlēkšanā policisti (“arhitektūras koordinācijas speciālisti”) var izmantot sertifikāta “Policijas atzīts drošs mājoklis” rokasgrāmatu kā drošības rīku, kas palīdz tiem atvērt savus izpletnus pēc iespējas ātrāk. Iesaistoties projektā pārāk vēlu, piemēram, pārbaudot tikai māju drošības pastiprināšanu, projektiem nav iespējams iegūt pietiekamu punktu skaitu, lai tās saņemtu “Policijas atzīta droša mājokļa” sertifikātu, jo visiem pieciem līmeņiem un

četrdesmit kritērijiem jābūt pārbaudītiem (izpildīts kritērijs - viens punkts; nav izpildīts – 0 punkti). Projektā noslēgumā jābūt savāktam minimālajam punktu skaitam. Katram rokasgrāmatā ietvertajam noteikumam ir jābūt strikti ievērotam. Saskaņā ar 2.2. punkta beigu daļu projektu un plānojumu noziedzības novēršanas komponentus un to efektivitāti var pārbaudīt CPTED ekspertu policijas darba grupa (skatīt 2.2. punktu).

1.4.3 Policijas sertifikāts “jauniem īpašumiem”

Ja mājokļu projektu izstrādātāji vai mājokļu apvienības piesakās sertifikātam “Policijas atzīts drošs mājoklis”, to veidotajiem ēku projektiem un to videi jāatbilst noteiktām prasībām. Šo sertifikātu var izmantot tikai saņemot policijas atļauju. Šo atļauju nevar piešķirt tikai daļai no projekta, jo to piešķir “vai nu visam vai nekam” – tā ir nedalāma pieeja.

Protams, policisti nav projektētāji – viņiem nav jāizstrādā plānojums, tomēr viņi to pārbauda saskaņā ar rokasgrāmatas kritērijiem. Tātad policistiem jāspēj domāt elastīgi. Saskaņā ar rokasgrāmatas noteikto struktūru policisti var vienoties ar arhitektiem, plānotājiem un celtniekiem par konkrētām detaļām. Kopīgi vienojoties iespējams pielāgot rokasgrāmatas noteikumus konkrētai situācijai.

1.4.4 Policijas sertifikāts “jau pastāvošai videi”

Ņemot vērā pieredzi, ieviešot noziedzības novēršanas sertifikātu jaunbūvēm, Nīderlandes policija dažus gadus vēlāk izstrādāja līdzīgu modeli “esošajām mājām” un teritorijām. Šis sertifikāts policijai palīdz vienoties par drošības kritērijiem ar visām pusēm, kuras ir iesaistītas esošo māju vai māju kompleksu, īpašumu, vides un apkaimes uzturēšanā.

Tā kā noziedzības novēršanai iepriekš izveidotā vidē nepieciešams vairāk ieinteresēto pušu, tika nolemts esošo mājokļu sertifikātu sadalīt trīs kategorijās:

- mājoklis – sertifikāts māju īpašniekiem un cilvēkiem, kas izīrē savu mājokli;

- ēku komplekss – sertifikāts tādām organizācijām kā asociācijas, īpašnieku grupas vai pensiju fonda organizācijas, kas izīrē ēku vai ēku kompleksu;

- vide vai tuvākā apkārtnē – sertifikāts pašvaldībām, kuras ir atbildīgas par publiskajām zonām.

Tātad jebkurā no šīm kategorijām vissekmīgākā vai potenciāli motivētākā iesaistītā puse var pieteikties sertifikātam. Policijas sertifikāts “Policijas atzīts drošs mājoklis jau pastāvošā vidē” tiek piešķirts, ja 60% no visiem apkārtnes mājokļiem vai ēku kompleksiem saņem visus trīs sertifikāta veidus.

1.4.5 Jauns periods: no policijas līdz pašvaldībām un būvnormatīviem

Nīderlandes policija, kam pieder policijas zīmes intelektuālā īpašuma tiesības, un Iekšlietu ministrija kopīgi nolēma, ka šis sertifikāts ir pietiekami attīstīts un gatavs piemērošanai pašvaldībās (aptuveni četrsimt pašvaldības). Bet vai šis lēmums bija pareizs? Var iebilst, vai ir pareizi, ja policijas kā neitrālas puses sertifikātu izmanto celtnieki un projektu izstrādātāji²⁴. Tādējādi ikvienā valstī rodas būtisks jautājums: vai tiesības piešķirt šādu sertifikātu jāatstāj policijai vai tomēr par to atbildīgas varētu būt pašvaldības.

Nīderlandē vairākas policijas izstrādātās sertifikāta prasības tika iekļautas valsts būvnormatīvā. Tādēļ kopš 1999. gada Nīderlandē jebkurai jaunbūvei jāatbilst zādzību novēršanas kritērijiem (ierīkoti slēdži, durvis, logi). Nīderlandes būvnormatīvu izmaiņu ietekmi dažus gadus pēc to ieviešanas izvērtēja ekonometristi: “No 1999. gada Nīderlandē ir noteikts, ka visām jaunbūvēm jābūt pret zādzībām nodrošinātiem logiem un durvīm. Ir pierādīts, ka šāda liela mēroga valdības iesaiste, nosakot pašaizsardzības pasākumus, ir samazinājusi noziedzību un uzlabojusi cilvēku labklājību. Mūsu pētījumi liecina, ka izmaiņas normatīvos ir samazinājušas zādzību skaitu jaunbūvēs no 1,1 līdz 0,8 procentiem gadā, 26 procentu samazinājums [...]. Nav konstatēts, ka tādēļ būtu pieaudzis citu noziedzīgu nodarījumu pret

īpašumu, tostarp zādzību no automašīnām vai velosipēdu zādzību, skaits [...] šīs izmaiņas sniegušas ieguvumu sabiedrībai, kas ļoti ticams pārsniegs sociālās izmaksas.”²⁵

1.4.6 SBD un Nīderlandes policijas sertifikāta izvērtējums

Arī citi Apvienotās Karalistes un Nīderlandes policijas metožu vērtējumi ir ļoti pozitīvi. Zādzību skaits strauji samazinās, ieviešot šo metodi jaunā vai jau pastāvošā vidē (“Nauta” 2004. gada pētījuma rezultāti liecina, ka šī metode samazinājusi zādzību risku par 80 %). Arī citu apstākļu ietekmētu noziegumu skaits, kā zādzības (bez ielaušanās), vandālisms un ielu huligānisms, pēc šīs metodes ieviešanas samazinājies. Turklāt būtiski mazinājušās arī bailes no noziedzības izmantojot policijas sertifikātu shēmas (Lopez and Veenstra, 2010).²⁶ Līdzīgi rezultāti konstatēti arī Apvienotajā Karalistē: “Pētījumu rezultāti liecina, ka ikvienā aspektā SBD projekti sasnieguši labākus rezultātus attiecībā uz noziedzības mazināšanu, bailēm no noziedzības un redzamajām nekārtības pazīmēm nekā ne-SBD projekti. (Armitage and Monchuk, 2010/5).²⁷

Tomēr šos sertifikātus uzskatīt par labu, pabeigtu produktu būtu vislielākais drauds to dzīvotspējai. Kādu laiku pēc to ieviešanas visā valstī šie sertifikāti neapšaubāmi sniedz teicamus rezultātus, tomēr pēc vairākām desmitgadēm to efektivitāte var pamazām pasliktināties, jo būs mainījies noziegumu raksturs, pārkāpēju uztvere un noziedzīgie paņēmieni, kā arī būs izmaiņas plānošanā, arhitektūrā un celtniecībā. Tātad tāpat kā jebkurai projektam arī tādām noziedzības novēršanas idejām, kā SBD un Nīderlandes policijas sertifikāti, ir jāpielāgojas attīstības ciklam. Kad metode vairs nesniedz gaidītos rezultātus, iestādēm, kas par to atbild, nepieciešams to uzlabot, šo metodi atjaunojot, piesaistot tai papildu resursus vai jaunas idejas. Tieši tā rīkojās Nīderlandes Valsts Noziedzības novēršanas un drošības centrs (CCV), pasūtot jaunus pētījumus par zādzībām, kuru gaitā tika veiktas intervijas ar zagļiem²⁸, kā arī analizēta policijas sertifikātu efektivitāte (Lopez and Veenstra, 2010). Šo metodi un rokasgrāmatu jau sākotnēji vajadzētu definēt kā procesu nevis pabeigtu produktu. Būtibā šis process nozīmē konstruktīvu vienošanos starp noziedzības novēršanas ekspertiem un arhitektiem un plānotājiem, lai apkopotu abu nozaru ekspertu zināšanas un intereses tādējādi mazinot-

22. piezīme Alexander, C, Ishikawa, S, and Silverstein, M (1977), ‘A pattern language’, Ņujorka: Oxford University Press.

23. piezīme van Burik, A, van Overbeek, R, and van Soomeren, P (1991), ‘Modus operandi woninginbraak: eindrapportage daderonderzoek’, Van Dijk, Van Soomeren en Partners/DSP-groep, Amsterdam.

24. piezīme Skatīt Jongejan, A (2007), ‘Urban planning in the living environment using the Dutch “Police Label Secured Housing”’. Madride. Jongejan, A & T Woldendorp (2012), ‘A successful CPTED approach: the Dutch “Police Label Secure Housing”’. Special edition Journal of the Built Environment edited by Rachel Armitage on International Perspectives of Planning for Crime.

25. piezīme Vollaard, Ben & van Ours, Jan C, ‘Does the Regulation of Built-In Security Reduce Crime? Evidence from a Natural Experiment (April 16, 2010)’. TILEC Discussion Paper No. 2010-019. Atrodams SSRN: <http://ssrn.com/abstract=1593552> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1593552>.

26. piezīme Lopez, M J J and Veenstra, C (2010), ‘Een veilige wijk, een veilig gevoel. RCM-advies and Experian’. Den Haag.

27. piezīme Armitage, R & Monchuk, L (2010), ‘Re-evaluating “Secured By Design” (SBD) Housing In West Yorkshire’. Hadersfildas Universitāte un Austrumjorkšīras policija. Hadersfildas Universitāte.

28. piezīme Felson M. (1998, 2002): Crime and Everyday Life (2nd and 3rd ed.). Thousand Oaks. Sage Publications.

noziedzību un bailes no tās. Katrā ziņā vēlams arī paturēt prātā metodes pamatus, piemēram, Nīderlandes sertifikātu un tā rokasgrāmatu:

- pētījums par noziedzības novēršanu ar vides dizaina palīdzību;
- noziedzības izpēti konkrētā vietā un ēku kompleksā;
- pārkāpēju skatījumu un noziedzības metožu analīze (policijas veiktas "novēršanas intervijas" ar pārkāpējiem).

Noziedzības izpēte un intervijas ar pārkāpējiem ir nepieciešamas, lai tādas metodes kā SBD un Nīderlandes sertifikāti nezaudētu aktualitāti mainīgajā vidē.

Tātad uzdevums ir ne tikai piešķirt arvien vairāk policijas sertifikātu, bet arī attīstīt sistēmu, ko raksturo nepārtraukts izpētes process, kurā pastāvīgi tiek izmantotas policijas zināšanas par noziedzību, kā arī pārkāpēju skatījums un noziegumos izmantotie paņēmieni, lai uzlabotu policijas sertifikātu shēmu. Šai sistēmā arī pārdomāti un pastāvīgi jāizvērtē riski, kas apdraud gan sertifikātu saņēmumušās, gan to nesaņēmušās ēkas, teritorijas un vides.

GADĪJUMA IZPĒTE 1. BIJLMERMĒRA²⁹

Bijlmermēra (CPTED kursa dalībnieka fotogrāfija).

Bijlmermēra ir Amsterdamas priekšpilsēta. Tās ēku dizains un plānojums izstrādāts, iedvesmojoties no slavenā arhitekta Lektorbijzē. Bijlmermēra tika plānota kā funkcionāla pilsēta, kurā cilvēki un automašīnas pārvietotos dažādos līmeņos. Pirms iekļūšanas dzīvojamajā zonā cilvēki savas automašīnas atstāj autostāvvietā. Pēc tam viņi pa tuneļiem, kas atrodas virs zaļās zonas, nokļūst līdz saviem dzīvokļiem. Starp māju kompleksi ir ierīkotas plašas zaļās zonas.

Bijlmermēras zaļā zona starp daudzstāvu ēkām (CPTED kursa dalībnieka fotogrāfija).

Ielas līmeņa noliktava un gājēju tiltiņš Bijlmermērā ir pilsētas vēstures liecinieki (CPTED kursa dalībnieka fotogrāfija).

Tomēr šī pilsētas koncepcija izrādījās nepiepildāms sapnis. Pārāk maz cilvēku vēlējās pārcelties uz šo rajonu. Pieauga neapdzīvoto mājokļu skaits, savukārt izpēte liecināja par noziedzības un bailu no noziedzības pieaugumu šajā teritorijā. Šo iemeslu dēļ milzīgs skaits ēku tika nojauktas, radot 1,5 miljardu eiro lielus zaudējumus. Tādēļ pilsētas plānojums tika uzlabots, izmantojot CPTED principus, kā arī ņemot vērā sertifikāta "Policijas atzīts drošs mājoklis" prasības. Šobrīd Bijlmermēra ir izteikti multikulturāla pilsēta.

Minētais Bijlmermēras daudzdzīvokļu ēku komplekss ir neatbilstošas plānošanas piemērs. Pārsteidzoši, ka cilvēku skaits uz vienu šīs teritorijas kvadrātmetru ir samērā neliels. Augstās ēkas aizsedza skatu un radīja ierobežotības iespaidu.

Bijlmermēra (CPTED kursa dalībnieka fotogrāfija).

Cilvēkiem nepieciešams pārzināt savu apkārtni un tās iedzīvotājus. Izjutot piederību kādai kopienai, cilvēki rūpējas par tās labklājību. Turklāt viņi arī rūpīgāk uzrauga apkārtni.

²⁹. piezīme CPTED kursa publikācija, 2015.

Bijlmermēras nesakoptās zonas (CPTED kursa dalībnieka fotogrāfija).

Arī pēc daudziem uzlabojumiem Bijlmermēras dzīvojamo māju komplekss nekļuva pievilcīgāks. Izskatījās, ka milzīgie parki netiek pietiekami uzturēti, kā arī sabiedriskās vietas šķita diezgan tukšas. Parkus gan tomēr varētu uzlabot. Šobrīd šī rajona sabiedriskās vietas ir nekoptas un tās nepiesaista iedzīvotājus, kuri vēlas pavadīt laiku svaigā gaisā. Vairāk informācijas par noziedzību, CPTED un Bijlmermēru vietnē www.e-doca.eu <http://costtu1203.eu>

laukiem un pilsētām notiek lēni, un dažās pilsētās iedzīvotāju skaits pat ir sarucis. Toties Somijā gaidāms, ka lielāko pilsētu reģioni, it īpaši Helsinkos un Tampērē, tuvākajās desmitgadēs manāmi izpletīsies. Pusi no lielpilsētu pieauguma izraisīs imigrācija.

Dekoncentrācija un rekoncentrācija

Mūsdienās urbanizācija ir reģionāls process. Pilsētas, piepilsētas un specializēti izglītības, veselības aprūpes, ražošanas un izklaides centri veido lielus pilsētu rajonus, ko sauc arī par policentriskiem metropoļu reģioniem (multicentred metropolitan regions) (MMR). Baltijas valstīm raksturīgas diezgan nelielas pilsētas, bet arī tur gan lielas, gan mazas pilsētas ir saistītas cita ar citu, veidojot daudzveidīgus policentriskus reģionus (poly-nucleated urban regions) (PUR)(Gottdiener & al. 2015). Uzskatāms piemērs šādai pilsētu saplūšanai ir Tallinas reģions – Tallina, tādās piepilsētas pašvaldības, kā Vīmsi, un mazas pilsētiņas, kā Saue, kopā veido funkcionālu Tallinas reģionu jeb lielo Tallinu. Tā

kā tālāk no pilsētas centrālajiem rajoniem ir lētāka zeme un dabiskāka vide, uz pilsētas nomali pārceļas gan iedzīvotāji, gan pakalpojumu sniedzēji dažādās jomās. Šo procesu sauc par dekoncentrāciju. Turpretī daži pakalpojumu sniedzēji, kā loģistikas uzņēmumi, vēlas būt tuvu cits citam, radot rekoncentrāciju. Pārmaiņas pilsētu reģionos raksturo gan dekoncentrācija, gan rekoncentrācija.

Iedzīvotāju sablīvēšanās pilsētās

Pašlaik palielinājusies interese par dzīvi pilsētās un tradicionālo lielpilsētu centru priekšrocībām. Pat ģimenes ar bērniem reizēm labprātāk dzīvo tuvāk pilsētas centram, nevis piepilsētā. Tādēļ liels skaits pilsētu kļūst apdzīvotākas un ar daudzveidīgāku demogrāfisko struktūru. Lielāks pieprasījums pēc vietas pilsētu centrālajos rajonos izraisījis cilvēku atgriešanos un sablīvēšanos.

Ģentrifikācija

Ģentrifikācija ir ekonomiski un sociāli procesi, kuros turīgāki cilvēki pārceļas uz konkrētu vietu un izstumj no tās nabadzīgākus strādnieku šķiras pārstāvjus. Šādas situācijas ietekmē palielinās īpašumu vērtība un īres maksa, kā arī mainās pieejamo pakalpojumu klāsts. Ģentrifikācijas piemēri ir Tallinas rajons Kalamaja un Somijas pilsētas Turku VIII rajons.

Aizsargātā sabiedrība

Aizsargātā sabiedrība (gated community) ir augstākā sabiedrības slāņa piepilsētas rajons, kuram ir sava drošības sistēma, privātie apsargi, kā arī šādām vietām nereti ir raksturīgas specifiskas celtniecības un uzturēšanas prasības. Aizsargātā sabiedrība ir sastopama Amatciemā Latvijas ziemeļos, kā arī Tiskrē, kas atrodas netālu no Tallinas.

Negatīva tendence

Dažkārt pat bieži apdzīvota teritorija kļūst tik nepopulāra, ka tās turīgākie iedzīvotāji sāk pārcelties uz citurieni. Laika gaitā šādā teritorijā pārsvarā paliek tikai iedzīvotāji ar zemiem ienākumiem un no sabiedrības izstumtie, tādējādi šī vieta iemanto sliktu reputāciju un

tajā palielinās noziedzība. Šādu negatīvu tendenci ir grūti apturēt, un tā var novest pie ekonomiskiem un sociāliem zaudējumiem. Tādēļ ir nepieciešams līdzsvaroti un taisnīgi pārvaldīt pilsētu rajonus, lai saglabātu to labo reputāciju.

Plānošana

“Vikipēdijā” pilsētu plānošana definēta kā “tehnisks un politisks process, kas ietver zemes izmantošanu un pilsētvides plānošanu, tostarp gaisu, ūdeni, un jebkādu infrastruktūru, kas savieno pilsētvidi ar citām vidēm, piemēram, transporta un sadales tīklus”. Izsakoties juridiskā valodā, plānošana nodrošina pilsētu attīstībai tiesisku pamatu. Neviena objekta celtniecība nevar sākties bez detalizēta pašvaldības apstiprināta plāna. ASV plānošanas asociācija īpaši uzsver plānošanas lielo ietekmi un ar to saistīto sociālo atbildību: “Plānotāji palīdz pilsētu vadītājiem, uzņēmumiem un pilsoņiem rast jaunas iespējas un risinājumus sabiedrības problēmām.” Vairāk informācijas Andresa Levalda (*Andres Levald*) rakstā, kas iekļauts šajā rokasgrāmatā.

Dažādi apbūvētas vides veidi

Pilsētu reģioni apvieno dažāda veida apbūvētu vidi. Eiropas standartu CEN/TR14383 var piemērot visām publiskajām vietām (ielām, parkiem, publiskajiem dārziem utt.) un dzīvojamajiem rajoniem, pilsētu centriem, komercplatībai, rūpniecības un biroju rajoniem, tirdzniecības rajoniem, kā arī jaukta tipa teritorijām. Izstrādājot plānus noziedzības novēršanai, nepieciešams pievērst uzmanību konkrētām vietām, tādām kā skolas, izklaides centri, sabiedriskā transporta novietnes, autostāvvietas, ceļi, stacijas, autobusu pieturas un garāžas.

Klasificējot noteiktu teritoriju, jāņem vērā, vai tā ir jauna vai jau iepriekš apbūvēta. Eiropas standartā ieteikts, ka noziegumu analīze jaunās, vēl neiekārtotās teritorijās jāsauc par “noziedzības izvērtējumu”. Šis izvērtējums ir balstīts tikai uz plānošanas dokumentiem. Savukārt noziedzības analīzi esošajās teritorijas jāsauc par “noziedzības pārskatu”. Šai analīzei var izmantot gan dokumentus, gan veicot pārbaudes pašā objektā.

2.2 Noziedzības un apbūvētas vides analīze

Sociālo pētījumu nozarē ietilpst pilsētu izpēte, kurā savukārt iekļautas vairākas citas zinātnisko pētījumu nozares. Pilsētu izpēte ir saistīta ar tādām nozarēm kā arhitektūra, ģeogrāfija, politoloģija, socioloģija, antropoloģija, kriminoloģija, demogrāfija, cilvēka etoloģija un arī ekoloģija. Tā kā pilsētu izpēte ietver tik daudz nozaru, apkopot tās metodes ir ļoti sarežģīti – gandrīz vai neiespējami. Tomēr nepieciešams saprast dažas svarīgas šīs nozares idejas un jēdzienus. Labs pilsētu izpētes galveno jēdzienu izklāsts atrodams Marka Gotdīnera (et al) grāmatā “Galvenie jēdzieni pilsētu izpētē” (2015.), kura sniedz pārskatu par šai nozarē būtiskākajiem problēmjaudājumiem.

Šīs grāmatas autori pauž uzskatu, ka, kaut gan apbūvētajai videi ir liela nozīme noziedzības un tās veidu izplatībā (skatīt šai rokasgrāmatā iekļautajā Paula van Somerena rakstā minēto “noziedzības trijstūri”), arī sabiedrības strukturālie faktori šai ziņā ir ļoti būtiski. Tādēļ nereti nav iespējams atrast tiešu cēloņsakarību starp noteiktiem vides aspektiem un noziedzību (vai bailēm no noziedzības). Apbūvēta vide ir kā veicinošs apstāklis, kas veido cilvēka uzvedību, ko ietekmē dažādi faktori, piemēram, ekonomiskās vajadzības, dzīvesvietas vai noteiktas grupas kultūra, politiskie uzskati, informācija plašsaziņas līdzekļos, vēlme pēc slavas, izklaidēm utt. Apbūvēta vide var gan veicināt, gan kavēt cilvēka uzvedību un procesus sabiedrībā. Laba arhitektūra un plānošana var gan mazināt noziedzību, gan veicināt cilvēku labklājību. Izšķir “stingrās” un “maigās” CPTED metodes, kuras atšķiras pēc spējas tiešā veidā ietekmēt noziedzību. Šīs metodes plašāk tiks izklāstītas tālāk tekstā.

Galvenie materiālās vides faktori ir šādi (Eiropas standarts CEN/TR14383):

- teritorijas un tās zemes izmantojuma vispārīgās iezīmes;

- apbūvēto zonu forma un blīvums;

- atklāto zonu un zaļo zonu īpatnības;

- saistība starp publiskajām, daļēji publiskajām, privātajām un daļēji privātajām zonām;

- piemājas zona un ieejas ēkās;

- sabiedriskā transporta maršruti un pieturas;

- satiksmes intensitāte un autostāvvietas;

- gājēju un velosipēdu satiksme;

- pasākumi pirmajos stāvos un to grafiks;

- galvenie pasākumi augstākajos stāvos;

- apgaismojums publiskajās un privātajās zonās;

- grausti un nesakopti zemesgabali;

- uzturēšanas un sakoptības līmenis.

Pauls van Somerens ir izveidojis vēl vienu sarakstu, ko var izmantot pilsētu plānojuma analīzē attiecībā uz sertifikātu “Policijas atzīts drošs mājoklis”:

- pilsētu plānošana – konkrētās teritorijas lielums, blīvums, augstums un mērogs, kā arī piekļuve teritorijai ar automašīnu vai velosipēdu utt.;

- publiskās zonas – ielu apgaismojums, autostāvvietas, privātās garāžas, rotaļlaukumi, gājēju tuneļi, autobusu pieturas, šauras sānu ieliņas, kā arī apkārtnes pārvaldība, uzturēšana un uzturēšana utt.

- struktūra – pagalma dārzi, taciņas utt.;

- ēkas – māju kompleksi, rindu mājas, rindu privātmājas, iekšpagalmi, noslēgti laukumi utt.;

- mājokļi – dzīvojamo istabu izkārtojums, zemi jumti, galvenās ieejas, drošības pastiprināšana utt.;

2.3 Pētīt attālināti vai klātienē?

Šajā rokasgrāmatā tiek izšķirtas divas galvenās metodes, ko izmanto, mācoties par apbūvētu vidi. Pirmais veids ir iegūt nepieciešamās zināšanas darba birojā, balstoties uz dažādiem avotiem un atskaitēm attālināti. To sauc arī par “attālināto izpēti” (desktop research). Vēl var veikt novērojumus īstā pilsētas vidē, apkopot datus un izstrādāt analīzi “uz vietas”, izmantojot gan tradicionālas, gan jaunas metodes.

Šāds dalījums palīdz apkopot konkrētus noziedzības novēršanas uzdevumus. Vairumā gadījumu ir noderīgi gūt ieskatu par konkrēto pētāmo vidi, par to pieejamo statistiku, kartes un ziņojumus, un tikai

pēc tam aptaujāt konkrētās teritorijas attīstībā iesaistītās puses un pētīt šo vidi klātienē. Minētajā Eiropas standartā noteiktais pārskata, plānošanas, un rīcības process notiek līdzīgā veidā.

Noziedzības pārskata un izvērtējuma struktūra tiek veidota saskaņā ar sešiem CPTED principiem. Teritorialitāti, uzraudzību un piekļuves kontroli pēta gan pēc plāniem un cita veida dokumentiem, kā arī klātienē. Toties konkrētas vietas tēla uzturēšanu, drošības pastiprināšanu un pozitīvas lietošanas veicināšanas pazīmes parasti nepieciešams pētīt klātienē (plašāk par šo tematu Paula van Somerena rakstā).

Šajā tabulā apkopotas dažas pieejamās metodes:

ATTĀLINĀTI - izmantojot pieejamos datus	KLĀTIENĒ - iegūstot jaunus datus
Statistikas analīze - demogrāfiskais sastāvs, sociālā un ekonomiskā situācija - darbavietas (veids, atrašanās vieta) - pakalpojumi - apbūvētas vides blīvums - dati par apdrošināšanu - ilgtermiņa sociālie pētījumi	Aptaujas - tradicionālas aptauju formas - SoftGIS, masu ĢIS - upuru aptaujas, izmantojot JCVS aptaujas struktūru un jautājumus, lai apkopotu salīdzināmus datus
Ģeogrāfiskās informācijas sistēmas (GIS) - jebkāda ar atrašanās vietu saistīta informācija, ko var iekļaut kartēs - personas, kam pieder īpašumi - plānošanas situācija - dati par ēkām un to izmantojumu, piem., YKR Somijā, ALIS Igaunijā - policijas dati par noziedzību	Intervijas - Strukturētas - Daļēji strukturētas - Grupu
Teritoriālā analīze pēc kartēm - Teritorijas sintakse - redzamības analīze - pilsētas un citu zonu ainava - mobilitāte	Novērošana - Gājēju un satiksmes uzskaitē - Fotografēšana - Piezīmes - Vietas mērījumi
Simulācijas - uz aģentiem balstīta cilvēku masu modelēšana - urbanizācijas procesu modelēšana pamatojoties uz statistikas datiem par kvadrāturu (ģeokodēšana)	Mērķa grupas - Pilsētas izpēte kopā ar ekspertiem un nespeciālistiem - Izmantojamības analīze - Plānojuma semināri, izmantojot vizuālus materiālus
Pētījumu ziņojumi un vērtējumi - Ietekme uz vidi - Ietekme uz sabiedrību un kultūru - Vietas, kur ir kultūras vērtības - Starptautiskais pētījums par noziegumu upuriem (JCVS)	Vietas vai apgabala mērīšana un izvērtējums - Publiskas zonas “zvaigznes” modelis (Varna 2014.) - Jaunas metodes, izmantojot mobilo telefonus, piemēram, piešķirot lietotājiem mobilo telefonus ar fotokamerām, lai viņi varētu kartēt bīstamās vietas
Romāni, kinofilmas “Sūģisball”, Eunapū (Ounapuu)	Progresīvā izpēte 1 pret 1 iesaiste - autentiski apgaismojuma izmēģinājumi

2.4 Dažādi instrumenti dažādiem mērogiem

Uzdevumi noziedzības novēršanai var tikt plānoti gan valstiskā līmenī, gan konkrētām publiskām vietām vai ēkām. Vairumam metožu mērogu var noteikt viegli, tomēr ne visām tas iespējams. Šajā tabulā parādīti vairāki šī jautājuma aspekti.

2.5 Rezultātu pārbaude un pētījuma izpratne

Kaut arī šīs tabulas nav ļoti vispusīgas, tās sniedz ieskatu par apbūvētas vides pētīšanas iespējām. Lai izmantotu dažas metodes, nepieciešami kompetenti eksperti vai konsultācijas (dzeltenā krāsā), bet daudzas no tām var izmantot jebkurš interesents.

Neatkarīgi no izvēlētās metodes un praktisko pētījumu veicēja pirms izpētes rezultātu pieņemšanas ir svarīgi veikt to papildu

pārbaudes. Gan datos, gan izvēlētajās to izmantošanas metodēs, kā arī secinājumu izdarīšanas veidā var rasties kļūdas. Triangulācija ir vairāku neatkarīgu metožu un datu avotu izmantojums, lai pētītu kādu problēmu. Ja analīzes, kura veikta no vairākiem izejas punktiem, rezultāti ir līdzīgi, tos var uzskatīt par pareiziem. Konsultācijas ar ekspertiem (prasot padomu kompetentākiem speciālistiem) vai ekspertu grupas izvērtējums (pieaicinot līdzvērtīgus kolēģus) ir plaši izmantotas metodes, lai pārliecinātos par analīzes kvalitāti.

Visbeidzot vērts atgādināt lasītājiem par tādu centrālo metodoloģijas jautājumu kā tā saucamo “izziņas interesi”. Jurgens Habermass (Jurgen Habermas) izziņas intereses sadalīja “tehniskajā”, “humānis-tiskajā” un “emancipētajā”, kas ir pamatiemesli pasaules izziņai. Noziedzības pārskats un izvērtējums tiek veikts, lai uzlabotu vietējo situāciju. Kaut arī šādā analīze saistīta ar tehnisku interesi par ma-teriālo būvēto vidi, nepieciešama arī humāna interese, lai izprastu pārkāpējus un to upurus. Visveiksmīgākajos gadījumos kopīgs darbs, lai novērstu noziedzību, var padarīt dažus pētījumu dalībniekus stiprākus. Tad šim darbam ir emancipējoša loma.

Data collection methods

Ēka	Pilsētvide	Dzīvojamais rajons	Pilsēta	Reģions
		Statistikas analīze		
ĢIS				
		Teritorijas sintakse		
Pilsētas ainava, dabas ainava				
	Simulācijas			
Vietas, kur ir kultūras vērtības				
	Aptaujas	SoftGIS	Masu ĢIS	
Intervijas				
Novērošana				
	Mērķa grupas			
		Vietas mērījumi		
Progresīvā izpēte				

GADĪJUMA IZPĒTE 2. MOTIALAS TERITORIJA 30

Motialas teritorijas detalizētais pilsētas plāns ir pirmais šāda veida plāns Somijā, kurā sistemātiski uzraudzīta apbūvētas vides drošība. “Motiala ir pirmā un vienīgā CPTED teritorija Somijā.” 2008. gadā šīs pieejas rezultātus izvērtēja Helsinku tehniskā universitāte. Kopumā rezultāti bija ļoti pozitīvi: tās iedzīvotāji uzskatīja Motialu par ļoti drošu vietu, kā arī viņi bieži izmantoja publiskās zonas; plānošanas idejas, kuru mērķis bija veicināt saskarsmi, bija ļoti veiksmīgas, pārdomātais apgaismojums radīja drošības sajūtu, kā arī veicināja cilvēku vēlmi uzturēties publiskās zonās, kā arī būvniecības izmaksas šai teritorijā neatšķīrās no citu projektu būvniecības izmaksām.³¹

Projekta galvenais mērķis jau sākotnēji bija drošākas vides izveide, kā arī interaktīvā plānošana noritēja, uz klausot pilsētas iedzīvotāju viedokli. Visās plānošanas sanāksmēs piedalījās arī vietējās policijas pārstāvis, kurš sniedza konsultācijas drošības jautājumos, kas saistīti ar detalizēta pilsētas plāna izveidi. Policija dalījās ar savām zināšanām, kas gūtas, pieredzot noziedzību un nekārtības, piemēram, izvērtējot pārkāpumu sastopamību apgabalā un to ietekmi uz projekta izstrādes gaitu.

Detalizētā pilsētas plānā iekļauj arī noteiktus ar drošību saistītus likumus. Drošības jautājumi tika rūpīgi pārdomāti noteikumos par apgaismojuma plānošanu, ainavu izveidi un celtniecības metožu norādēs.

30. piezīme CPTED kursa publikācija, 2015
31. piezīme <http://costtu1203.eu/wp-content/uploads/2014/10/03.-Review-of-CEN-14383-The-death-and-life-of-geat-European-standards-and-manuals.pdf>.

Motiala. Gājēju ceļš starp mājokļiem un dienas aprūpes centru (CPTED kursa dalībnieka fotogrāfija). Ievērojiet, ka šeit nav žogu. Neizkrītoši norobežojumi, piemēram, izmaiņas materiālā un izvietoti akmeņi veido robežu starp gājēju ceļu un daļēji publisko atklāto telpu. Lai radītu pozitīvu iespaidu, svarīgi ir arī rūpēties par augiem.

Teritoriālā hierarhija ir iezīmēta, izmantojot dažādu materiālu pārejas.

Motiala. Gājēju ceļi un ēku kompleksi ir izvietoti tādā veidā, lai būtu iespējama dabiska uzraudzība, savukārt neizmantotās teritorijas padarītas pēc iespējas neuzkrītošākas (CPTED kursa dalībnieka fotogrāfija). Rīcības programmas pasākumi uzlabo gan publisko zonu, gan daļēji publisko atklāto zonu.

Piemēram, gājēju ceļi un ēku kompleksi ir izvietoti tādā veidā, lai būtu iespējama dabiska uzraudzība, savukārt neizmantotas teritorijas padarītas pēc iespējas neuzkrītošākas.

Motiala. Autostāvvietu atrašanās vieta ir viens no galvenajiem drošas vides priekšnoteikumiem (CPTED kursa dalībnieka fotogrāfija). Motialā automašīnas ikviens var novietot tuvu mājām: ielas malā, nelielās autostāvvietās vai starp mājām. Tādējādi automašīnu novietnēs ir iespējama dabiska uzraudzība, kā arī tās neaizņem daudz vietas publiskajā zonā.

Noziedzības rādītāji Motialā bija krietni zemāki nekā Tampērē. Motialas teritorijas iedzīvotāji tikai nedaudzos gadījumos jutās nedroši, turklāt daļēji nedrošības sajūta saistīta ar notikumiem kaimiņu teritorijās.

Informācija par satiksmi un tās pārvaldes institūcija

Somijas transporta aģentūra atbild par valsts ceļiem, dzelzceļu un ūdensceļiem, kā arī par Somijas transporta sistēmas vispārējo attīstību. Aģentūra uztur normālu transporta sistēmas darbību ārkārtas apstākļos, kā arī netipiskās situācijās normālos apstākļos. Somijas transporta aģentūras apkopotie dati būs pieejami sabiedrībai un transporta sistēmas dalībniekiem.

Aktuālā informācija par satiksmi uz Somijas ceļiem ir pieejama pastāvīgi, tostarp ziņas par dzelzceļa satiksmi, sastrēgumiem un citiem traucējumiem. Ir arī pieejami attēli.

Tamperes pilsētas centrs

Tampere ir viena no populārākajām augošajām Somijas pilsētām. Pilsētas izaugsmi ir grūti pārvaldīt, lai nodrošinātu funkcionālu reģiona sabiedrības struktūru, dažādu zonu līdzsvarotu attīstību, kā arī ekoloģisku ilgtspēju. Tampere atrodas ezera krastā. Tā kā

pilsēta ir ūdens tuvumā, tā ir pievilcīga dzīvesvieta. Ņemot vērā to, ka pilsētas centrā tuvākajos gados gaidāmais iedzīvotāju pieaugums var sasniegt 10 000 cilvēku, aktīva mājokļu būvniecība vēl turpināsies arī nākamajos gados.

Tamperes centrs veido labi iekārtotu un gājējiem draudzīgu rajonu, kurā attīstās tirdzniecība un pakalpojumi. Tunelis un ceļu pārvadi, kā arī pieturu novietojums ārpus pilsētas centra atvieglo subreģionālo satiksmi.

Tampere. Jaunais gājēju un velosipēdistu tilts pār upi nodrošina ērtu nokļūšanu līdz vēlamajam mērķim, savstarpējās saskarsmes iespējas un pārredzamību (CPTED kursa dalībnieka fotogrāfija). Kopumā pilsētā tiek atbalstīta gājēju un velosipēdistu satiksme, kā arī labi darbojas sabiedriskā transporta sistēma, un pazemes autostāvvietās var ērti novietot automašīnas.

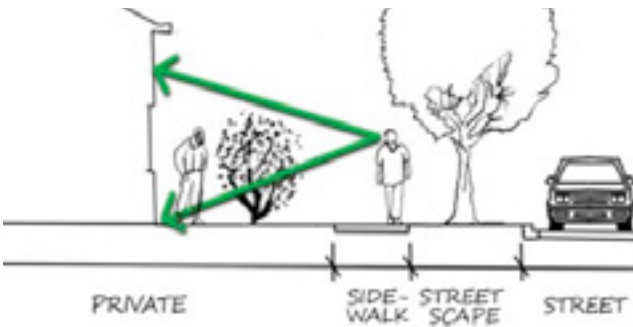
3. AINAVU DIZAINA NOZĪME NOZIEDZĪBAS NOVĒRŠANĀ

JELIZAVETA JEKATERINA SIBUL

Drošības līdzekļus var iekļaut ārvīdē kā dizaina elementus. Ar pārdomātu plānojumu iespējams kavēt noziedzību veicinošus apstākļus, veidojot apkārtni tā, lai tā nepiesaistītu noziedzniekus un vandāļus. Turpmāk pievērsīsimies plānošanai un projektēšanas paņēmieniem, izmantojot galvenos CPTED principus: uzraudzība, piekļuves kontrole, teritorialitāte, uzturēšana un drošības pastiprināšana.

3.2 Uzraudzība

Galvenie ārvīdes drošības principi ainavu dizainā ir šādi:

Skatu aizsiedz krūmi.

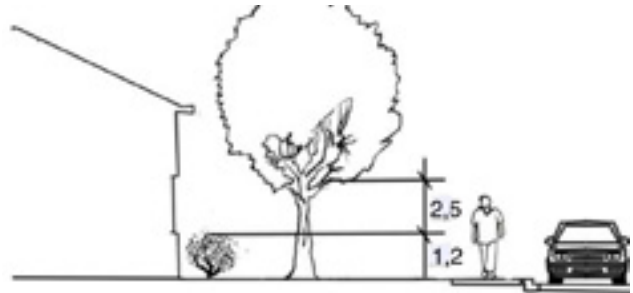
Labas pārredzamības nodrošināšana

Veidojot drošu pilsētvidi ielās, ieteicams nestādīt lielus augus vai citus elementus, kas aizsiedz skatu no ielas vai no ēkām. Novērošanai

piemērota ir vide, kurā nekas neaizsiedz skatu. Vietās, kur atļauti un tiek būvēti žogi, vēlams tos būvēt vieglus un caurredzamus.

Augu apgriešana

Izstrādājot detalizētā plāna detaļas un pēc tā īstenojot projektu, drošības speciālistiem vajadzētu ieteikt, ka esošajiem un plānotajiem kokiem un krūmiem jābūt apgrieztiem, apzāģētiem. Kokus vajadzētu apzāģēt vismaz līdz 2,5 m augstumam (dārzkopībā to sauc par "kāpināšanu"). Tādējādi koki neaizsegs skatu, kā arī pārkāpējiem būs apgrūtināta iespēja aizsniegt zarus, lai uzrāptos kokā un izmantotu to kā slēpni. Krūmus ieteicams apgriezt zemā līmenī (apmēram 1 - 1,2 m no zemes). Tādējādi būs grūtāk aiz tiem paslēpties.

Koki un krūmi neaizsiedz skatu.

Plānojot parku vai publisko atpūtas vietu (it īpaši, ja tā atrodas plašā dzīvojamajā rajonā), nevajadzētu stādīt krūmus, kas kavē redzamību pie soliem. Labāk stādīt krūmus, kas nepārsniedz 1,2 metru augstumu. Šos nosacījumus jāievēro arī plānojot apstādījumus autostāvvietās. Tas gan nenožīmē, ka nevienā gadījumā krūmi nevar pārsniegt 1,2 m augstumu. Drošas vides mērķis ir neradīt noslēgtas un "slēptas" vietas.

Gājēju celiņi

Gājēju celiņi neapšaubāmi izskatās labāk, ja tos ieskauj apstādījumi. Lai tie būtu droši, ieteicams ir gar gājēju celiņa malām stādīt zemus dekoratīvus krūmiņus (līdz 1,2 m augstumā). Toties augstākiem dekoratīvajiem krūmiem jāatrodas tālāk no gājēju celiņa malām.

Apgaismojums

Lai cilvēki varētu redzēt apkārtni tumsā, ārvidei jābūt pietiekami izgaismotai. Dzīvojamās zonās nevajadzētu atrasties ēnainiem "īsākajiem ceļiem" un šauriem gājēju celiņiem. Arī jāņem vērā, ka ielu gaismām nevajadzētu atrasties tuvu kokiem, jo to lapotne nomāc apgaismojumu.

3.2 Piekļuves kontrole

Piekļuves kontrole ļauj pārzināt, kas iekļūst īpašumā un kas no tā izkļūst. Tā arī nosaka ieeju un izeju skaitu īpašumā. Piekļuvi īpašumam var ierobežot, ierīkojot tādas barjeras kā caurredzamus žogus, vārtus un dzīvžogus. Nav vajadzības ap īpašumu veidot nepārkāpjamu ci-etoksni, bet gan plānot pārredzamu, ierobežotu piekļuvi caur no-teiktām ieejām, lai samazinātu iespēju, ka īpašumā kāds iekļūtu vai no tā izkļūtu citā veidā.

Kontrolējot piekļuvi, izmantojot plānojumu, ir nepieciešamas ierīkot pārredzamu ceļu līdz ēkas galvenajai ieejai, to iezīmējot ar tādiem ainavu veidojošiem elementiem, kā skulptūras, dzīvžogs vai citi de-koratīvi objekti.

Lai nodrošinātu piekļuves kontroli, ieeja ir stiklota, lai nodrošinātu redzamību. Pagalmu kā privātu zonu raksturo bruģēta vai asfaltēta virsma un krūmi. (Avots: www.ikeadesign.com)

Ieeja ir skaidri norādīta, izmantojot dekoratīvus augus, kuri arī liek mājas viesiem pārvietoties pa bruģētiem vai asfaltētiem celiņiem. (Attēls no [Homedit.com](http://www.homedit.com) Pieejams vietnē [http:// www.homedit.com/modest-yet-gorgeous-front-yard](http://www.homedit.com/modest-yet-gorgeous-front-yard))

Žogi

Zonās, kurās ir atļauti žogi, tos ir vēlams būvēt apmēram plecu augstumā, ierīkojot žogu ēkas priekšpusē starp daļēji publisko un publisko ielas daļu un privāto dārzu aiz mājas.

Krūmi

Var arī iestādīt necaurstaigājamus dekoratīvus krūmus (var pat audzēt krūmus ar ērkšķiem) gan pie žoga, gan bez žoga, lai atbaidītu nevēlamas personas no mēģinājuma iekļūt īpašumā.

Lai atturētu pārkāpējus no logiem, var arī zem pirmā stāva logiem audzēt ērkšķainus dekoratīvus krūmiņus.

Drošības nolūkā ieteicams neizvietot elementus, ko varētu izmantot, lai piekļūtu balkonam, augšējiem stāviem, kā arī, lai pārrāptos pāri žogam. Šādi elementi ir koki, soli vai jebkādi arhitektūras elementi, pa kuriem var uzkāpt augstāk.

3.3 Teritorijas nostiprināšana

Teritorijas nostiprināšana nosaka, vai zona ir publiska, daļēji publiska vai privāta. Teritoriju var nostiprināt ar plānojuma elementiem. Robežas noteikšana starp publisku un privātu zonu parāda teritori-alitāti un liek potenciālajiem pārkāpējiem turēties no vietas pa gabalu.

Tāpat kā uz iepriekšējā sadaļā minētajām privātajām zonām, de-koratīvi augi (piemēram, krūmi, puķu dobes), kas iederās ielas dizainā, var norādīt uz daļēji publisku vietu. Tādējādi šāda vieta tiek uztverta kā teritorija, kuru var apskatīt, bet kurā nevar atrasties bez atļaujas.

Daļēji publiska zona, kas iezīmēta ar krūmiem. (Avots: Attēls no "Muljeid Uue Kodu Pāevalt" Noole 8 elamukvartal. Ikodu kinnisvarablogi (<http://blog.ikodu.com/page/30/>))

Ūdens

Ja ainavas īpatnības to pieļauj, tad publisku vai privātu teritorialitāti var noteikt, ierīkojot ūdenstilpi. Kanāli ļoti skaidri ierobežo publisku vai privātu zonu, kā arī ir droša barjera, kas uzlabo pārredzamību.

Ūdens kanāli piešķir vietai teritoriālu raksturu (Avots: Attēls no Tjaņdziņas un Tongrenas mājokļu projekts "BeijingA&S International Desig. Futurarc" 2006 3. sēj.)

3.4 Uzturēšana

Uzturēšanai ir līdzīgas iezīmes kā teritorijas nostiprināšanai - tā parāda, ka īpašums kādam pieder. Nekopta teritorija liecina, ka tās īpašnieki to mazāk uzrauga, tā arī parāda zemu īpašuma uzturēšanas standartus un vides nesakārtotību. Tas arī liecina, ka tās īpašnieks savu teritoriju nepārzina.

Izstrādājot projektu, ir svarīgi noteikt tajā plānotās teritorijas uz-turēšanas prasības. Kad detalizētais plāns ir gatavs, šos noteikumus jānorāda sadaļā prasības, kuras nepieciešamas ievērot pēc projekta īstenošanas.

3.5 Drošības pastiprināšana

Drošības pastiprināšana vistiešāk saistīta ar to publisko un privāto zonu plānojumu, kuras ir pieejamas no ielas. Plānojuma elementiem

jāpastiprina vietas drošība. Drošību var panākt, izmantojot tādus elementus, kas aizliedz piekļuvi un padara to grūtāku privātajām zonām. Daudzi no šiem drošības elementiem ir tādi paši kā tie elementi, kas norādīti sadaļā “Piekļuves kontrole”.

3.5.1 Zaļā zona

Zaļo zonu jākopj un jāapgriež, kā norādīts sadaļā uzraudzība. Blakus ēkas ārdurvīm nav droši stādīt augstus krūmus, daudz augu vai kokus ar biezu lapotni. Aiz tiem var labi paslēpties pārkāpēji.

Kopta un apgriezta zaļā zona veicina drošību. Attēli “pirms” un “pēc”. Attēls no Tjaņdziņas un Tongrenas mājojumu projekta “BeijingA&S International Design. Futurarc”2006., 3. sēj. Mēs darām visu nepieciešamo – zaļo zonu kopšanas vietne. Adrese: <http://www.wedoitallawncare.com/before-after.jpg>

3.5.2 Apgaismojums

Apgaismojumam jābūt tādā, lai iespējamās problemātiskās zonas būtu labi izgaismotas. Šādas zonas ir galvenā ieeja, taciņas, stūri un kāpnes. Ja kāds parādās šajās zonās, gaismām jāieslēdzas automātiski.

Proper lighting adds security (Vintech. Available at <http://www.vintechtechnology.com/journal/wp-content/uploads/2011/12/LightingPlannerIllustration.jpg>).

3.5.3 Kāpelējošie augi

Izmantojot kāpelējošos augus, lai aizklātu ēkas sienas vai citas virsmas, kuras parasti tiek apklātas grafiti zīmējumiem, var labi novērst grafiti vandālismu.

3.5.4 Slānekļa grants izmantošana

Teritoriju ap ēku var padarīt drošāku, izmantojot slānekļa granti. Slānekļa grants rada skaļu, uzkrītošu troksni, kad pa to pārvietojas. Lai radītu estētisku iespaidu, ieteicams izmantot līdzīgus materiālus dažādās variācijās, lai no tiem veidotu regulārus rakstus, piešķirot apkārtni dizainu. Tādējādi dekoratīvo slānekļa granti var pārdomāti izkaisīt ap tādām vietām kā puķu dobēm, šaurā joslā ap ēku vai zem logiem un pie ieejām.

GADĪJUMA IZPĒTE 3. RĪGA³²

Teritorijas apraksts

Pētījumā tika izvēlēta viena no Rīgas dzīvojamajām zonām (Ilģuciema rajons). Teritorijā pārsvarā atrodas daudzstāvu mājas, daži bērnudārzi, skolas un viens tirdzniecības centrs. 2. analīzei izvēlēti tādi noteikti apgabali kā kartē norādītais 1. sektors un papildu 2. sektors. 2. sektors tika iekļauts, jo cilvēki, kas dzīvo šajā teritorijā apgalvoja, ka nejutās droši, atrodoties konkrētā ielā.

Problēmas un starpgadījumi noteiktajā teritorijā.

1. teritorijā atrodas apmēram desmit daudzstāvu mājas un astoņas mazākas ēkas, divas skolas, viens bērnudārzs, divi tirdzniecības centri, pasta nodaļa, neliela spēļu zāle, tirgus (tirdzniecības centra tuvumā), bārs un apsargāta autostāvvietā. Abu pētāmo sektoru tuvumā ir pašvaldības sociālais mājoklis.

2. teritorijā ir divas garāžas, veca rūpnīca, dažas daudzstāvu mājas un tramvaja pietura. Cilvēkiem, kas dzīvo 1. teritorijā, ir nepieciešams doties cauri 2. teritorijai no tramvaja pieturas, lai nokļūtu mājās.

Saskaņā ar policijas datiem par periodu no 2014. gada 1. janvāra līdz 2014. gada 15. aprīlim 1. sektorā konstatēti šādi starpgadījumi: (A) uz ielas atradies narkomāns (divos gadījumos blakus sektoros); (B) divos gadījumos uz ielas redzētas iereibušas personas; (C) 24 gadījumos apzagti veikali; (D) divas zādzības ar ielaušanos; (E) viens vīrietis urinējis uz ielas; (F) viena apzagta automašīna.

Teritorija, kur notika zādzība ar ielaušanos:

Teritorija, kur notika zādzība ar ielaušanos (avots: “Google maps”).

Teritorija, kur tika apzagta automašīna (avots: “Google maps”).

32. piezīme CPTED kursa publikācija, 2015

Saskaņā ar policijas datiem par periodu no 2014. gada 1. janvāra līdz 2014. gada 15. aprīlim 2. sektorā konstatēti šādi starpgadījumi: (E) viens vīrietis urinējis uz ielas.

2.sektorā netika ziņots par nekādiem noziegumiem, kaut gan cilvēki apgalvoja, ka nejūtas droši, atrodoties uz šīs ielas. Cēlonis tam varētu būt apstākļi, ka šī iela nepiedāvā ceļus bēgšanai. Vienā ielas pusē ir ķieģeļu siena visā tās garumā, savukārt otrā pusē ir garāžas.

Baltā iela – iela uz kuras nebija ziņu par nekādiem noziegumiem, kaut arī cilvēki uz tās nejūtas droši (avots: “Google maps”).

Teritorija naktī

Pētāmā teritorija arī tika novērota nakts laikā, lai konstatētu iespējamās problēmas šai diennakts periodā. Novērošana tika veikta no pulksten 00:25 līdz 01:25. Šajā laikā teritorija bija klusa, tajā tika novēroti kopumā ap divdesmit cilvēki (tikai vīrieši), kas pastaigājās (viens no viņiem bija piedzēries)

Novērošanas laikā tika konstatēts, ka visas galvenās ielas ir apgaismotas. Tomēr gājēju ceļi starp daudzdzīvokļu mājām bija tumši un neapgaismoti.

Kartē atzīmētas teritorijas neapgaismotās zonas.

Pilnīgi tumšās vietas kartē iekrāsotas melnā krāsā. Cilvēki, kuri dzīvo šajā sektorā, ir spiesti pārvietoties pa šo tumšo zonu, lai nokļūtu līdz tuvējam tirdzniecības centram. Neviens gājēju ceļš nav apgaismots.

Apgaismota teritorija ar tikai vienu tumšu vietu (avots: “Google maps”).

Vieta netālu no Baltās ielas ar iezīmētām neapgaismotajām zonām.

Galvenās iesaistītās puses

- Pašvaldība
- Uzņēmumi: veikali, autostāvvietas, spēļu zāle, bārs
- Dzīvokļu īpašnieki (vai to pārstāvji)
- Pastis
- Policija
- Skolas
- Garāžu īpašnieki

Iespējamie risinājumi

Analizējot teritoriju, tika konstatētas divu veidu vajadzības:

1. Uzlabot vidi (sakārtot rotaļlaukumu un novērst grafiti zīmējumu vandālismu)

Rotaļlaukums Cementa ielā (CPTED kursa dalībnieka fotogrāfija).

Padomju laikos celtais bērnu rotaļlaukums (tā atrašanās vieta kartē atzīmēta ar zaļu apli) pašlaik ir gandrīz uz sabrukšanas robežas. Šis rotaļlaukums netiek izmantots paredzētajiem mērķiem, tas ir pamests. Turpat netālu ir apsargāta autostāvvietā.

Rotaļlaukums Cementa ielā (CPTED kursa dalībnieka fotogrāfija).

2. Nakts apgaismojuma problēmas

Cilvēkiem, dodoties uz veikalu, nākas izmantot neapgaismotu gājēju ceļu. Lai iepirktos, viņi ir spiesti šķērsot daudz tumšu vietu (apvilktas kartē ar zaļu krāsu) vai mērot garu apkārteļu. “IKI”.

Teritorija starp daudzdzīvokļu mājām, kurās norādītas tumšās vietas uz gājēju ceļiem.

Kaut arī šajās zonās nav ziņu par noziegumiem, cilvēki tur nejūtas droši. Arī tunelis, kas ved uz tirdzniecības centru, ir tumšs (CPTED kursa dalībnieka fotogrāfija).

4. IESKATS TERITORIĀLAJĀ PLĀNOŠANĀ

MARTINA PROOSA

Teritoriālās plānošanas mērķis ir radīt līdzsvarotu un ilgtspējīgu vidi cilvēkiem, izstrādājot **teritorijas plānojumu**. Lai šo mērķi sasniegtu, teritoriālās plānošanas process ir publisks, tātad tas ir saistīts ar konfliktējošām interesēm par vietas izmantošanu un nepieciešamību saskaņot un pielāgot šīs intereses.

Citiem vārdiem sakot, teritorijas plānojums, kas tiek sagatavots, vienojoties ar iesaistītajām pusēm un ar sabiedrības līdzdalību, **ietver nosacījumus vietas izmantojumam un celtniecības plāniem** tajā un attiecas uz tām teritorijām, kam plānojums ir obligāts. Lauku reģionos, kur iedzīvotāju blīvums ir mazāks, celtniecības darbus var veikt bez plāna sagatavošanas.

Ikvienā valstī plānošana tiek veikta dažādos līmeņos – gan valstiskā, gan pašvaldību līmenī. Valstiskā līmenī tiek veikta vērēnīgāka teritoriālā plānošana visai valstij vai reģionam. **Pašvaldību līmenī** teritoriālās plānošanas jautājumi ir specifiskāki, visai vietējās pašvaldības teritorijai tiek veidoti **visaptveroši plāni**, savukārt atsevišķiem zemes gabaliem tiek izstrādāti **detalizētie plāni**.

Teritorijas plānojums ir plānošanas procesa rezultāts. Teritorijas plānojums sastāv no apraksta un rasējumiem, kuri viens otru papildina, veidojot vienotu veselumu. Teritorijas plāna teksts izklāsta teritorijas attīstības mērķus, kas ir balstīti uz plānojamās teritorijas attīstības analīzi, kā arī plānošanas uzdevumu aprakstu un pamatojumu.

Kaut gan **teritoriālās plānošanas principi** vairumā valstu ir līdzīgi, atšķiras specifiski noteikumi, kas saistīti ar kulturāliem, politiskiem un cita veida faktoriem.

CPTED principi nav noteikti Igaunijas, Latvijas, Lietuvas un Somijas likumos, kas nozīmē, kas šajās valstīs CPTED prasības nav obligātas. Ir starptautiski standarti, kurus var ievērot plānošanas procesā.

Dažas ar CPTED saistītas prasības ir ietvertas Nīderlandes būvnormatīvā, paredzot noteikumus par nodrošinātām durvīm un logiem, kā arī ir noteikts, ka pie ieejas durvīm jābūt apgaismojumam. Šīs prasības jāievēro, ceļot jaunas dzīvojamās mājas vai veicot apjomīgus atjaunošanas darbus. Papildu informācija 2. pielikumā.

5. KĀ IESAISTĪTIES PLĀNOŠANAS PROCESĀ UN IZSTRĀDĀT AR DROŠĪBU SAISTĪTUS PRIEKŠLIKUMUS

ANDRES LEVALD

5.1 Ieskats plānošanas procesā un dokumentos

Pilsētas zonās drošību var uzlabot gan esošajās, gan plānotajās vidēs. Pilsētu plānošana ietekmē dažāda veida noziegumus un bailes no noziedzības, ietekmējot dažādu cilvēku rīcību, piemēram, likumpārkāpēju, upuru, iedzīvotāju, policijas, kā arī atstāj iespaidu uz viņu attieksmi, lēmumiem un jūtām

Jebkādas izmaiņas apbūvētā vidē ātri rada materiālu un sociālu ietekmi tuvākajā apkārtņē. Tādēļ ir nepieciešams pēc iespējas ātrāk rīkoties, lai mazinātu izmaiņu sekas. Teritoriālajai plānošanai un teritoriālajam dizainam ir konkrēti mērķi, stratēģiskās perspektīvas un dažādu līmeņu vispārēja piemērošana. Tāad plānošana ir saistīta ar specifiskiem uzdevumiem apbūvētas vides izveidē. Teritoriālo plānošanu iedala valstiskā, reģionālā un vietējā līmeņa plānošanā, kā izklāstīts 3. pielikumā.

Plānošana valstiskā līmenī

Teritoriālās plānošanas projektā visai valstij jāiekļauj ideja par apdzīvotu vietu, kas var sniegt dzīvojamo vidi, kurā ir labi apstākļi un tiek ievērotas vispārējās drošības prasības.

Reģionālā plānošana

Reģionālā plānošana nosaka principus un vadlīnijas dzīvojamajai videi konkrētā reģionā, kā arī ir pamats visaptverošu plānu izstrādei reģionālajās pašvaldībās un pilsētās.

Vietējā plānošana

Visaptverošā plānošanā saistībā ar noziedzības novēršanu izšķir astoņu veidu pilsētas vidi. Katram no šiem veidiem nepieciešams īstenot noteiktus noziedzības novēršanas uzdevumus ar pilsētu plānošanas un ēku projektēšanas palīdzību (skatīt 4. pielikumu).

- Dzīvojamās zonas D1
- Skolas un jauniešu centri D2
- Tirdzniecības, rūpniecības un biroju zonas D3
- Vairumtirdzniecības vai mazumtirdzniecības zonas D4
- Parki un publiskie dārzi D5
- Izklaides centri D6
- Sabiedriskā transporta un automašīnu novietnes D7
- Pilsētas centrs un publiskās zonas D8

Detalizētā plānā nepieciešams iekļaut minētajām pilsētvides zonām atbilstīgas konkrētas prasības un apstākļus, lai mazinātu noziedzības riskus.

Ēku projekti

Starp tiem līmeņiem, kādos var uzlabot drošību apbūvētā vidē, ir vismaz četri līmeņi, kas ir tieši saistīti ar pilsētu plānošanu un projektēšanu (CEN/TR 14383-2:2007, skatīt 1. tabulu).

Klasificējot noteiktu teritoriju, jāņem vērā, vai tā ir jauna vai jau iepriekš apbūvēta. Jaunu teritoriju var izvērtēt tikai pēc plānojuma. Atšķirības starp jaunu un jau pastāvošu vidi ir būtiskas un vērā ņemamas:

- jauna vide** (= jauns projekts): līdzeklis: noziedzības izvērtējums. Noziedzības un baiļu no noziedzības raksturu var izvērtēt,

	lejakūšanās pakāpe	Rīcības piemēri	Galvenās iesaistītās puses
1	Jaunas ēkas projektēšana	Ēkas projektēšana un tās mijiedarbība ar apkārtējo vidi	Īpašnieki / lietotāji nākotnē, plānotāji, arhitekti, celtnieki
2	Jauna projekta izstrāde	Nodrošināt publiskās zonas ēku tuvumā; veicināt teritorijas iedzīvotāju atpazīšanu; skaidri noteikt publiskās un privātās zonas; aktivitātes pirmajā stāvā; dežurants; funkcionāli gājēju ceļi; autostāvvietu atrašanās vieta un plānojums; nav vēlamas pazemes autostāvvietas; projekta izstrādes gaitā noteikt pārvaldīšanas un uzturēšanas prasības.	Pašvaldības pārvalde, vietējās organizācijas, policija, arhitekti un plānotāji, satiksmes pārvaldes organizācija, sabiedriska transporta organizācija, atbildīgie par sabiedriskajiem pakalpojumiem, īpašumu pārvalde.
3	Jaunu projektu izstrāde	Plānot iedzīvotāju blīvumu ēkās, iekārtot vietas dažādiem nolūkiem, pilsētas vides īpatnību nepārtrauktība, ēku un to elementu veidi, nodrošināt ielu, gājēju un velosipēdistu ceļu plānojuma nepārtrauktību, kontrolēt parku un skolu plānojumu un atrašanās vietas; plānot aktivitātes pirmajā stāvā.	Pašvaldības pārvalde, vietējās organizācijas, policija, arhitekti un plānotāji, satiksmes pārvaldes organizācija, sabiedriska transporta organizācija, atbildīgie par sabiedriskajiem pakalpojumiem, īpašumu pārvalde.
4	Jaunas infrastruktūras plānošana	Izvairoties no barjerām un anklāviem; nodrošināt pieejamību; uzturēt gājēju satiksmes nepārtrauktību; izveidot funkcionālu sabiedriskā transporta sistēmu.	Pašvaldības pārvalde, vietējās organizācijas, policija, arhitekti un plānotāji, satiksmes pārvaldes organizācija, sabiedriska transporta organizācija, atbildīgie par sabiedriskajiem pakalpojumiem, īpašumu pārvalde.

izmantojot teoriju, citu vietu vai projektu pieredzi un secinājumus, ņemot par piemēru vietas, kas ir līdzīgas plānotās vides projektam; šādu noziedzības analīzi (pirms) sauc par noziedzības izvērtējumu (iepriekšēju izvērtējumu (pirms) problēmām, kuras var rasties iepriekš plānotā teritorijā pēc tam, kad projekts ir īstenots);

- jau pastāvoša vide:** līdzeklis: noziedzības pārskats Noziedzības un baiļu no noziedzības īpašības var arī analizēt reālās situācijās, izmantojot oficiālo noziedzības statistiku, aptaujas, drošības pārbaudes, noskaidrojot iedzīvotāju pieredzi un viedokli, kā arī to personu pieredzēto, kuri konkrēto teritoriju izmanto vai apmeklē, profesionāļu (policisti, tirdzniecības vietu vadītāji) secinājumus, novērojumus, intervijas ar upuriem un/vai pārkāpējiem utt. Šādu noziedzības analīzi (pēc tam) jau esošā teritorijā sauc par noziedzības pārskatu (analizētas (pēc tam) tiek noziedzības problēmas, kas ir sastopamas noteiktā (pilsētas) teritorijā vai tuvākajā apkārtņē).

Izvērtējot noziedzības riskus jaunā vidē, ir nepieciešams ņemt vērā citu jau pastāvošu tuvējo teritoriju noziedzības pārskatus, tādējādi nosakot tipiskas situācijas. Lai izvēlētos pareizos uzdevumus un līdzekļus, plānojot un projektējot vidi tā, lai mazinātu noziedzības risku, galvenais solis ir noteikt un kategorizēt problēmas gan jau esošā, gan plānotā vidē. Veicot noziedzības izvērtējumu jaunai videi vai noziedzības pārskatu jau pastāvošai videi, ir nepieciešams

analizēt gan noziedzības raksturu, gan attiecīgās vides spēju piesaistīt pārkāpējus. Ir grūti izvērtēt nedrošību, kam bieži ir nepieciešams izmantot visu veidu pieejamo informāciju un aptaujas, lai noteiktu tos faktorus, kas var ietekmēt nedrošību un konkrēto vietu, kas izraisa nedrošības sajūtu. Pilsētu plānošana un projektēšana nevar tiešā veidā ietekmēt bailes no noziedzības, kaut gan vide, kas nerada nedrošību, var mazināt bailes.

Policijai kā operatīvai organizācijai jānodrošina likumā noteiktās kārtības ievērošana, tai ir nekavējoties jāreaģē uz ārkārtas situācijām, jāspēj ātri risināt problēmas. Saskaņā ar šajā rokasgrāmatā noteiktajiem principiem policijai jāspēj pamanīt un risināt potenciālās problēmas, pirms tās radušās. Šāda pieeja saistīta ar problēmu novēršanu konkrētā vidē, tās mērķis ir “panākt, lai noziegumi nenotiktu”. Tā iesaista visus, kas var ietekmēt noziegumu rašanos.

Tāpat kā daudzas citas pilsētvides problēmas arī noziedzības novēršana ar pilsētu plānošanas un ēku projektēšanas palīdzību var tikt uzskatīta par ļoti sarežģītu jautājumu šādu faktoru dēļ:

- tam nepieciešamas dažādu veidu zināšanas;

- tā vienlaicīgi ietekmē dažādus pakalpojumus (atbildīgie par plānošanu sociālā palīdzība, policija, uzturēšanas pakalpojumi u. c.);
- tai nepieciešama sadarbība starp dažādiem lēmumu pieņēmējiem (valsts iestādes, privātie investori u.c.).

5.2 Kas jāņem vērā, izstrādājot drošības pasākumus

Noziedzības novēršana ir daļa no visa apbūvētas vides plānošanas procesa, ko nevar analizēt atšķirti no projekta. Lai plānojums būtu efektīvs un rentabls, drošības un CPTED pasākumi jānosaka jau projekta sākotnējā izstrādes posmā.

Pilsētu plānošana un projektēšana ir daudzpusīgs jēdziens, kas nozīmē ne tikai arhitektu un pilsētu plānotāju darbu, bet gan arī plānošanas darbus pirms projekta īstenošanas un pārvaldības darbus, kad projekts ir gatavs.

Var izdalīt trīs veidu stratēģijas:

- pilsētu plānošanas stratēģijas;

- pilsētu projektēšanas stratēģijas;

- pārvaldības stratēģijas.

Pilsētu plānošanas un projektēšanas stratēģijas ir pašas svarīgākās jaunām teritorijām, savukārt pārvaldības stratēģijas attiecas uz jau esošajām teritorijām.

5.2.1 Pilsētu plānošanas stratēģijas

Pilsētu plānošanas stratēģijās, kas ir saistītas ar noziedzības novēršanu:

- jāņem vērā esošā sociālā un materiālā struktūra;

- jānodrošina pieejamība un jāizvairās no anklāviem;

- jāveido saistoša vide (apvienojot funkcijas un aktivitātes, radot patīkamu vides struktūru);

- jānodrošina jaukta tipa iedzīvotāju struktūra (apvienojot sociālās un ekonomiskās grupas, jānovērš izolētība un atšķirtība);

- jāveido piemērots iedzīvotāju blīvums teritorijā, nodrošinot patīkamu vidi un dabisku uzraudzību (pastāvīga novērošana);

- jācenšas neradīt fiziskas barjeras (ņemot vērā infrastruktūru utt.) un atstāt neizmantotas, pamestas teritorijas.

Šo uzdevumu mērķis ir izvēlēties tādus vides mērogus, funkcijas un to sasaisti, lai veicinātu aktīvu vidi, kārtību sabiedrībā, iesaisti un piederības sajūtu. Šo stratēģiju īstenošana var novērst kaitējumu esošajai pilsētvidei (ielu, funkciju un sabiedrisko sakaru trauslajai struktūrai). Attiecībā uz jaunas pilsētvides attīstību šīs stratēģijas rada labvēlīgus apstākļus sabiedrisko sakaru izveidei un tam, ka jaunā apbūve pēc iespējas ātrāk iekļaujas pārējā pilsētā. Plānošanas uzdevumi var novērst situāciju, kurā lieli ēku kompleksi (kuros var būt labi uzturēta iekšējā drošība) funkcionē kā izolētas vienības. To var panākt, novēršot šo ēku kompleksu fizisku izolāciju no to tuvākās apkārtnes, aizliedzot to tuvumā iekārtot milzīgas, izolētas autostāvvietas vai atstāt neizmantotus zemes gabalus.

Šajā gadījumā labs piemērs ir tirdzniecības centri. Plānošanas uzdevumi atbalsta integrētas, ērti pieejamas tirdzniecības teritorijas, nevis tirdzniecības centru celtniecību izolētā veidā.

5.2.2 Pilsētu projektēšanas stratēģijas

Pilsētu projektēšanas stratēģijas, kas ir saistītas ar noziedzības novēršanu:

- struktūra (pilsētas struktūras nepārtrauktība, gājēju un velosipēdistu celiņi);

- konkrēta vieta dažādām norisēm;

- laika grafiku saskaņošana, lai garantētu pastāvīgu dabisku uzraudzību;

- redzamība (pārredzamība, neuzkrītošas robežas starp mājokļu teritorijām un publiskajām vietām, apgaismojums utt.);

- pieejamība (vietā var labi orientēties, viegli pārvietoties, ir alternatīvi maršruti, ierobežot piekļuvi nepiederošajiem);

- teritorialitāte (cilvēku dimensija, skaidri noteiktas publiskās un privātās zonas, nodalīšana);

- pievilcība (krāsas, materiāli, apgaismojums, trokšņi, smaržas, ielu aprīkojums);

- izturība (piemēram, ielu aprīkojums un žogi).

Šīs stratēģijas ir paredzētas, lai radītu apstākļus dabiskai sabiedrības kontrolei, uzraudzībai, īpašumtiesību apziņai un piederības sajūtai. Projektēšanas stratēģijas papildina plānošanas stratēģijas.

CPTED tiek izmantoti seši (6) pamatprincipi, kas ietekmē cits citu: dabiska uzraudzība, piekļuves kontrole, teritorialitāte, uzturēšana, drošības pastiprināšana un pozitīvas lietošanas veicināšana.

Teritorialitātes nodrošināšanā ietilpst stratēģijas, kuru mērķis ir veicināt vietu īpašumtiesību apziņu tādējādi ir vieglāk noteikt pārkāpējus, jo ir redzams, ka viņi nav piederīgi konkrētajai teritorijai. Īpašumtiesības var parādīt, nodalot publiskas, daļēji publiskas un privātas zonas, izmantojot norādes, žogus, ietvju segumu, mākslas darbus vai ziedus.

Dabiska uzraudzība balstās uz principu, ka pārkāpēji nevēlas tikt pamanīti; iebūvējot ielā tādus elementus, kas rada cilvēkam sajūtu, ka viņš tiek novērots, piemēram, logi un apgaismojums, kas samazina risku, ka likumpārkāpēji iekļūs īpašumā, mazina iemītnieku un apmeklētāju bailes, kā arī samazina nepieciešamību pēc novērošanas kamerām.

Dabiska piekļuves kontrole papildina drošības un operatīvos pasākumus, ierīkojot sienas, žogus, grāvjus vai dzīvžogus, lai noteiktu teritorijas robežas, veicina paredzēto ieeju izmantošanu, kā arī samazina nevēlamas iekļuves un izkļuves iespējas.

Uzturēšana ir nepieciešama, lai saglabātu labā stāvoklī uzraudzības elementus, aizsargātu materiālos elementus kā arī parādītu rūpes un īpašumtiesības. Visi CPTED principi padara operatīvās, tehniskās un fiziskās drošības metodes efektīvākas, tādējādi mazinot aprīkojuma un uzturēšanas izmaksas. Turpmāk nepieciešamā uzturēšana ir jāapdomā jau sākotnējā projektēšanas stadijā.

Drošības pastiprināšanai izmanto drošības elementus un plānojumu, kas apgrūtina iekļuvi ēkā vai teritorijā, kā arī iespēju nodarīt kaitējumu kādam objektam. Tas ir vistradicionālākais nozieguma novēršanas veids – padarīt objektu grūti pieejamu pārkāpējiem, izmantojot

slēdžus, aizbīdņus, restes, durvis vai vārtus – viduslaiku cietokšņa princips. Piekļuves kontrole iekļauj šo principu.

Pozitīvas lietošanas veicināšanas princips nozīmē tādas vides radīšanu, kas palielina iespēju, ka konkrētas teritorijas likumīgie lietotāji to izmantos. “Labākais lietotāju kopums” ir svarīgs “pūļa kontroles” princips, tā kā dažādi vienas teritorijas lietotāji (vecāka gadagājuma cilvēki, jaunieši, sievietes, vīrieši) rada mazāk saspringtu un drošāku vidi nekā cilvēku grupa, kurā ir tikai jauni vīrieši.

Neviena pilsētvides zona nav pašregulējoša, vairumam pilsētas zonu lielākā vai mazākā mērā nepieciešama profesionāla uzraudzība un uzturēšana. Materiālā vidē galvenie elementi ir šādi:

- zonas vispārīgās īpatnības un zemes izmantojums;

- apbūves forma un blīvums;

- atklāto zonu un zaļo zonu īpatnības;

- saistība starp publiskajām, daļēji publiskajām, privātajām un daļēji privātajām zonām;

- piemājas zona un ieejas ēkās;

- sabiedriskā transporta maršruti un pieturas;

- satiksmes intensitāte un autostāvvietas;

- gājēju un velosipēdu satiksme;

- pasākumi pirmajos stāvos un to grafiks;

- galvenie pasākumi augstākajos stāvos;

- apgaismojums publiskajās un privātajās zonās;

- grausti un nesakopti zemesgabali;

- uzturēšanas un kopšanas līmenis (CEN/TR 14383-2:2007 p16).

Plānošanā arī nepieciešams pārdomāt infrastruktūras plānojumu; daudzos gadījumos ceļu un transporta tīkli padara pilsētas struktūru fragmentāru, veidojot izolētas zonas ar nesakoptiem zemesgabaliem, kuras ir grūti kontrolēt.

- Jauna projekta vai jau esoša projekta atjaunošanas stadijā struktūru un ielu tīklu nepieciešamas plānot tā, lai neradītu nelabvēlīgas zonas.

- Lai projekts netiktu izolēts no visas pārējās pilsētvides, tajā jābūt ērti pieejamam sabiedriskajām transportam.

- Nesteidzīga un mērena satiksme ir līdzeklis, lai labi uzraudzītu, kas notiek ielās, pastāvīga transporta kustība ir labs nodrošinājums pret noziedzību.

Lai veicinātu noziedzības novēršanu, plānošanā jācenšas neatstāt pamestas vietas (bez jebkādas funkcijas), kā arī vietas bez noteiktas funkcijas un slēptas zonas, jo vandālisms un citi noziedzīgi nodarījumi parasti ir visbiežāk sastopami tieši šādās vietās. Ja tas nav iespējams, drošības nolūkos šādas vietas noteikti jāuzrauga.

Organizēta pilsētvide un labi plānotas publiskās zonas uzlabo tās lietotāju orientēšanās spējas apkārtnē un pastiprina drošības sajūtu. Laba gājēju zonu un ceļu pārredzamība no apkārtnē uzbūvētajām ēkām un ielām sekmē noziedzības novēršanu un drošības sajūtu. Tāpat arī skaidri nodalītas publiskās un privātās zonas atvieglo vietas pārvaldību.

“Pievērsot uzmanību ne tikai privātās telpas aizsardzībai, bet arī vispārējai drošībai publiskā vidē, mēs varam skaidri saprast nesaraujamo saistību starp mērķi uzlabot dzīvi pilsētā un vēlmi pēc drošības.” (Gehl, J., “Pilsētas cilvēkiem” (Cities for People), 2010. g., 98. lpp.)

“Pārejas zonas starp privāto un publisko ir uzmanīgi jāieziņē, lai skaidri izšķirtu, kas ir privāts un kas ir publisks.”

“Izmaiņas ietvju arhitektūrā, ainavu arhitektūra, ielu aprīkojums (mēbeles), dzīvzogi, vārti un pārsegi var nodalīt publisku vietu no pilnīgi vai daļēji privātas zonas. Dažādi augstumi, pakāpieni un kāpņu telpas arī iezīmē pārejas zonas, norādot uz smalko, bet būtisko robežu starp noslēgto un redzamo, starp privāto un publisko. Tikai skaidri iezīmētas privātās zonas var pretendēt uz tādas pakāpes aizsardzību, kas cilvēkiem ir nepieciešama saskarsmē citam ar citu un lai iekļautos pilsētas dzīvē.” (Ibid. 103. lpp.).

5.3 Iejaukšanās iespējas

Ir vairākas iespējas un brīži, kad var iejaukties.

5.3.1 Juridiskā pieeja

Oficiālās plānošanas sagatavošanās procesā tiek paredzēti juridiski procesi, kuru uzdevums ir noskaidrot faktus par projektā ieinteresētajām pusēm, kā arī izvērtēt šo pušu priekšlikumus.

1. Sadarbība un plānu sagatavošana. Pašvaldību iesaiste jebkādos plānošanas uzdevumos, to apstiprinātajā vadībā vai policijas darba grupas pārstāvju darbībā ir ļoti svarīga, lai tā var apzināt visus iespējamās drošības aspektus projektā. Vietējie policijas spēki var izteikt gatavību iesaistīties plānošanā, kā arī šim nolūkam iecelt kompetentus pārstāvjus.

2. Saskaņā ar likumu pašvaldības pienākums ir rīkot publiskas diskusijas, lai sākotnējais plānojums būtu zināms sabiedrībai, tostarp informācija par projektu un visaptveroša plāna īstenošanas potenciālā ietekme.

3. Plānu publicēšana. Kamēr plānojums ir publiski pieejams, visām ieinteresētajām pusēm tiek nodrošināta piekļuve visiem pašvaldības vai par projekta izstrādi atbildīgās organizācijas rīcībā esošajiem plānojuma materiāliem un informācijai. Piekļuve plānojuma detaļām tiek nodrošināta šo pārvaldes iestāžu darba laikā. Plānojuma publiskas pieejamības laikā jebkuram ir iespēja izteikt savus priekšlikumus un iebildumus attiecībā uz šo projektu.

Turklāt,

1. Ikvienam ir tiesības izteikt priekšlikumus saistībā ar pilsētu plānošanu, savukārt pašvaldībai jāspēj informēt, reģistrēt, analizēt, apsvērt un paturēt prātā jebkādas ieteikumus. Ir arī iespējams piedalīties teritoriālās plānošanas procesā, kā arī iegūt jebkādu noderīgu informāciju tiešsaistē (piemēram, vietnē <https://rpis.andmevara.ee/>; <http://www.tallinn.ee/est/ehitus/Planeeringute-register-2> ; <http://ksv.hel.fi/keskustelut/> u.c.).

2. Šajā e-informācijas un interneta laikmetā informācijai par teritoriālo plānošanu jābūt viegli pieejamai ikvienam atklātā pirmkoda e-sistēmās viegli uztveramā formā, kā arī tehniskā formātā, ko var izmantot ne tikai eksperti.

3. Pēdējos gados pieejamas arī tādas tehniskās iespējas, ar kuru palīdzību iespējams secinājumus un priekšlikumus nosūtīt īsā laikā

(piemēram mobilā lietotājprogramma “Anna teada”: <http://kov.riik.ee/annateada/> u.c.). Publisko plānošanas dokumentu apraksts iekļauts 3. pielikumā.

4. Vietējās policijas pienākums ir pastāvīgi sadarboties un vienoties ar pārvaldes iestādēm, kā arī informēt par saviem ar pilsētu plānošanu saistītajiem atklājumiem un konstatētajām problēmām.

5.3.2 Stratēģiska pieeja

Visefektīvākā ir sistemātiska pieeja un piemērotas stratēģijas, kas izklāstītas pilsētu plānošanas standartos noziedzības novēršanai (CEN/TR 14383). Policijas uzdevums ir sekmēt šos standartus un aktīvi piedalīties praktiskajā plānošanas procesā. Jāsaprot, ka droša vide dzīvošanai ir veidota kolektīvi plašās sabiedrības vajadzībām, un policija nav vienīgais šī procesa dalībnieks.

Kad attiecīgajā teritorijā sastopamās noziedzības problēmas ir noteiktas, izmantojot noziedzības izvērtējumu vai pārskatu, jānosaka visu novēršanas uzdevumu mērķi. Kad mērķi ir noteikti, jāizraugās pareizās stratēģijas, lai tos sasniegtu.

Lai tos varētu īstenot, uzdevumus jāstrukturizē koordinētos pasākumos un līdzekļos. Jāņem vērā, ka šie pasākumi un līdzekļi ir atkarīgi no vietējās vides, kultūras tradīcijām, pagātnē pieredzētā, tādējādi atšķiroties no vietas uz vietu.

Vispirms jāatrod piemēroti partneri. Īpaša uzmanība jāpievērš pārrunām ar partneriem, kuru padoms tiek prasīts, jo viņi ir projekta gala lietotāji.

Izšķir trīs plašās ieinteresēto pušu kategorijas:

- Īpašnieki un līgumslēdzēji;
- speciālisti, kas sniedz projektam nepieciešamās konsultācijas;
- iedzīvotāji un lietotāji.

Visvairāk plānošanās procesā piedalās šādas puses:

- projektētāj un plānotāji: pilsētu plānotāji, arhitekti, ainavu arhitekti, transporta un satiksmes speciālisti, būvinženieri;

- policija un drošības speciālisti: noziedzības novēršanas speciālisti, cietušo atbalsta speciālisti; privātās apsardzes uzņēmumi un konsultanti; apdrošināšanas uzņēmumi;

- sociālie darbinieki: sociālās nodrošinātības darbinieki, konfliktu starpnieki, sabiedrības kritisko grupu speciālisti, narkomānijas speciālisti,

- sociologi, psihologi un izpētes konsultanti.

No visas sabiedrības (atsevišķi cilvēki vai organizācijas) plānošanas procesā iesaistās:

- cilvēki, kas dzīvo attiecīgajā teritorijā (iedzīvotāji);

- cilvēki, kas strādā attiecīgajā teritorijā (veikalu vadītāji un vietējo uzņēmumu vadītāji, vietējie uzņēmumi vai pakalpojumu sniedzēji, kas nodrošina tādas lietas kā apgaismojums, transports, atkritumu izvešana, uzkopšana, dažādu veidu publisko zonu uzturēšana (parki, ielas, autostāvvietas), veikalu darbinieki, sociālie darbinieki, mediķi, skolu direktori, skolotāji, speciālisti, kas strādā projekta teritorijā vai ar vietējo sabiedrību);

- citi lietotāji: citi cilvēki, kas izmanto projekta zonu un kas nav tās iemītnieki vai iedzīvotāji.

Vissvarīgākie policijas sadarbības partneri ir tās iestādes, kas atbildīgas par atļauju izsniegšanu projektiem jaunā un/vai jau pastāvošā vidē, kurus šajā rokasgrāmatā apzīmē kā “atbildīgās iestādes”.

Atbildīgajām iestādēm jāparāda, ka tās ir ieinteresētas noziedzības un bailu novēršanā vai mazināšanā ar pilsētu plānošanas un ēku projektēšanas palīdzību šādā veidā:

- informējot par drošības noteikumu ievērošanu un izplatot šādu informāciju;
- izstrādājot drošības politiku;
- veicot noziedzības pārskatu jau pastāvošā vidē un noziedzības izvērtējumu jaunā vidē;
- nodrošinot drošības mērķu atbilstību esošajiem noteikumiem, ja tādi ir;
- noteikt tās zonas, uz kurām attiecas šajā dokumentā minētās procedūras;
- nodrošinot tehnisko atbalstu drošības politikai;
- nodrošinot resursu pieejamību.

Ieteicams izstrādāt tehnisko atbalsta struktūru noziedzības novēršanas politikai.

Izstrādājot celtniecības vai attīstības projektu jaunai videi vai jau pastāvošā vides pārbūves, atjaunošanas un/vai uzturēšanas projektu, atbildīgajai iestādei nepieciešams izstrādāt plānu tās noteikto drošības mērķu izpildei.

Atbildīgajai iestādei jāieceļ pārstāvis, kurš papildus citiem pienākumiem atbild par šādām funkcijām:

- nodrošināt, lai visi nepieciešamie procesa posmi (skatīt 1. zīmējumu) tiek noteikti, ieviesti un uzturēti;
- informēt par šo procesu citus atbildīgās iestādes locekļus.

Nepieciešams izveidot starpnozaru darba grupu (DG) (ja tāda jau ne-darbojas citiem mērķiem) un arī ieinteresēto organizāciju pārstāvjiem jābūt iesaistītiem šajā projektā.

Šī darba grupa izstrādā un vēlāk ievieš un izpilda pamatuzdevumus (kurus sauc arī par darba uzdevumiem) saskaņā ar atbildīgās iestādes noteikumiem. Pamatuzdevumu vispārīgās funkcijas ir šādas:

- izveidot darba programmu;
- noteikt un izpētīt noziedzības un drošības problēmas konkrētajā teritorijā;
- sagatavot vadlīnijas plānotājiem un projektētājiem (publiskajiem vai privātajiem), lai izpildītu pamatuzdevumus (kurus arī sauc par darba uzdevumiem);
- iesniegt atbildīgajai iestādei mērķu izpildes un projekta gaitas novērtējumu;
- ieviest un izpildīt pamatuzdevumus (kurus arī sauc par darba uzdevumiem) saskaņā ar atbildīgās iestādes noteikumiem.

Darba grupas funkcijām ir iespējams integrētas vai specializētas darbības pieejas.

5.3.3 Integrētā pieeja

Darba grupā, kura atbild par pastāvīgo plānošanas procesu, strādājot jaunā vai jau esošā teritorijā, nepieciešams iesaistīt ekspertus,

kas specializējas drošības un noziedzības novēršanas vai mazināšanas jautājumos: policistus, drošības risku speciālistus, sociālos darbiniekus, kā arī attiecīgās teritorijas iedzīvotājus;

5.3.4 Specializētā pieeja

Tiek izveidota atsevišķa darba grupa, kas specializējas noziedzības un bailu no noziedzības novēršanā vai mazināšanā, veicot pilsētu plānošanu, projektēšanu un uzturēšanu, lai sniegtu ieteikumus (un ietekmētu) plānotājus vai projektētājus, attīstītājus un celtniecības uzņēmumus un/vai pakalpojumu sniedzējus.

Saskaņā ar pamatuzdevumiem darba grupas uzdevums ir analizēt vides pašreizējo spēju kavēt noziedzību un bailes vai arī novērtēt, kāda šī teritorija būs nākotnē.

Izvērtējumā jāiekļauj šādi aspekti:

- noteikt risināmo (jau pastāvošai videi) vai novēršamo (jaunai videi) noziedzības problēmu raksturu, veidus un nopietnību;
- noteikt materiālajā vidē iesaistītos, apbūves un plānojuma īpatnības, kas var tieši vai netieši ietekmēt noziedzību.

Izvērtējuma rezultāti jāapspriež ar atbildīgo iestādi.

Par pamatu ņemot secinājumus, darba grupas uzdevums ir noteikt projekta mērķus saskaņā ar pamatuzdevumiem. Šiem mērķiem jābūt iekļautiem izstrādātā drošības prasību sarakstā, nosakot arī šo prasību izpildes termiņus.

Darba grupai jā sagatavo plāns, kurā iekļauta šāda informācija:

- Prognozes par to, kas visticamāk notiks tuvākajā laikā, ja nekas netiks darīts, lai novērstu noziedzību un/vai bailes no noziedzības. Šajās prognozēs jābūt iekļautiem arī drošības prasību izpildes rezultātiem, salīdzinot tos ar 2. solī minētajiem drošības noteikumiem.
- Visefektīvākās stratēģijas, kas varētu vissekmīgāk nodrošināt 2. solī minētās drošības prasības, kā arī, kas jādara, lai to sasniegtu. Izstrādājot apjomīgu vai sarežģītu projektu, ir vēlām cieša sadarbība starp projektētājiem un darba grupu, lai panāktu vienprātību par visu procesu.
- Projekta izmaksas.

d. Piedāvāto pasākumu gaidāmie rezultāti.

e. Neatbilstības un potenciālās problēmas un riski, kas var rasties vai saglabāties, ja viena vai vairākas prasības netiks izpildītas.

Darba grupai ar plānu jāiepazīstina atbildīgā iestāde un ieinteresētās puses.

Atbildīgajai iestādei jāizvērtē šādi faktori:

- kādas stratēģijas un pasākumus jā īsteno,
- kā arī kādas plāna detaļas darba grupai vajadzētu turpināt izstrādāt; šajā gadījumā darba grupai un/vai projekta iesniedzējiem jāveic papildu darbs, un atbildīgajai iestādei jāprezentē uzlabots mērķu un prasību izklāsts.

Kad ir pieņemts galīgais lēmums par stratēģijām un pasākumiem, tie ir jāiekļauj vienošanās gala versijā starp visām ieinteresētajām pusēm. Šīs vienošanās saturs ir šāds:

- pienākumu sadalījums (katras puses atbildība);

- grafiks;

- plānoto darbību starpposmu kontrole.

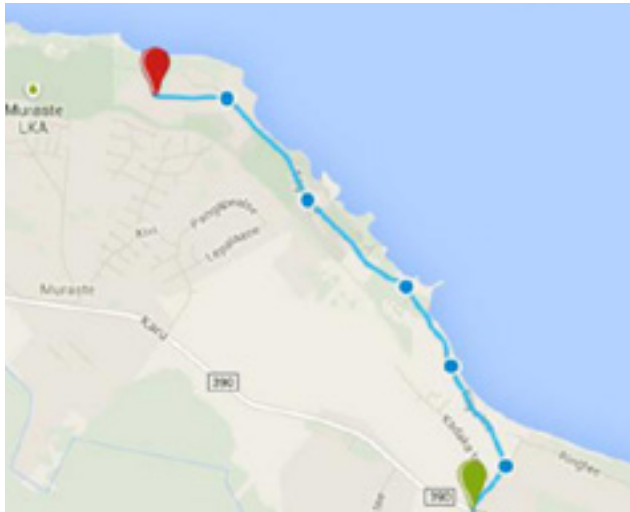
Katra puse, kas ir iesaistīta vienošanās procesā, ir atbildīga par tai piešķirto funkciju īstenošanu, kā arī tai par šo funkciju īstenošanas progresu jāinformē citi iesaistītie. Kontroles procedūras nosaka atbildīgā iestāde. Jāizstrādā arī novērtēšanas programma. Izvēlētajiem ekspertiem jāveic objektīvs un taisnīgs izvērtējums.

GADĪJUMA IZPĒTE 4. TALLINA - RANNAMEIZA - KLOGARANNA (IGAUNIJA)

Atklātā problēma

Lielceļš starp Tallinu, Rannameizu, Klogarannu un Tilgu ceļu līdz Igaunijas drošības izpētes akadēmijas Policijas un robežsardzes koledžai, kas atrodas uz Tilgu ceļa 55c, Harju pagasts, Harku pagasta pašvaldība, Murastes ciems. Tilgu ceļa platums variē no 4,60 metriem līdz sešiem metriem.

Iesaistītā puse	Problēma
Vietējie iedzīvotāji	• Autovadītāji, kas pārsniedz atļauto ātrumu • Sportisti uzskata sevi par “ceļa pavēlniekiem”, viņi neievēro Satiksmes likuma prasības. • Stratēģiskā neaizsargātība, tostarp ierobežota piekļuve operatīvajiem transportlīdzekļiem, jo ir tikai viens piekļuves punkts.
PBGC personāls, tostarp studenti	• Stratēģiskā neaizsargātība, tostarp ierobežota piekļuve operatīvajiem transportlīdzekļiem, jo ir tikai viens piekļuves punkts. • Autovadītāji, kas pārkāpj atļauto ātrumu. • Sportisti uzskata sevi par “ceļa pavēlniekiem”, viņi neievēro Satiksmes likuma prasības.
Apmeklētāji un atpūtnieki	• Nav autostāvvietu. • Norādes uz ceļa ir pretrunīgas un nesaprotamas.
Sportisti amatieri un profesionāļi	• Autovadītāji, kas pārkāpj atļauto ātrumu. • Ceļš ir pārāk šaurs. • Autovadītāji neievēro Satiksmes likumu.
Tilgu ostas lietotāji (makšķernieki un izprieču ūdenstransporta īpašnieki)	• Autovadītāji, kas pārkāpj atļauto ātrumu. • Sportisti uzskata sevi par “ceļa pavēlniekiem”, viņi neievēro Satiksmes likuma prasības. • Stratēģiskā neaizsargātība, tostarp ierobežota piekļuve operatīvajiem transportlīdzekļiem, jo ir tikai viens piekļuves punkts. • Norādes uz ceļa ir pretrunīgas un nesaprotamas. • Nav pietiekami daudz vietas, kur apstāties lielgabarīta transportlīdzekļiem.

Tilgu ceļš (avots: “Google maps”).

Uz četrus kilometrus garā Tilgu ceļa ir vairāki pretrunīgi apzīmējumi un signāli. Pie šī ceļa ir uzstādītas pretrunīgas un dažādi interpretējamas ceļa zīmes (apstāšanās vietas ierīkotas abās ceļa līkuma pusēs, jo transportlīdzekļi, iebraucot līkumā, var netikt viens otram garām), kā arī ceļa apzīmējumi ir netipiski.

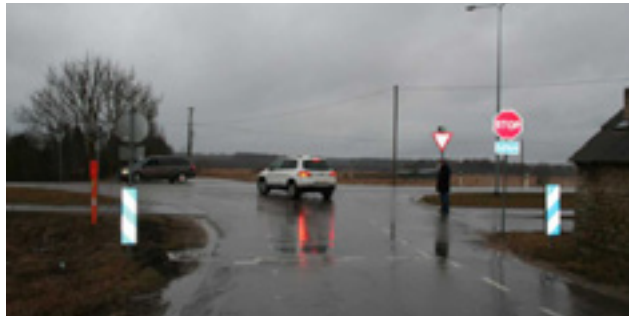
Tilgu ceļa ātruma ierobežojuma zīmes. Ceļš ir ļoti šaurs, un uz tā nav norādītas ceļu sadalošās baltās pārtrauktās līnijas, kas iezīmētu tā centru. Pārtrauktās baltās līnijas (skatīt 923b) ir norādītas abās ceļa pusēs, bet ceļa lietotāji nesaprot to nozīmi. (CPTED kursa dalībnieka fotogrāfija).

Pašlaik pie ceļa ir ātruma ierobežojuma zīmes, gar ceļa malu, kur pastāv nogruvuma risks, ir uzbūvētas betona barjeras, kā arī ir norādītas caurteku atrašanās vietas. Par spīti norādēm uz šī ceļa nelielas avārijas notiek katru gadu, parasti vienai no sadursmē iesaistītajām mašīnām nobraucot no ceļa. Vairums negadījumu ir apdrošināti, tādēļ tos neiekļauj valsts satiksmes negadījumu statistikā.

Negadījums uz Tilgu ceļa (CPTED kursa dalībnieka fotogrāfija).

Obligātās ceļa zīmes ir izvietotas (tostarp STOP zīme), taču braucēji tās bieži neievēro. Braucēji neapstājas pirms krustojuma ar citu ceļu, kurš nav paredzēts motorizētajiem transportlīdzekļiem, kaut gan nemotorizēto transportlīdzekļu vadītājiem uz šī ceļa ir priekšroka. Kad tika uzņemti fotoattēli šai rokasgrāmatai, vairāki autovadītāji neapstājās pie STOP zīmes. Krustojumā ir apgrūtināta redzamība, jo tur ceļa labajā malā atrodas ēka, kas aizsedz skatu. Braucēji izbrauc uz lielceļa starp Tallinu, Klogarannu un Rannameizu, neievērojot STOP zīmi un nepadamājot par nemotorizēto transportlīdzekļu drošību. Kā šīs problēmas risināt? Dot priekšroku autovadītājiem uz Tilgu ceļa? Nojaukt ēku? Novākt STOP zīmi? Tās vietā uzstādīt zīmi “dot ceļu”?

Obligātās ceļa zīmes krustojumā ar nemotorizēto transportlīdzekļu ceļu (tostarp STOP zīme) un uz lielceļa (kur ir zīme “dot ceļu”) (CPTED kursa dalībnieka fotogrāfija).

Šis autobuss apstājās uz Tilgu ceļa tehnisku problēmu dēļ. Tas aizsprostoja ceļu citiem autovadītājiem, jo ceļš ir pārāk šaurs (CPTED kursa dalībnieka fotogrāfija).

Tilgu ceļš šķērso Murastes dabas aizsardzības rezervātu, tādēļ vienu tā posmu kilometra garumā nav iespējams paplašināt (CPTED kursa dalībnieka fotogrāfija).

Tilgu ceļš ir vienīgai ceļš, kas ir stratēģiski neaizsargāts. Ja uz šī ceļa noticis satiksmes negadījums, ugunsdzēsības transportlīdzekļiem nav pietiekami daudz vietas uz ceļa, kas rada sastrēgumus, tātad glābšanas dienesti avārijas vietā ieradīsies par vēlu vai pat vispār nevarēs līdz tai nokļūt.

Iesaistītās puses

1. Vietējie iedzīvotāji
2. PBGC personāls, tostarp studenti
3. Apmeklētāji
4. Sportisti amatieri un profesionāļi
5. Tilgu ostas lietotāji (makšķernieki un izpriecu ūdenstransporta īpašnieki)
6. Igaunijas ceļu pārvalde
7. Harku reģiona pašvaldība
8. Vides valde

Ceļa zīmju skaidrojums

Zīme 555 “Gaidīšanas vieta” apzīmē šauru vietu ceļa malā, kur ceļa lietotājiem jāpalaiž garām pretī braucošais transportlīdzeklis.

Ceļa apzīmējums 923b “Pārtraukta līnija ar vienādu līniju un pārtraukumu starp tām garumu” nozīmē, ka katra līnija un pārtraukums ir metru gari, savukārt to platums ir 10 cm. Tas 1) apzīmē ceļa apzīmējuma 911 “nepārtraukta līnija” pārtraukumu, kas apzīmē ceļa malu, beigas pie krustojuma vai sānceļa; 2) apzīmē ceļa posmu, kur atļautais maksimālais braukšanas ātrums nepārsniedz 50 km/h. Ceļa apzīmējumu 923b atļauts šķērsot no abām ceļa pusēm.

Kā situācijai vajadzētu uzlaboties turpmāko divu gadu laikā?

Problēmas, kas skar visas iesaistītās puses, tiks risinātās šādi.⁴¹

1. Tilgu ceļa sākumā pie zīmes 555 tiks pievienots skaidrojums, kā arī elektroniskajai informācijas plāksnei 923a tiks pievienots precizējums.
2. Pirms zīmes 555 tiks ierīkotas gaidīšanas vietas.
3. Tiks veikts pārskats par zīmju skaitu un to atrašanās vietām.
4. Pirms krustojuma ar nemotorizēto transportlīdzekļu ceļu tiks uzstādīta zīme “dot ceļu”.
5. Tiks uzlabota satiksmes pārkāpumu un negadījumu izmeklēšana, iesaistot arī policijas kadetus.

Uzdevumi mērķa sasniegšanai ilgtermiņa vai strukturāli

Saskaņā ar jau esošajiem rasējumiem tiks būvēts jauns ceļš. Pašreizējais ceļš būs paredzēts vietējiem iedzīvotājiem, sportistiem amatieriem un tuvējās ostas lietotājiem.

Saskaņā ar jau esošajiem rasējumiem tiks būvēts jauns ceļš. Pašreizējais ceļš būs paredzēts vietējiem iedzīvotājiem, sportistiem amatieriem un ostas lietotājiem. Tiks ierīkoti papildu pieejas punkti.

6. KĀ LASĪT PLĀNOŠANAS DOKUMENTUS

TOOMAS PAAVER

6.1 Vispārīgi

Kā pareizi lasīt plānošanas dokumentus?

Iepazīstoties ar jebkādiem plānošanas dokumentiem, pirmkārt, vajadzētu iztēloties, kā paredzētā vide izskatīsies, kad šis projekts pārtaps ēkā un citās infrastruktūras formās. Lasītājam jāiztēlojas sevi šai vietā, respektīvi, jāiedomājas šai vietā cilvēks un tā normāla uzvedība šādā vidē. Jāiztēlojas vide kopumā, kā arī katra tās sīkākā detaļa. Lai izprastu plānoto vietu, ir nepieciešamas tajā iztēloties dažādus lietotājus dažādos laikos (piemēram, dienā un naktī, ziemā un vasarā, periodos, kad vietā ir daudz vai maz cilvēku). Cilvēks var iztēloties sevi kā noziedznieku vai tipisku iedzīvotāju, piemēram, kā gājēju vai autovadītāju, kā bērnu vai vecāka gadagājuma cilvēku utt. Šādi iedomājoties sevi dažādās situācijās, ir arī iespējams izprast šai vietā sastopamos apdraudējumus un riskus, kā arī rast iespējas, lai no tiem izvairītos. Visefektīvākais veids, kā iztēloties šādus gadījumus, ir viedokļu apmaiņa par plānojuma detaļām, piemēram, starp arhitektu un policistu.

Apbūvēta vide

Apbūvēta vide ir vispārīgs apzīmējums teritorijai, kas jau ir apbūvēta vai arī ko plānots apbūvēt. Dabisko vidi rada daba, savukārt apbūvētu vidi izveido cilvēki. Dabisko un apbūvēto vidi iespējams apvienot. Apbūvēta vide kopumā sastāv no ēkām un ārvides zonām. Ēkas un

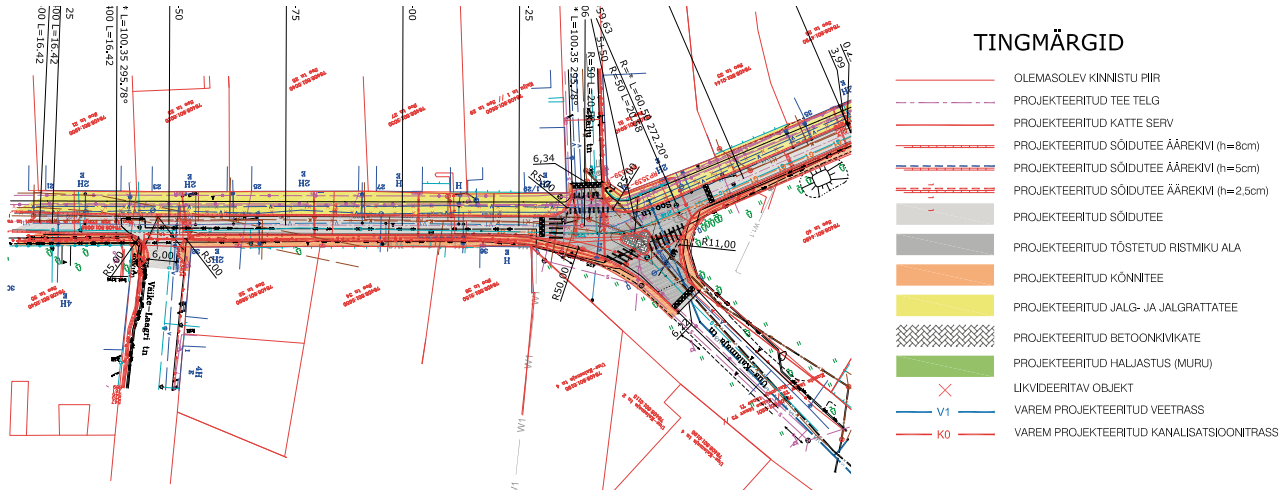
ārvide var būt publiskas, daļēji publiskas, privātās un/vai slēgtas. Plānojot ārvides apbūvi vai rekonstrukciju, to parasti uztver kā struktūru (vai konstrukciju) vai dažādu struktūru kopumu. Precīzas ēku celtniecības detaļas un struktūru detalizēti izstrādā projektēšanas gaitā.

Apbūvēta vide, kas sastāv no ēkām, konstrukcijām un āra publiskajām zonām. (Zāndamas (Zaandam) pilsēta Nīderlandē, kura ir daļēji pārbūvēta. Arhitekts Šurds Suterss (Sjoerd Soeterrss). Tomasa Pāvera fotogrāfija.)

Saistība starp plānojumu un projektu

Plānošanas un projektēšanas dokumenti saistīti ar dažādām vispārinājuma pakāpēm. Cilvēku vides kopējā teritoriālā struktūra sastāv no projektiem. Lai saprastu plānojuma dokumentu vispārīgumu, pirmkārt, jāņem vērā, ka projektēšana ir tiešs izveidojamās vides pamats. Ēku un ārvides vietu projektu vispārīgos principus nosaka plānojums. Plānojumam ir jāsaista jebkādas ēkas un vides struktūras, kuras tiks projektētas un būvētas. Vislabāk, ja plānojums pieļauj ēku un citu veidojumu projektēšanu neatkarīgi citam no cita. Kopumā teritoriālais plānojums nav pietiekami precīzs, lai varētu tieši novērtēt cilvēku uzvedību plānotajā teritorijā. Tomēr plānojumā var izvērtēt projektēšanas iespējamo ietekmi, kā arī tajos iespējams ietvert priekšlikumus teritoriālajiem risinājumiem, kas palīdz radīt drošu vidi cilvēkiem.

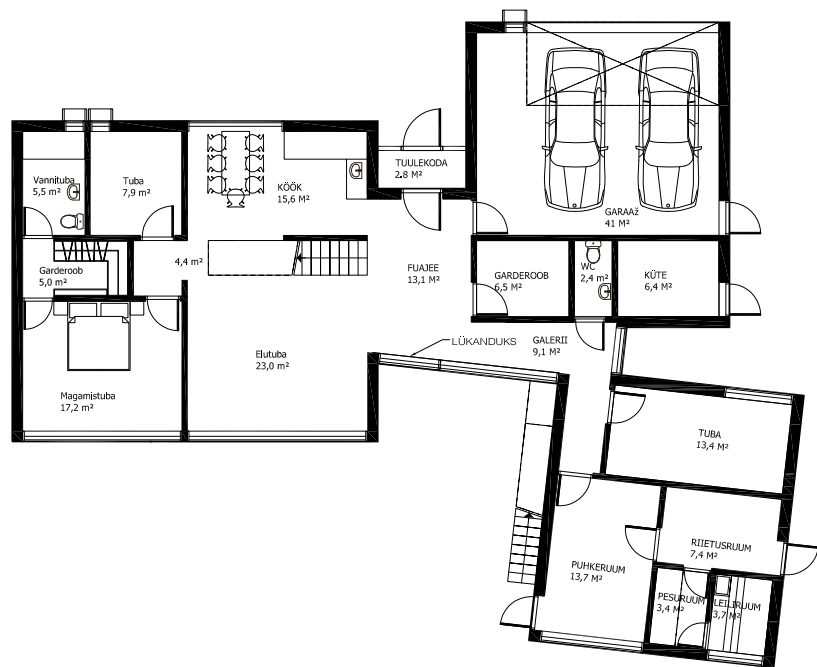
Ārvides projekta piemērs (ielas projekts, SKA Inseneribüroo).

6.2 Projektēšana

Projektēšanai ir dažādi posmi ar dažādu vispārinājuma pakāpi. Parasti šie posmi ir šādi: skice (uzmetums vai sākotnējais variants), sākotnējā projekta versija, izstrādāts projekts un celtniecības dokumentācija. Skice nosaka ēkas vai cita veidojuma teritoriālo struktūru. Detalizēta projektu izstrāde notiek nākamajos posmos. Lai sasniegtu efektīvus rezultātus, cenšoties radīt drošu vidi, ieteicams sadarboties jau skices stadijā vai īpašos gadījumos sākotnējās projekta versijas posmā.

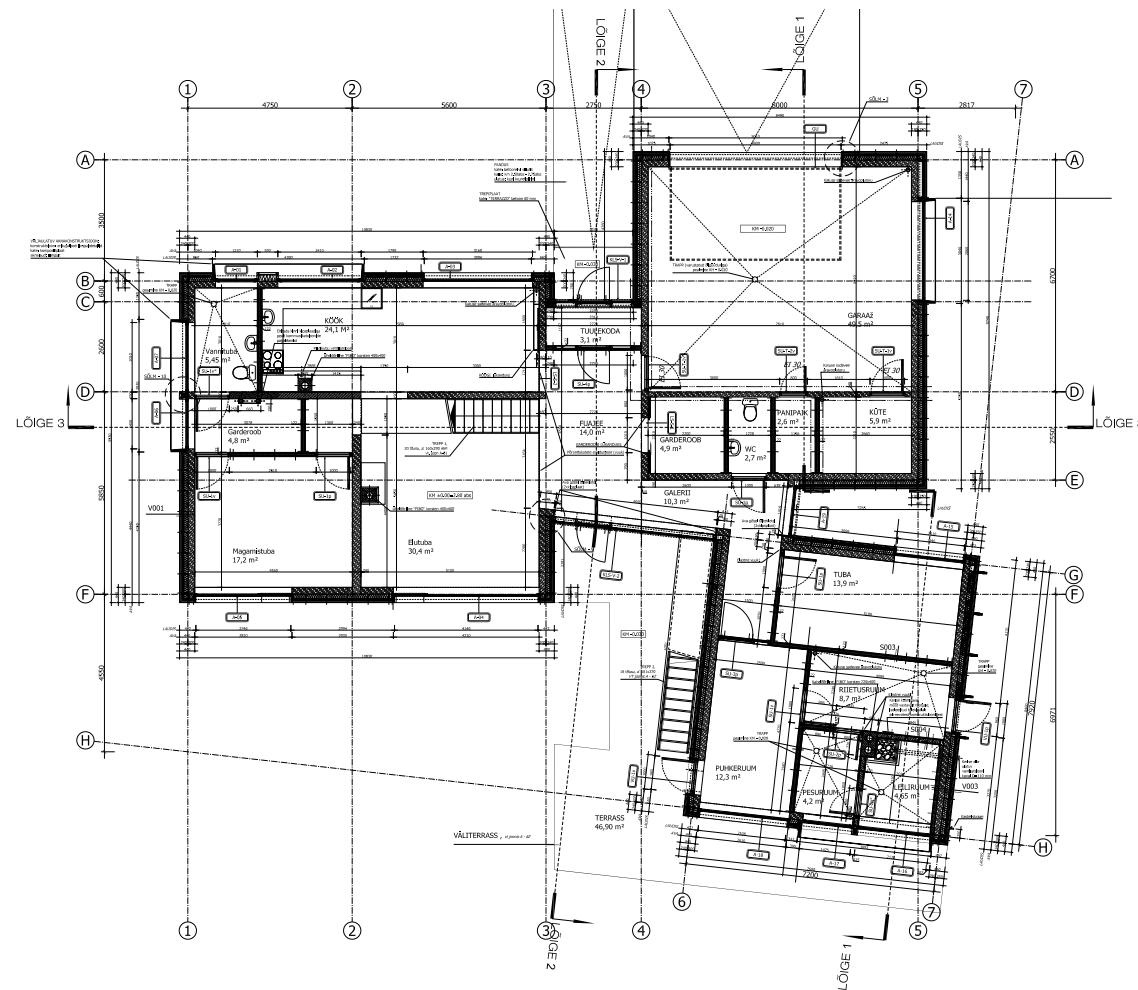
Ārvides projekti

Ārvides projekti ietver gan privātu, gan publisku infrastruktūru, piemēram, ielas, laukumus, autostāvvietas, ainavas, zaļās zonas, kā arī citas struktūras, tās veidojot atsevišķi vai kopā. Ārvides projekts var sastāvēt no jaunām un jau esošām struktūrām. Tehnisku struktūru projekti (piemēram, kabeļi, caurules) ir mazāk svarīgi drošas vides izveidē, bet tie var ietvert elementus zem zemes, kam arī ir zināma nozīme. Veidojot ārvidi un struktūras, drošības nolūkā ir ieteicams rūpīgi pārdomāt robežas starp privātajām un publiskajām zonām, apgaismojumu, redzamību, kā arī jebkuru elementu, kas var radīt apdraudējumu. Ir noderīgi prognozēt autosatiksmes ātrumu, cilvēku kustību, noziedzības riskus, kā arī iespējas noziedzību novērst.

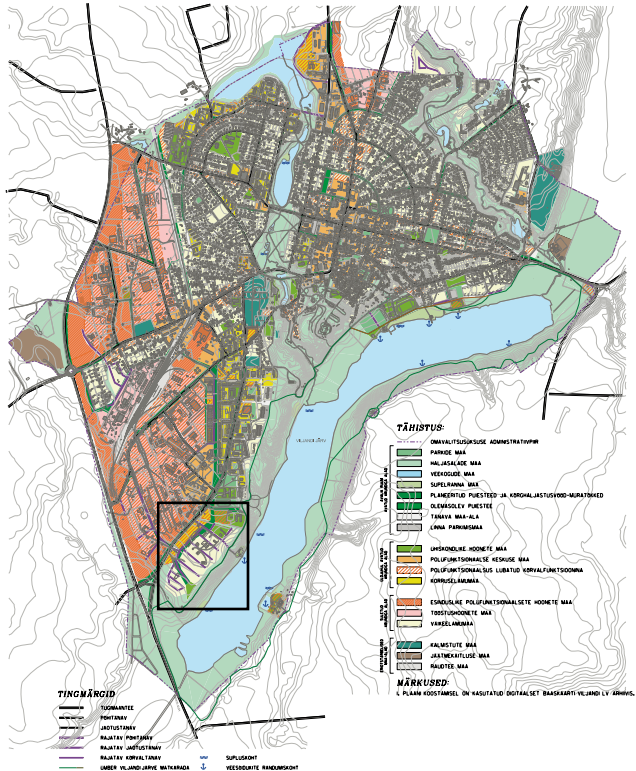

Ēku projektēšana

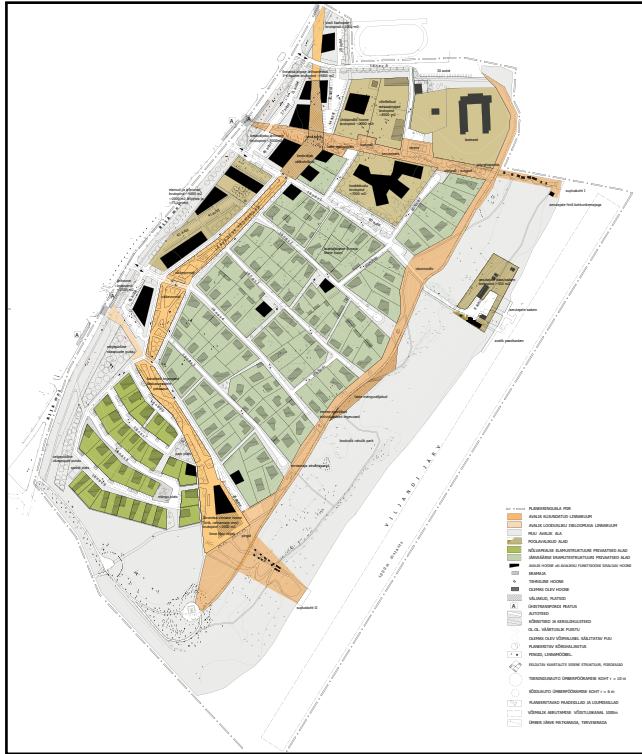
Var izstrādāt projektu jaunai ēkai vai rekonstruēt jau agrāk uzceltu ēku. Vairākas ēkas vai cita veida struktūras var iekļaut vienā projektā. Ēkas parasti projektē kopā ar to apkārtni. Domājot par drošību, pirmkārt, ir nepieciešams izvērtēt saistību un robežas starp iekšējo un ārējo vidi, starp publiskām un privātām zonām. Ēkas apkārtnes teritoriālo plānu parasti iekļauj projekta laukuma plānojumā. Laukuma plānojumā vai citos īpašos rasējumos izstrādā barjeras, autostāvvietas, apstādījumus, reljefu utt. Durvis, logus, balkonus un citus savienojošos elementus starp ārējo un iekšējo vidi iekļauj līmeņa plānojumā, kā arī paaugstinājumu un sekciju plānojumā, pamatojumā un detalizētajos rasējumos.

Atšķirība starp skici un attīstītu projektu (pirmā līmeņa plāns dažādās ēku projektēšanas stadijās, arhitekts Lauri Sārs (Lauri Saar)).

Dažādu veidu vispārīgie plāni. Viljandi vispārīgais plāns (Viljandi pilsētas valdība) un Jerveotsa teritorijas vispārīgais plāns (arhitekti Jāks Adams-Lāvērs (Jaak-Adam Looweer) un Tomass Pāvers).

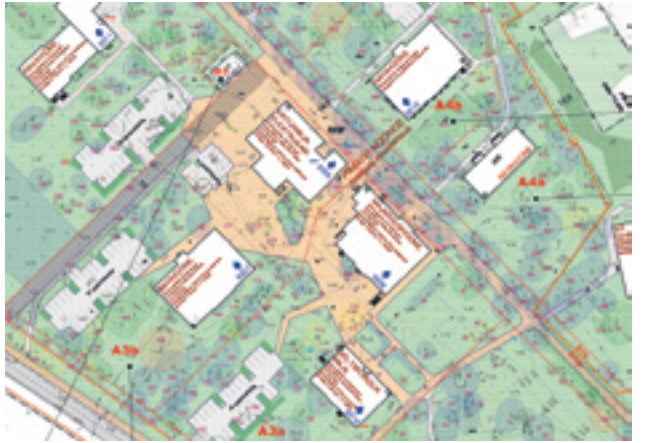
6.3 Plāni

Plānu vispārīguma pakāpe

Dažādu veidu plāniem ievērojami atšķiras vispārīguma pakāpe. Vietējās pašvaldības iestādes, veicot pilsētu plānošanu, izmanto vispārīgus (visaptverošus) un detalizētus plānus. Gan visaptverošu, gan detalizētu plānu vispārīguma pakāpe dažādos gadījumos var atšķirties – reizēm visaptveroši plāni ir precīzāki nekā detalizēti plāni. Pamatā, jo vispārīgāks ir plānošanas dokuments, jo lielāka nozīme ir tā teksta daļai (paskaidrojumam). Rasējumi ir svarīgāki detalizētākos plānošanas dokumentos. Visaptverošo plānu tekstā ir izklāstīti principi un nosacījumi detalizēto plānu izstrādei.

Detalizēts plāns kā pamats projektēšanai

Detalizēts plāns sastāv no rasējumiem un paskaidrojošā teksta. Šajā plānā parasti ir viens galvenais rasējums (kuram papildus ir citi rasējumi), kurā ir projekta teritoriālais plānojums. Galvenajā rasējumā izmantotais mērogs parasti ir 1:500. Detalizēta plāna galvenais rasējums ir būtībā ļoti līdzīgs projekta vietas plānam ēkai vai citai struktūrai, bet tas var būt arī vispārīgāks. Detalizētajā plānā projektēšanas gaitā zināmā mērā var veikt izmaiņas. Detalizētu plānu reizēm ir grūti izprast. Apdzīvotas vides mentālu attēlu ir gandrīz neiespējami attēlot. Īpaši šī problēma attiecas uz bijušās Padomju Savienības valstīm (Igaunija, Latvija un Lietuva). Plānošanas dokumenti parasti ir vieglāk saprotami rietumvalstīs (piemēram, Somijā un Nīderlandē). Grūti izprotamu detalizēto plānu iemesls ir pašvaldības iestāžu ierastā prakse, jo īpašnieki vairāk domā par būvēšanas atļaujas iegūšanu, kā arī par saistošajiem likumiem, nekā par teritoriālā plānojuma izstrādi. Ja detalizēts plāns ir neskaidrs, ieteicams prasīt risinājumus precīzākam teritoriālajam plānojumam. Viens no izplatītākajiem detalizēto plānu trūkumiem ir neskaidri noteiktas vai atdalītas publiskās un privātās zonas. Tādēļ ir pilnīgi pieļaujami iebildumi, pašvaldībām, prasot precīzāk noteikt publiskās un privātās zonas, ja tas ir nepieciešams.

Skaidri saprotama detalizētā plāna fragments (arhitekti Ivo Martins Vēlma (Ivo-Martin Veelma) un Rasmuss Reinolts (Rasmus Reinolt)).

Projektēšanas kritēriji (noteikumi) kā projektu pamats

Nereti (it īpaši atjaunošanas darbos) jaunbūvju plānus sāk ar ēku un citu struktūru projekta skicēm bez jebkāda plāna risinājumu izstrādei. Reizēm papildus projektēšanā tiek norādīti teritoriālie risinājumi, kurus lielā mērā izmanto detalizētā plānā. Šādu procesu mērogi ir atkarīgi no katras valsts normatīvo aktu prasībām un pašvaldības noteikumiem. Ja detalizēts plāns nav galvenais projektēšanas pamats, tad dokuments, kas ietver projektēšanas kritērijus vai noteikumus (ko parasti izdod pašvaldība), nosaka ēku un citu struktūru projektēšanas principus. Ja projektā ir nepieciešamas pārdomāt drošības jautājumus, par šiem principiem ieteicams vienoties un tos izstrādāt līdztekus projektēšanas kritērijiem.

6.4 Sadarbība

Vietējās iestādes (pašvaldības līmenī)

Apbūvētas vides plānojumu un projektēšanu lielākā vai mazākā mērā uzrauga pašvaldības iestādes. Pašvaldības iestādes ir dažādas, un to atšķirības ietekmē sadarbības veidu. Parasti sadarbība ir sekmīga ar vidēja izmēra pašvaldības iestādēm. Mazākās pašvaldības iestādēs (reģionā, kur iedzīvotāju skaits ir mazāks par 5000 cilvēku), nereti trūkst darbinieku ar nepieciešamo profesionālo kompetenci (arhitekti vai līdzīgu profesiju speciālisti) tādējādi plānošanā un projektēšanā sekmīgu sadarbību ir grūtāk panākt. Ļoti lielās pašvaldībās (galvenokārt Tallinā, Igaunijā, kur iedzīvotāju skaits pārsniedz 400 000 cilvēku) šajā jomā darbs parasti tiek sadalīts starp vairākiem ierēdņiem, tādēļ nav viegli atrast labus sadarbības partnerus. Kopīgi ar atbildīgo pašvaldības iestādi jāvienojas gan par to, kādu sadarbības modeli jāizstrādā, gan arī kam iesniegt priekšlikumus.

6.5 Kā iepazīstināt ar priekšlikumiem par drošību?

Vislabāk priekšlikumus par drošību prezentēt radošā sadarbībā ar arhitektu, plānotāju, projektētāju vai šim nolūkam iecelto pašvaldības iestādes darbinieku (piemēram, pilsētas galveno arhitektu). Efektīvu sadarbību un labākus rezultātus var panākt, ja arhitekts pēc iespējas agrākā projekta posmā ir saņēmis visu svarīgo informāciju no citiem šajā projektā iesaistītajiem. Tāpat sadarbība ir sekmīgāka, ja pašvaldības amatpersonas zina drošības riskus un noziedzības statistiku attiecīgajā teritorijā, kā arī noziegumu un negadījumu iemeslus. Tātad pamatā labas sadarbības priekšnoteikums ir pastāvīga informācijas apmaiņa ar atbildīgo pašvaldības iestādi.

6.6 Apbūvētas vides izveides dažādie faktori

Nobeigumā var secināt, ka jebkurai vietai nepieciešams atšķirīgs teritoriālās plānojums, lai radītu drošību. Jebkura plānojuma vai projekta izstrādē nepieciešama radoša domāšana, kas ņem vērā konkrētās vietas īpatnības, ko jāpilnveido savstarpējā iesaistīto pušu sadarbībā. Projektēšanas procesi var būt daudzveidīgi. Tātad nav vienotu kritēriju, lai lasītu plānošanas un projektēšanas dokumentus vai prezentētu ar tiem saistītus priekšlikumus. Policistiem ir jāapzinās šīs nozares daudzveidība, kā arī vides dinamiskā attīstība, ko nosaka dažāda veida dokumenti. Pašlaik drošas vides izveides principi un vispārējo principu ieviešanas process daudzās valstīs vēl ir attīstības stadijā. Ieviešot specifiskus noteikumus, pastāv risks, ka tie radīs vairāk pārmērīgas birokrātijas, nekā sniegs gaidītos uzlabojumus. Tādēļ šobrīd, lai izveidotu kārtību, kas spēj sekmēt drošākas vides izveidi sabiedrībai, dažādu sadarbības modeļu izmēģināšana, informācijas apmaiņas uzlabošana un arhitektu un plānotāju izglītošana ir prioritātes.

1. PIELIKUMS

CPTED KOPSAVILKUMA

SHĒMA

PAUL VAN SOOMEREN

1. Shēma: CPTED kopsavilkuma

shēma, autors – Pauls van Somerens

(1987/1996:19)

Virzieni	Čikāgas virziens, ASV; 1920.	Romantiskais virziens, ASV; 1961.	Ņūmena jaunais virziens, ASV; 1972.	Ņūmena uzlabotais virziens, ASV; 1980.
Autori	Šovs un Makejs (Shaw and McKay)	Džeikobss, Vuds (Jacobs, Wood)	Ņūmens	Ņūmens
Nozīmīgākais darbs	"Nepilngadīgo huligānisms un pilsētu zonas" (Juvenile Delinquency and Urban Areas)	"Lielo Amerikas pilsētu dzīve un nāve" (The Death and Life of Great American Cities)	Aizsargājamā vide	Interesu kopiena
Interesu joma	Nepilngadīgo likumpārkāpēju dzīvesvietas.	Nedrošība pilsētas ielās. Nozieguma vietas saistība ar tuvējām ēkām.	Nedrošu īpašumu arhitektūra. Fiziskās iespējas kontroles nodrošināšanai.	Sabiedrības kopienu materiālā vide.
Galvenie jautājumi.	Kur dzīvo nepilngadīgie li-kumpārkāpēji? Kāpēc viņi tur dzīvo?	Kā pilsētas ielām piešķirt spēju novērst noziedzību?	Vai dzīvojot citādā mājoklī, iedzīvotājiem ir iespēja pašiem kontrolēt savu vidi?	Skatīt Ņūmens, 1972.
Atbilde vai teorija.	Kur? Pilsētvides zonu modelis (Burgesa parks). Visvairāk likumpārkāpēju dzīvo koncentriskā zonā blakus centrālajam biroju rajonam (pārejas zona/graustu rajons). Attālinoties no centra, radītāji pakāpeniski samazinās. Kāpēc tur: sociāla neorganizētība. Nepilngadīgie pārņem noziedzīgu uzvedību no saviem vienaudžiem.	Skaidra robeža starp publisko un privāto zonu. Uzraudzība ielās (iedzīvotāji un garāmgājēji). Ēkas vērstas pret ielu. 5 ielām jābūt pastāvīgi izmantotām ar intensīvu satiksmi. Dienakts veikali, bāri utt. rada rosību nakts laikā.	Aizsargājama zona: dabiska uzraudzība no vietējo puses kopā ar iedzīvotāju teritorialitātes apziņu.	Neformāla kontrole ir sekmīga vietā, kuras īpatnības ļauj iedzīvotājiem pašiem gādāt par savu drošību. Vēlamā sabiedrība (dzīves stilu grupēšana).
Kritika un piezīmes.	Eiropā veikts pētījums liecināja par pilnīgi atšķirīgām dzīvesvietas īpašībām. Ekoloģiskas kļūmes risks.	Pētījums pierādīja, ka Džeikobsas minētās "tirdzniecības ielas" nav drošas. Vairāk cilvēku – vairāk problēmu (īpaši bāros). Materiālais de-terminisms. Skatīt arī Ņūmena kritiku.	Materiālās vides izmaiņas ne vienmēr maina reakciju uz noziedzību. Pārkāpējs nav drošs: kā viņš uztver aizsargājamu vidi? Vienmēr ir iespējas izvairīties no uzraudzības. Metodoloģiskas kļūdas izpētē.	Atkal – pārmērīgs materiālais (vai arhitektūras) deter-minisms. Pārkāpējs aizvien netiek ievērots. Neparasti: Ņūmena 1980. gada darbs izraisa maz diskusiju, autors netiek atzīts vai nav pazīstams daudzās Eiropas valstīs.
Noderīgākais lietojums.	Jau sākotnēji novērst nepilngadīgo pievēršanos noziedzībai.	Novērst bailes no noziedzības, veidojot iedzīvotāju reģistru.	Radīt labākas dabiskās uzraudzības iespējas, tādējādi mazinot bailes no nedrošības. Ietekme uz noziedzību nav pārāk efektīva.	Skatīt Ņūmens, 1972.

Virzieni	Situatīvā pieeja, Lielbritānija; 1980.	Teritoriālais virziens, ASV; 1980.	"Rock hard" virziens , visā pasaulē kopš 10 000 g. p.m.ē.
Autori	Klārks (Clarke), Meihjū (Mayhew) un citi.	Brantinghemi (Brantingham) un citi.	
Nozīmīgākais darbs	"Plānojums noziedzības izskaušanai"	Vides kriminoloģija	
Interesu joma	Noziedzīgi nodarījumi, izmantojot izdevības. Ma-teriālā un sociālā vide.	Noziegumu norises vietu analīze, mēģinot rast atbildi uz jautājumiem "kur, kad un kā".	Objektu vai ēku daļu izturība.
Galvenie jautājumi.	Kā var mazināt pārkāpumu iespējas?	Kur notiek noziedzīgi nodarījumi? Kāpēc tur?	Kā novērst (ar materiāliem līdzekļiem) situāciju, kurā cilvēki bojā vai izdemolē ēkas vai citus objektus?
Atbilde vai teorija.	Katra nozieguma veida novēršanas taktika ir citāda. Kopumā: 1. Drošības pastiprināšana. 2. Mērķa novākšana. 3. Novērst noziedzībai labvēlīgus apstākļus. 4. Novērst izmaksas. 5. Formāla uzraudzība. 6. Dabiska uzraudzība. 7. Darbinieku uzraudzība.	Bez likumpārkāpējiem nav noziedzības. Likumpārkāpēji pieņem racionālus lēmumus. Jāpievērš uzmanība likumpārkāpēja domāšanai, ko ietekmē laiks un/vai teritorija: noziedznieki labprātāk darbojas viņiem pazīstamās vietās. Augstāks noziedzības risks ir noziedznieku ierastajās darbības teritorijās un rajonos, kur dzīvo daudz pārkāpēju.	Drošības pastiprināšana un brīdinājuma sistēmas pilsētās. Objekta drošībai jāņem vērā: • Pārkāpēju ieguvums, ja viņiem izdodas iecerētais (Fortnoksas armijas bāze – liels ieguvums -> vajadzētu būt labi apsargātai. Reaģēšanai nepieciešamais laiks (policija, kaimiņi, darbinieki utt.).
Kritika un piezīmes.	80. gados situatīvā pieeja un teritoriālais virziens bija sajaukušies. Skatīt Klārka un Korniša (Cornish) 1985. gada darbu, kurā pausta ideja, ka noziedzīga uzvedība ir pārkāpēja racionālo izvēļu un lēmumu rezultāts.	Noziedzības izskaušana. Nocietinātas vides radīšana. Drošības pastiprināšana var veicināt bailes no noziedzības.	Noziedzības izskaušana. Nocietinātas vides radīšana. Drošības pastiprināšana var veicināt bailes no noziedzības.
Noderīgākais lietojums.	Specifisku noziedzības veidu novēršana praktiskā (paveicamā) veidā. Šī teorija tikpat kā neapskata bailes no noziedzības.	Paredzot riskantās zonas un ceļus, kā arī modelējot likumpārkāpēju lēmumus izmantojot fiziskas vides izmaiņas, racionālu noziedzības novēršanas (izskaušanas) politiku iespējams padarīt par realitāti.	Novērst cietušos konkrētā gadījumā.

2. PIELIKUMS. IESKATS TERITORIĀLAJĀ PLĀNOŠANĀ

MARTINA PROOSA

Igaunija

Plānošanas normatīvie akti

Igaunijā plānošanu regulē Plānošanas likums. Pirmais plānošanas likums tika pieņemts 1995. gadā, otrais – 2002. gadā, savukārt drīz parlaments spriedīs par trešā likumprojekta pieņemšanu. Pirmais likums ietver arī būvniecības noteikumus, bet turpmākie likumi nosaka teritoriālā plānojuma prasības. Papildu teritoriālā plānojuma likumi nav pieņemti.

Teritoriālo plānu izstrādes laikā tiek veikts “Stratēģiskais vides novērtējums” (SVN). To veicot, tiek novērtēta plāna īstenošanas ietekme, ko ņem vērā plāna sagatavošanā. SVN prasības ir noteiktas attiecīgajā likumā.⁴²

Teritoriālo plānu veidi

Ir četrus veidu teritoriālā plānošana: valsts līmeņa, reģionālā, visaptverošā un detalizētā plānošana. Valsts līmeņa plānošana attiecas uz visu valsti, bet pārējie veidi ir saistīti ar visaptverošu plānošanu.

Pēdējoreiz valsts līmeņa plānojums tika pieņemts 2012. gada 30. augustā, bet 2013. gadā tika sākti visu piecpadsmit Igaunijas reģionu plānošana. Gandrīz visas valsts 213 pašvaldības ir izstrādājušas visaptverošu plānu.

CPTED tiesiskais regulējums

Teritoriālos plānus izstrādā arī, lai veidotu drošāku vidi, tostarp veiktu noziedzības novēršanas pasākumus. Noziedzības novēršana Igaunijā tiek regulēta pašvaldību līmenī gan sagatavojot visaptverošus, gan detalizētus plānus. Viens no visaptverošo plānu uzdevumiem ir izstrādāt priekšlikumus noziedzības riska mazināšanai pilsētās ar plānošanas palīdzību. Detalizēti plāni nosaka prasības un noteikumus, lai novērstu noziedzības riskus. Īpaši noteikumi, lai šos jautājumus risinātu detalizētāk, nav izstrādāti.

Atbildība par plānošanu un tās procesu

Pašvaldību līmenī teritoriālos plānus sagatavo pašvaldība. Izstrādājot detalizēto plānu, pašvaldība var šai procesā iesaistīt konsultantus, kas palīdz sagatavot plānojuma detaļas un rasējumus. Informāciju par teritoriālajiem plāniem var atrast pašvaldību tīmekļa vietnēs. Ikvienam ir tiesības izteikt priekšlikumus attiecībā uz teritoriālo plānu. Plānošanas process sākas ar plāna izstrādi un to noslēdz ar tā ieviešanu dzīvē.

Novērtējuma par ietekmi uz vidi un vies pārvaldības sistēmas likums.

Plānošanas procesa gaitā, it sevišķi tā sākotnējā stadijā, pēc plāna pieņemšanas un apgūšanas ir obligāti regulāri par to **jāinformē**. Visaptveroša plāna sagatavošanas laikā ir nepieciešama **sadarbība** ar pašvaldībām, kuras robežojas ar plānojamo teritoriju, kā arī ar apgabala domes priekšsēdētāju, plānojamās teritorijas iedzīvotājiem, bezpeļņas organizācijām un dibinājumiem, kas pārstāv šīs teritorijas iedzīvotājus, Vides padomi, Glābšanas padomi, ja nepieciešams, Nacionālā kultūras mantojuma padomi un citām ieinteresētajām pusēm.

Detalizēta teritoriālā plāna izstrādes laikā ir nepieciešama sadarbība ar plānojamās teritorijas iedzīvotājiem, zemes īpašniekiem kuru zeme atrodas šajā teritorijā un cilvēkiem, kuri dzīvo pie plānojamās teritorijas robežas, esošo vai plānoto komunālo pakalpojumu piegādātājiem; Vides padomi, Glābšanas padomi, ja nepieciešams, Nacionālā kultūras mantojuma padomi, kā arī ar bezpeļņas organizācijām un dibinājumiem, kas pārstāv šīs teritorijas iedzīvotājus.

Sadarbības procesā plānošanā iesaistīto iestāžu pienākums ir nodrošināt, ka attiecīgās stratēģijas, attīstības plāni un citi svarīgie dokumenti tiek ņemti vērā, sagatavojot plānu. Pašvaldība detalizēta teritoriālā plāna sagatavošanā iesaista visas attiecīgās puses, kad vien nepieciešams.

Visaptverošu plānu apstiprina:

- pašvaldības, kas robežojas ar plānojamo teritoriju, un Vides padome;

- atbildīgā valdības ministrija;

- atbildīgā valdības ministrija, ja plāns paredz konstrukcijas, kam būs liela ietekme uz teritoriju;

- Aizsardzības ministrija, ja plāns var potenciāli kavēt valsts aizsardzībai paredzēta objekta funkcijas;

- Ekonomikas un sakaru ministrija, Vides ministrija, Aizsardzības ministrija, Igaunijas jūras lietu pārvalde, Igaunijas civilās aviācijas pārvalde, Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde, ja plānojumā paredzēti celtniecības darbi, kas skar publisku ūdenstilpi.

- Aizsardzības ministrija, ja plāns paredz ēku celtniecību plānojamajā teritorijā vai pie publiskas ūdenstilpes, un būvējamo objektu augstums pārsniedz 28 metrus; Aizsardzības ministrija un Iekšlietu ministrija, ja plāns paredz ēku celtniecību plānojamajā teritorijā vai pie publiskas ūdenstilpes, un būvēto objektu augstums pārsniedz 45 metrus.

Detalizēto plānu apstiprina:

- atbildīgā valdības aģentūra

- Aizsardzības ministrija, ja plāns var potenciāli kavēt valsts aizsardzībai paredzēta objekta funkcijas;

- Ekonomikas un sakaru ministrija, Vides ministrija, Aizsardzības ministrija, Igaunijas jūras lietu pārvalde, Igaunijas civilās aviācijas pārvalde, Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde, ja plānojumā paredzēti celtniecības darbi, kas skar publisku ūdenstilpi.

- Aizsardzības ministrija, ja plāns paredz ēku celtniecību plānojamajā teritorijā vai pie publiskas ūdenstilpes, un celtni augstums pārsniedz 28 metrus, Aizsardzības ministrija un Iekšlietu ministrija, ja plāns paredz ēku celtniecību plānošanas teritorijā vai pie publiskas ūdenstilpes, un celtni augstums pārsniedz 45 metrus.

- Aizsardzības ministrija un Iekšlietu ministrija, ja plānojamajā teritorijā vai pie publiskas ūdenstilpes ir paredzēts būvēt vēja turbīnu(-as), kuras(-u) augstums pārsniedz 28 metrus.

Apstiprināšanas procesā šīm iestādēm jāizvērtē, vai teritoriālais plāns ir saskaņā ar atbilstošajiem likumiem. Pēc plāna apstiprināšanas to pieņem attiecīgā pašvaldība, kas pēc tam to publicē, lai ar to varētu iepazīties sabiedrība un varētu sākties publiskas diskusijas. Šajā posmā jebkurš sabiedrības loceklis ir tiesīgs izteikt priekšlikumus un iebildumus attiecībā uz plānu. Kad plānos ir veikti nepieciešamie grozījumi, visaptverošos plānus un arī dažkārt detalizēto plānu iesniedz izskatīšanai reģionālajā padomē. Kad plānu ir apstiprinājis reģionālā padome, tas ir gatavs ieviešanai dzīvē.

Lietuva

Plānošanas normatīvie akti

Lietuvā teritoriālo plānošanu, būvniecību un ēku uzturēšanu regulē vairāki normatīvie akti. Galvenais no šiem aktiem ir Lietuvas Republikas teritoriālās plānošanas likums. Šis likums nosaka teritoriālās plānošanas prasības Lietuvā, kā arī par plānošanu atbildīgo iestāžu, plānu sagatavošanā iesaistīto iestāžu, kā arī jebkādu valsts amatpersonu vai iestāžu, kā arī valsts vai privātu amatpersonu vai institūciju tiesības un pienākumus.

Papildus minētajam likumam ir arī Lietuvas Republikas vides aizsardzības likums un Lietuvas Republikas aizsargājamo zonu likums, kuri nosaka vides novērtējuma prasības valstī. Sagatavojot plānojumu, nepieciešams ievērot arī visaptverošā apgabala attīstības plāna noteikumus un pašvaldības ģenerālplāna prasības.

Teritoriālo plānu veidi

Plānošanai ir četri līmeņi: valsts, reģionālais vietējais un privātais un/vai likumīgi dibināto organizāciju līmenis. Valsts, reģionālā un vietējā līmenī tiek izstrādāti divu veidu plāni: visaptverošie un īpašie plāni. Vietējā līmenī ir arī trešā tipa plāns – detalizētais plāns.

Visaptverošos plānus sagatavo valsts vai apgabala teritorijām, lai izveidotu plānojamās apbūves zonas teritoriālo koncepciju un

attiecīgās teritorijas izmantošanas un aizsardzības principus. Visaptverošo plānu var izstrādāt arī visai pašvaldībai vai atsevišķai tās daļai (pilsētai).

Detalizētais plāns ir teritoriālās plānošanas dokuments, kas nosaka zemes gabala robežas, teritoriālās pārvaldības un zemes izmantošanas kārtību (tostarp, celtniecības un citu darbību obligātos darba noteikumus). Detalizēto plānu var sagatavot pilsētām vai lielpilsētu daļām (līdz pat atsevišķām dzīvojamajām zonām), kā arī ciemiem, zemes gabaliem un zemes gabalu grupām.

Īpašos plānus izstrādā specifiskiem mērķiem, piemēram, infrastruktūras daļām, ūdens un zemes teritoriju pārvaldībai utt.

Zemes izmantošanas plāns (projekts) ir dokuments, kurā ir noteikti lauku rajonu zemes izmantošanas un aizsardzības principi, kā arī noteikumi, kas var ietvert specifiskus zemes izmantošanas plānus.

Papildus Teritoriālās plānošanas likumam īpaši plānošanas uzdevumi var arī būt ietverti citos normatīvajos aktos.

Privātiem uzņēmumiem ir tiesības sagatavot un finansēt detalizētos plānus. Visaptverošajos plānos iekļautie uzdevumi, kas ir noteikti dažādos pārvaldes līmeņos, likumā nav kategorizēti;

Lietuvā dažādu līmeņu plānos detalizētības vai vispārīguma pakāpes netiek tik ļoti variētas kā citās valstīs. Viens no Lietuvā izstrādāto vietējo detalizēto plānu un/vai speciālo plānu mērķiem daļā gadījumu ir zemes un mežu apvienošana.

Pašvaldību visaptverošie plāni nosaka obligātās prasības. To nolūks ir noteikt celtniecības un zemes izmantošanas prasības, izveidot optimālas mērķa zonas tehnikas un sakaru koridoriem, nodrošināt sociālās infrastruktūras zonas, noteikt specifiskus zemes izmantošanas nosacījumus, analizējot dabiskos un nekustamos kultūras mantojuma objektus un to izmantojumu, nodrošinot zaļo zonu attīstību, nosakot to atjaunošanas plānu, kā arī aizsargājot šī brīža izmantošanas kārtību, lai izveidotu optimālu pilsētas struktūru.

CPTED tiesiskais regulējums

Drošu attīstības vidi garantē teritoriālās plānošanas dokumenti, kuri satur visaptverošus un detalizētos plānus. Valstī nav īpašu CPTED noteikumu.

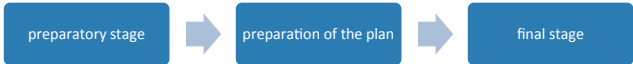
Atbildība par plānošanu un tās procesu

Plānošanu organizē valdība vai tās pilnvarotas valsts administrācijas institūcijas, apgabala gubernators vai pašvaldības priekšsēdētājs. Valsts iestādes var nodot visas plānošanas organizētāja tiesības un pienākumus, izņemot lēmumu par plāna sagatavošanu un tiesības to apstiprināt.

Visaptveroša, īpaša un detalizēta plānošana ir publiska.

Teritoriālās plānošanas likumā divos veidos izklāstīta šai procesā iesaistīto loma, kā arī to kompetence – pirmkārt, izskaidrojot to vispārīgi, pēc tam detalizētāk –, uzsverot plānu sagatavošanu saskaņā ar dažādiem plānošanas normatīvajiem aktiem (dažkārt saskaņā ar valdības lēmumā vai vides ministra rīkojumā noteikto).

Vispārīgās teritoriālās plānošanas process:

Detalizētās un īpašās teritoriālās plānošanas process:

Teritoriālās plānošanas likums paredz rīkot publisku apspriedi. Šāda prasība ir noteikta, jo kārtība, kas nodrošina teritoriālās plānošanas projektu informācijas publisku pieejamību, nosaka prasību organizēt publisku sanāksmi, kurā sabiedrība var gūt pilnīgu izpratni un diskutēt par teritoriālās plānošanas jautājumiem, kā par jebkādām to alternatīvām un iesniegtajiem priekšlikumiem. Pašvaldības līmeņa plānošanas dokumentu saskaņošanas kārtību nodrošina attiecīgās pašvaldības pastāvīgā būvniecības komisija, un šim procesam jābūt pabeigtam 15 darba dienu laikā no dienas, kad plānošanas organizētājs iesniedzis teritoriālās plānošanas dokumentu saskaņošanas

pieteikumu. Komisijas sastāvā ir pārstāvji no institūcijām, kuras sagatavo plānošanas noteikumus; šie pārstāvji ir tiesīgi pieņemt lēmumus.

Teritoriālās plānošanas komisijas sastāvā ir šādas amatpersonas:

- pašvaldības pārvaldes iestādes galvenais arhitekts;
- lekšlietu ministrijai pakļautā Ugunsdzēsības un glābšanas dienesta pārstāvis;
- Vides ministrijas pārstāvis (šī ministrija atbild par vides aizsardzību);
- valsts veselības centra valsts līmeņa pārstāvis;
- Kultūras ministrijas Kultūras mantojuma departamenta pārstāvis.

Organizācijas, kas atbild par jebkāda ģenerālplāna apstiprināšanu, sastāvā ir vides ministrs, kultūras ministrs un ministru prezidenta padomnieks, kā arī vides, finanšu, ekonomikas, sociālās aizsardzības un darba, transporta, iekšlietu un zemkopības jomu pārstāvji.

Sabiedrība saņem informāciju par plānu sagatavošanu to formulēšanas laikā. Kad plānu projekti ir sagatavoti, lai ar tiem var iepazīties sabiedrība, cilvēkiem tiek sniegta iespēja piedāvāt savus priekšlikumus, kā arī saņemt to vērtējumus (piemēram, par ieteikumiem nedaudz izmainīt dažādos plānus, lai sasniegtu gaidīto uzlabojumu). Teritoriālās plānošanas likums min “ieinteresētos sabiedrības locekļus”, t.i., sabiedrības daļu, ko ietekmē vai kuru var ietekmēt teritoriālo plānošanas dokumentu ieceres vai kuras ir ieinteresētas šo ieceru īstenošanā. Plānu saskaņo ar a) augstākajām institūcijām (kas ir atbildīgas par tiem sektoriem, kuros šim plānam ir liela nozīme), b) kaimiņu, teritoriālajām un administratīvajām vienībām. Pirms jebkādu teritoriālās plānošanas dokumentu sagatavošanas plānošanas organizētāja pienākums ir iesniegt pieteikumu minētajām iestādēm, lai tās varētu sagatavot plānošanas noteikumus. Pabeidzot projekta izstrādi, šī amatpersona saskaņo projektu ar minētajām institūcijām.

Atļaujas izsniedz arī Pašvaldības satiksmes drošības komisija un Pašvaldības būvniecības komisija (ko apstiprina pašvaldība), un lēmumu pieņemšanas procesā piedalās arī policijas pārstāvis.

Projekta plānus (atbilstība noteiktiem likumiem, citiem normatīvajiem dokumentiem un augstāka līmeņa plāniem) pārbauga attiecīgās

augstāka līmeņa teritoriālo un administratīvo vienību apakšnodaļas. Valsts līmenī teritoriālās plānošanas dokumentu projektus pārbauga Vides ministrijas pakļautībā esošā Valsts Teritoriālās plānošanas inspekcija, savukārt pašvaldības plānu projektus uzrauga apgabala gubernatora pārvaldes iestāde.

Lietuvā gan pašvaldības ģenerālplānu, gan detalizētos plānus apstiprina pašvaldības dome. Reģionālos visaptverošos plānus apstiprina un/vai ievieš valsts valdība (reģionālos īpašos plānus apstiprina reģionālās varas iestādes).

Somija

Plānošanas normatīvie akti

Somijā zemes izmantošanu, teritoriālo plānošanu, būvniecību un satiksmi regulē dažādi likumi.

Nozīmīgākais normatīvais akts, kas regulē zemes izmantošanu, teritoriālo plānošanu un būvniecību šajā valstī, ir Zemes izmantošanas un būvniecības likums, kas stājās spēkā 2000. gadā. Zemes izmantošanas un būvniecības likums attiecas uz šādām jomām:

- zemes izmantošanas un celtniecības darbu organizācija, radot pamatu augstas kvalitātes dzīves apstākļiem;
- ekoloģiski, ekonomiski, sociāli un kulturāli ilgtspējīgu projektu atbalstīšana;
- likums nodrošina, ka ikvienam ir iespēja piedalīties atklātā plānošanas procesā;
- atklāti publicētu ar plānošanu saistītu lēmumu un dalības procesu kvalitātes garantēšana, kā arī kompetentu speciālistu nodrošināšana.

Detalizētāki zemes izmantošanas un būvniecības normatīvi un uzraudzības prasības ir noteiktas Zemes izmantošanas un būvniecības rīkojumā.

Valsts būvnormatīvā ietverti likumi un vadlīnijas, kas papildina Zemes izmantošanas un būvniecības likuma noteikumus. Būvniecības likumus ir jāievēro obligāti, savukārt būvniecības vadlīnijas nav obligātas, celtniecības projektos var izmantot citas ieceres, ja vien tās ir saskaņā

ar obligātajām prasībām. Valsts būvnormatīvā īpaši uzsvērtas struktūrālās ugunsdrošības un personīgās drošības prasības.

Visas šīs prasības ir izstrādātas, lai nodrošinātu veselīgas, drošas, pievilcīgas un sociāli funkcionālas dzīves vides izveidi, ņemot vērā dažādu sabiedrības grupu vajadzības. Papildus minētajiem likumiem, Vides ministrija ir pieņēmusi dažādas direktīvas un ieteikumus.

Teritoriālo plānu veidi

Somijā valstiska līmeņa zemes izmantošanas plānus izlemj valsts padome. Plānu veidi ir dažādi: reģionālie un vietējie ģenerālplāni (visaptverošie plāni), detalizētie plāni.

Reģionālie plāni nosaka zemes izmantošanas principus un kopienas struktūru, kā arī noteic reģionālajai attīstībai nepieciešamās zonas. Zemes izmantošanu pašvaldībās organizē un vada, izmantojot vietējos ģenerālplānus un detalizētos plānus. Vietējos ģenerālplānos iekļauti pašvaldības zemes izmantošanas vispārīgie principi. Vietējie detalizētie plāni nosaka, kā pašvaldības teritorijas zemes tiks izmantotas un apbūvētas.

Vietējie ģenerālplāni nodrošina kopienas struktūras un zemes izmantošanas vispārīgās vadlīnijas pašvaldībā vai tās daļā, kā arī šie plāni var arī būt paredzēti, lai pārvaldītu zemes izmantošanu un būvniecību konkrētā teritorijā. Vietējie ģenerālplāni nodrošina pārdomātas attīstības principus, kā arī norāda tās zonas, kurām nepieciešami detalizēti plāni, cita veida plāni, apbūve vai citādi zemes izmantošanas principi. Vietējo ģenerālplānu arī var izstrādāt pa posmiem vai atsevišķām teritorijām.

Vietējais detalizētais plāns paredzēts, lai detalizētā līmenī organizētu zemes izmantošanu, celtniecības darbus un attīstību nolūkā noteikt zonas dažādiem mērķiem, kā arī, lai pārraudzītu apbūvi un cita veida zemes izmantošanu saskaņā ar konkrētās vietas apstākļiem, pilsētas un zaļo zonu ainavas īpatnībām, labas būvniecības praksi, veicinot esošo ēku izmantošanu un citus plāna mērķus.

CPTED tiesiskais regulējums

Saskaņā ar Zemes izmantošanas un būvniecības likuma 184. pantu policijas pienākums ir palīdzēt pašvaldības būvniecības iestādei, kā arī iestādei, kuras pārziņā ir būvniecībai nepieciešamie materiāli saistībā ar likumu un dažādu likumu ietvaros izdoto noteikumu ievērošanu. Šis likums (14. un 15. pants) arī nosaka Pašvaldības būvnormatīvu, kurš paredz noteiktu jautājumu, drošības prasību un noteikumu (kā izmantot būvlaukumu, žogus utt.) ievērošanas kārtību.

Kopš 2003. gada Somijā pastāv arī Sabiedriskās kārtības likums, kura mērķis ir veicināt kārtību un drošību publiskās vietās. Šis likums attiecas uz jebkuru vietu, kas paredzēta publiskai lietošanai neatkarīgi no tā, kam tā pieder. Šādas vietas ir ielas, ceļi, ietves, tirgus laukumi, parki, pludmales, sporta laukumi, kapsētas, sabiedriskās ēkas, sabiedriskais transports, valdības ēkas, citas biroju ēkas, kā arī ēstuves. Šis likums ir svarīgs instruments policijas rokās, lai uzturētu sabiedrisko kārtību un drošību.

Pilsētu drošībai veltītās tīmekļa vietnes informē par apbūvētas vides uzbūvi un drošību, kā arī palīdz sabiedrības locekļiem iesaistīties šajā procesā.

Somijā drošības plānus, kas ir saistīti ar drošību pilsētas zonās, mobilitāti un cilvēku drošību sabiedriskajā transportā, uzņēmējdarbības vidi un tās aktivitātes, kā arī drošību iestādēs un uzņēmumos, izstrādā pašvaldības un pilsētas - īsāk sakot, to kompetencē ir visas jomas, kas ir saistītas ar apbūvētas vides drošību. Vietējā drošības plānošanas procesā ar citām iestādēm cieši sadarbojas arī policija. Lai būtu iespējams ieviest drošības plānus, ir nepieciešama cieša sadarbība, līdzdalība, kā arī partnerība starp valsts iestādēm un sabiedrību.

Atbildība par plānošanu un tās procesu

Reģionālā padome veic reģionālās plānošanas pienākumus, pašvaldība pārziņā zemes izmantošanas plānošanu un būvniecības vadību un kontroli tās robežās.

Sākotnējam plānošanas procesam jābūt publicētam, lai ieinteresētajām pusēm ir iespēja iegūt informāciju par plānojuma principiem, dalības un novērtējuma kārtību.

Par plānu izstrādi atbildīgajai iestādei ir pienākums publicēt ar plānošanu saistīto informāciju, lai interesenti var iepazīties ar to sagatavošanas gaitu unietekmē plānošanas procesu un izsaka savu viedokli (reģistrējot iebildumus).

Plānus sagatavo, komunicējot ar visām iesaistītajām pusēm, kuras plāns var ietekmēt gan pozitīvi, gan negatīvi. Plāniem jābūt pamatotam ar rūpīgiem pētījumiem un ziņojumiem. Kad plāns ir sagatavots, nepieciešamajā apmērā jāizvērtē tā ieviešanas ietekme uz vidi, tostarp sociālekonomiskā, sociālā, kultūras un citu veidu ietekme.

Skatīt <http://www.turvallinenkaupunki.fi/>

Reģionālā plāna izstrādē iesaistās kompetentā ministrija un reģionālais vides centrs, lai novērtētu plāna atbilstību valsts un citiem galvenajiem plāna sagatavošanas mērķiem. Citus plānus, kuri attiecas uz valsts vai citiem nozīmīgiem reģionālās zemes izmantošanas mērķiem vai citiem nolūkiem, kas ir svarīgi zemes lietošanā, dabas vērtībām, kultūras videi vai valdības iestāžu pienākumu izpildei, jāsgatavo, konsultējoties ar reģionālo vides centru.

Ugunsdzēsības un glābšanas iestādēm ir svarīga loma (kā noteikts Glābšanas likumā) celtniecības darbu norisē, nodrošinot drošības ekspertu piesaisti un aktīvo kontroli. Pašvaldības iestādes var arī konsultēties ar policiju drošības un satiksmes plānošanas jautājumos. Vietējā līmenī metodes var būtiski atšķirties, tomēr tās izstrādā, kamēr tiek veidots drošības plāns.

Vietējo ģenerālplānu apstiprina vietējā padome. Vietējo detalizēto plānu apstiprina vietējā padome. Ja plānam nav būtiska ietekme, vietējās padomes pilnvaras var arī rīkojumu nodot pašvaldības valdei vai komitejai.

Latvija

Plānošanas normatīvie akti

Latvijā teritoriālo plānošanu nosaka Teritorijas attīstības plānošanas likums. Teritoriālā plānošana ir cieši saistīta ar reģionu attīstību un vides aizsardzību. Papildus minētajam normatīvajam aktam tiek izdoti Ministru kabineta noteikumi un rīkojumi, kas nosaka īpašus plānošanas noteikumus.

Teritoriālo plānu veidi

Latvijā teritoriālās attīstības dokumentos ietilpst arī valsts, reģionālā un vietējā līmeņa stratēģijas un attīstības plāni. Latvijai un tās plānošanas reģioniem ilgtspējīgas attīstības stratēģijas un plāni tiek sagatavoti valsts un reģionālā līmenī. Lielākoties tie satur ilgtermiņa stratēģiskos mērķus, plānošanas reģiona prioritātes un teritorijas attīstības perspektīvas rakstveida un grafiskā formā. Vissvarīgākie valsts līmeņa plānošanas dokumenti ir Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam (tās fragments ir redzams tālāk tekstā), kurā izklāstīti valsts ilgtspējīgas attīstības principi, un Nacionālās attīstības plāns 2014.-2020.gadam. Nacionālās attīstības plāna mērķis ir vienoties par svarīgākajām vidējā termiņa prioritātēm, darbības jomām, mērķiem, kā arī to īstenošanas rādītājiem. Līdzīgi mērķi ietverti Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijā līdz 2030. gadam (Latvija 2030. gadam) un Latvijas nacionālajā reformu programmā „Eiropa 2020” stratēģijas īstenošanai (NRP).

Ir sagatavots arī jūras teritoriālais plānojums, kas nosaka piejūras zemes izmantošanu, ņemot vērā jūras funkcionālo saistību ar sauszemi. Darbs pie jūras teritoriālā plānojuma tika uzsākts 2013. gada sākumā.

Pašvaldības teritoriālajā plānā jābūt noteikumiem par funkcionālo zonu veidošanu un publisko infrastruktūru, zemes izmantošanu un celtniecības darbiem, kā arī citiem zemes izmantošanas nosacījumiem un ierobežojumiem.

Pašvaldības teritoriālo plānu var detalizēti izklāstīt **vietējā plānā**. Kad jebkura pašvaldības izdota ilgtspējīgas attīstības stratēģija ir stājusies spēkā, vietējā plānā ietverto pašvaldības teritoriālo plānu var grozīt,

ciktāl vietējais plāns nav pretrunā ar pašvaldības ilgtspējīgas attīstības stratēģiju. Pašvaldība var izmantot vietējo plānu kā pamatu tālākai plānošanai, kā arī ēku projektēšanas darbam.

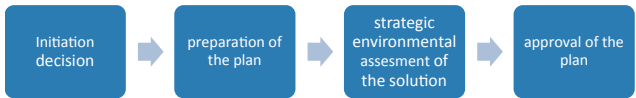
Latvijā par pašvaldības līmeņa plānošanu ir atbildīgas 140 pašvaldības. Zemes izmantošanas veidiem un ierobežojumiem saistībā ar funkcionālo zonu veidošanu, kas ir norādīta teritoriālajā vai vietējā plānā, jābūt izklāstītiem un precīzi norādītiem **detalizētajā plānā**, iekļaujot zemes izmantošanas un celtniecības prasības katrai zemes vienībai.

CPTED tiesiskais regulējums

Valstī nav īpašu CPTED noteikumu.

Atbildība par plānošanu un tās procesu

Pašvaldības attīstības stratēģiju, attīstības programmu, teritoriālo plānu, vietējos plānus, detalizētos plānus un tematiskos plānus izstrādā un apstiprina pašvaldība.

Pašvaldības teritoriālo plānu un vietējo plānu apstiprina pašvaldība.

Teritoriālo plānu sagatavo, piedaloties sabiedrībai. Iestādei, kas ir atbildīga par plāna izstrādi, ir jānodrošina informācijas un lēmumu pieņemšanas atklātība, kā arī jānoskaidro sabiedrības viedoklis un jāorganizē sabiedrības līdzdalība teritorijas attīstības plānošanā, nodrošinot pēc iespējas detalizētāku un vispusīgāku informāciju.

Lai nodrošinātu teritoriālā plāna sabiedrisku apspriedi, attiecīgajai iestādei ir jākonsultējas ar sabiedrību pirms jebkāda lēmuma pieņemšanas. Iestāde publicē informāciju par teritoriālā plāna izstrādes uzsākšanu savā tīmekļa vietnē, kā arī jebkādos tā grozījumus, kārtību, publisku diskusiju vietu un laikus, vietu un laiku, kad attiecīgais plāns un tā grozījumi būs publiski pieejami, tostarp rakstveida priekšlikumu un iebildumu iesniegšanas kārtību.

Sabiedrības līdzdalības procesā gans privātās, gan sabiedrības intereses ir jāsabalansē ar ilgtspējīgas teritorijas attīstības iespējām.

Ikvienam ir tiesības iepazīties ar spēkā esošajiem teritorijas attīstības dokumentiem, kuri ir paredzēti publiskai apspriedei, piedalīties publiskās diskusijās, izteikt un aizstāvēt savu viedokli, kā arī noteiktā laikā iesniegt rakstveida priekšlikumus.

Nīderlande

Plānošanas normatīvie akti

Teritoriālo plānošanu Nīderlandē regulē Teritoriāls plānošanas likums, kurš stājās spēkā 2008. gada 1. jūlijā. Likumu papildina Teritoriālais plānošanas rīkojums ("Besluit ruimtelijke ordening").

Nākotnē paredzēts Teritoriālās plānošanas likumu iekļaut Vides likumā ("Omgevingswet") kopā ar citiem likumiem un rīkojumiem, piemēram, Vides pārvaldības likumu. Iekļaušanas procesa mērķis ir vienkāršot esošo kārtību, lai paātrinātu lēmumu pieņemšanas procesu, tādējādi nodrošinot atbilstību teritoriālajiem plāniem un projektiem vai norisēm, kas saistītas ar vidi un dabu, un sekmētu reģionu pašreizējai situācijai atbilstošu likumu piemērošanu. Jauno vides likumu paredzēts ieviest ar 2018. gadu.

Teritoriālo plānu veidi

Valsts, provinču un pašvaldību pamatplāni ir aizstāti ar strukturālajiem redzējumiem ("Structuurvisie"). Ar stratēģisko politiku saistītie strukturālie redzējumi nosaka teritoriālās politikas pamatprincipus, kā arī tās īstenošanas veidu.

Pretēji agrākajai kārtībai valsts un provinču strukturālie redzējumi ir iekšējās vadlīnijas, kas nav saistošas zemākā līmeņa iestādēm.

Plānu vietā provinces un valdība var izdot vispārējus rīkojumus, norādes un ieviešanas shēmu. Provincēs pastāv provinču kārtība (ko dēvē par "provinciale verordening"), savukārt valdībai ir "padomes kārtība" ("Amvb"). Provinces un valdība var izdot noteikumus, kas attiecas uz zonu veidošanas shēmām. Pašvaldībām jāpiemēro zonu veidošanas shēmas saskaņā ar provinces vai valdības noteikumiem.

Vislabāk, ja province vai valdība izmanto norādes, ja ir nepieciešams rīkoties atbilstoši specifiskai situācijai (to sauc par "proaktīvu rīcību"). Pašvaldībai jāievieš zonu veidošanas shēma atbilstoši norādes vadlīnijām.

Teritoriālās plānošanas likumā noteikts, ka pašvaldību pienākums ir izstrādāt un atjaunot zonu veidošanas plānus visām teritorijām. Likumā pašvaldībām atļauts izstrādāt plānus bez provinces līmeņa apstiprinājuma, kā arī paredz provincēm un valdībai sagatavot adaptācijas plānu ("Inpassingsplan"), ņemot vērā zemes izmantošanas zonu veidošanu, kas ietekmē to intereses.

Reizi desmit gados pašvaldībām jāpārbauda savu zonu veidošanas shēmu un to, vai pārvaldības noteikumi ir modernizēti atbilstoši laikam.

CPTED tiesiskais regulējums

Pašvaldības strukturālais plāns attiecas arī uz noziedzības novēršanu. Tādas pašas prasības noteiktas arī valsts būvnormatīvā (kurš jāievēro, ēku celtniecībā). Šīs prasības ir pārņemtas no sertifikāta "Policijas atzīts drošs mājoklis". Šīs prasības nosaka, ka jābūt kvalitatīviem slēdžiem, izturīgām durvīm (kurām jābūt drošām pret ielaušanos vismaz trīs minūtes), kā arī apgaismojumam mājas priekšā.

Atbildība par plānošanu un tās procesu

Teritoriālās plānošanas likums nenosaka kārtību vai formālas prasības. Tā mērķis ir izmantot vienkāršāku, īsāku kārtību, lai mazinātu administratīvo un valdības slogu. Jaunajā Teritoriālajā plānošanas rīkojumā ("Besluit ruimtelijke ordening") noteiks, ka strukturālā redzējuma sagatavošanā jāiesaista sabiedrības locekļi un sabiedriskās organizācijas. Tomēr attiecībā uz formu vai kārtību var tika piemērotas sektoriem atbilstošas prasības.

"Teritoriālā demokrātija un sabiedrības līdzdalība teritoriālajā plānošanā. Rokasgrāmata Eiropas pilsoņiem un iestādēm." Eiropas Padomes par teritoriālo/reģionālo plānošanu atbildīgo ministru konference. Dokumenta projekts. Napfliona, 2014. gads.

3. PIELIKUMS. PLĀNOŠANAS LĪMENI PROJEKTA PARTNERVALSTĪS³³

Plānošanas veidi	Igaunija EE	Somija FIN	Latvija LV	Lietuva LT	Nīderlande NL ³⁴
Valsts	Igaunijas nacionālais plāns 2030+. Nodrošina teritoriālās attīstības stratēģijas bāzi visai valstij un rīcības plānu.	Nav iekļauts. Vides ministrija var sniegt valsts vadlīnijas specifiskiem plānošanas jautājumiem, kam ir valstiska nozīme.	- Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijā līdz 2030. gadam, kas ietver Latvijas teritoriālās attīstības perspektīvas, - Nacionālās attīstības plāns 2014.-2020. gadam. - Valsts nozīmes zeme un infrastruktūra - Valsts sektoru plāni.	- Visaptverošs plāns visai Lietuvas Republikai - Īpašie (tematiskie) plāni	- Valsts teritoriālā stratēģija - Teritoriālais redzējums par infrastruktūru un teritoriālo plānošanu (SVIR) - Valsts teritoriālais plāns
Reģionāls	Apgabala teritoriālais plāns Nosaka attīstības stratēģiju apgabalam vai tā daļai, tā mērķis ir līdzsvarot valsts un vietējās intereses reģionālā līmenī.	Reģionālais zemes izmantošanas plāns	- Ilgtspējīgas attīstības stratēģija - Attīstības programma	- Visaptverošs plāns visam reģionam - Īpašie (tematiskie) plāni	- Reģionālie teritoriālie redzējumi - Reģionālās struktūras plāns provincēm
Vietējais	Visaptverošais plāns Nodrošina teritorijas attīstības vadlīnijas pašvaldībai vai tās daļai, kā arī nosaka vispārīgos zemes izmantošanas noteikumus, tostarp atrašanās vietu dzīvojamajiem rajoniem, atpūtas zonām, galvenajiem ceļiem utt.	Ģenerālplāns	- Ilgtspējīgas attīstības stratēģija - Attīstības programma - Teritoriālais (teritorijas) plāns (visaptverošs plāns visam pašvaldības reģionam) - Vietējie plāni (neobligāts plāns noteiktai pašvaldības teritorijai, pielāgojot teritoriālo plānu noteiktam apgabalam)	- Visaptverošs plāns visai vietējai pašvaldībai - Visaptverošs plāns pašvaldības daļām - Visaptverošs plāns valsts nozīmes objektiem - Īpašie (tematiskie) plāni	Strukturālais plāns
	Detalizēts teritoriālais plāns Detalizēti nosaka zemes izmantojumu, apbūves tiesības, celtniecības un arhitektūras noteikumus un prasības, vides aizsardzības pasākumus utt., ir pamats īstermiņa būvniecībai.	Detalizētais plāns (pilsētas plāns, apbūves plāns, krasta plāns)	Detalizēti plāni (detalizētāks plāns, kurā iekļauti tehniskie rasējumi vienam vai vairākiem zemes gabaliem)	Detalizētais plāns	Vietējais zemes izmantošanas plāns
	Ēku projekti	Ēku projekti	Ēku projekti	Ēku projekti	Ēku projekti

33. piezīme "Teritoriālā demokrātija un sabiedrības līdzdalība teritoriālajā plānošanā. Rokasgrāmata Eiropas pilsoņiem un iestādēm." Eiropas Padomes par teritoriālo/reģionālo plānošanu atbildīgo ministru konference. Dokumenta projekts. Napfliona, 2014. gads.

34. piezīme Issue: Spatial planning and infrastructure: <http://www.government.nl/issues/spatial-planning-and-infrastructure/spatial-planning-in-the-netherlands> (29.10.2014).

4. PIELIKUMS. PROBLĒMU X RISINĀŠANAS STRATĒGIJA / ANALĪZES FAKTORI ASTOŅIEM VIDES TIPIEM (ANDRESS LEVALDS)

D1 Dzīvojamā zona

Stratēģija/līdzeklis	Fear	Burglary	Vandalism	Violence	Car	Theft	Arson
Struktūra	a						
Rosīgums	b						
Jaukta tipa iedzīvotāju struktūra	c	c	c	c	c	c	c
Apbūves blīvums	d			d			
Redzamība/pārredzamība/apgaismojums	e	e	e	e	e	e	e
Pieejamība	f	n			t	v	
Teritorialitāte	g	aa	aa		u		
Pievilcīgums	h		h				
Izturība		o	o				x
Drošības pastiprināšana/likvidēšana		p	p				y
Uzturēšana	i		q				z
Uzraudzība	j		q	r	u	x	z
Noteikumi	k		q				q
Infrastruktūra noteiktām grupām	l		q				
Komunikācija ar sabiedrību	m		q				

- a. Bailes no noziedzības būs mazinājušās, kad tiks respektēta atjaunoto zonu sociālā un materiālā struktūra un tiks saglabāti sabiedriskie sakari un pazīstamā vide.
- b. Rosīgumu teritorijā vissekmīgāk var radīt, veicinot šīs zonas dažādu izmantojumu. Rosīgums teritorijā mazina bailes no noziedzības. To var panākt, vienuviet veidojot dzīvojamās zonas un biroju rajonus, ražotnes un veikalus, kā arī izveidojot plānojumu, kurā ir zaļās zonas un gājēju celiņi, kas veicina to, ka bērni šo vidi izmanto rotaļām. Bāri un kafejnīcas var radīt nemieru trokšņa vai sabiedriskās kārtības traucējumu dēļ vai arī piesaistot cilvēku grupas, kas sēj tuvākās apkārtnes iedzīvotājos bailes, tādējādi nevis vairojot pozitīvu rosīgumu, bet gan palielinot bailes no noziedzības. Gājēju celiņu plānojumam jābūt vienkāršam. Vēlams, lai gājēju celiņi un braucamā daļa ir savienoti. Ieejām ēkās jābūt, cik vien iespējams, tieši savienotām ar galvenajiem gājēju celiņiem.
- c. Plašas, izolētas un nošķirtas teritorijas, kurās dzīvo cilvēki ar zemiem ienākumiem, palielina visu veidu noziedzības risku, kā arī bailes no noziedzības; savukārt pārdomāts dažādu sociālekonomisko grupu sajaukums samazina visu veidu noziedzības risku un arī bailes no noziedzības.
- d. Iekļaujot dzīvojamos rajonus pilsētas struktūrā (lai tās nebūtu nošķirtas no pārējās pilsētas dzīves ar pamestām teritorijām vai infrastruktūras šķēršļiem) un ēkas blīvi apdzīvotās vietās (ap desmit līdz trīsdesmit mājokļu 0,4 hektāru lielā teritorijā), tiek radīta kaimiņattiecību sajūta, kā arī samazinās bailes no noziedzības un ielu vardarbības risks.
- e. Laba redzamība no logiem, kas paver skaidru skatu uz publiskajām zonām un ceļiem, kas ir labi apgaismoti, samazina bailes no noziedzības un zādzību, vandālisma, vardarbības, ar automašīnām saistītu noziedzīgu nodarījumu un ļaunprātīgas dedzināšanas risku; laba pārredzamība no mājokļu balkoniem un dārziem samazina dažāda veida zādzības, piemēram, izkārtās veļas, darbarīku, velosipēdu zādzības no privātajām zonām, kas atrodas ārpus mājas. Mājokļu vai veikalu iekārtošana ēku pirmajā stāvā ir īpaši svarīga.
- f. Pieļaujot dzīvojamajā rajonā ierobežotu satiksmes plūsmu (nevis veidojot "aizsargātu sabiedrību" vai "cietokšņus") un atļaujot piekļuvi teritorijai arī citiem cilvēkiem, ne tikai tās iemītniekiem, tiek mazinātas bailes no noziedzības; arī gājēju un velosipēdistu ceļi mazina bailes no noziedzības, nodrošinot, ka cilvēki nav pārāk izkaisīti pa visu teritoriju (zināmā mērā tumšajā diennakts laikā cilvēku atrašanās uz ierobežota daudzuma ceļiem ir pat vēlama).
- g. Bailes no noziedzības mazina arī normāla augstuma ēkas (nevis milzīgas un pārmērīgi augstas daudzdzīvokļu mājas), kā arī īpašumtiesību sajūtas radīšana cilvēkos attiecībā uz publiskām vietām.
- h. Saistoša ainava, arhitektūra, ielas mēbeles un ietves veicina īpašumtiesību sajūtu, tādējādi mazinot bailes no noziedzības, kā arī vandālisma risku.
- i. Laba uzturēšana sekmē īpašumtiesību apziņu tādējādi mazinot bailes no noziedzības, it īpaši, ja paši iedzīvotāji ir motivēti palīdzēt profesionālajām uzturēšanas organizācijām. Lai motivētu iedzīvotājus brīvprātīgi piedalīties uzturēšanas darbos, efektīvus rezultātus var sniegt zināma teritorijas pārvaldes nodošana viņu rokās. Lai to īstenotu, attiecīgajā teritorijā var ieviest pārvaldes sistēmu.
- j. Bailes no noziedzības var mazināt regulāra policijas vai apsardzes dienestu uzraudzība, it sevišķi, ja uzraudzītājiem attiecīgā apkārtnē ir pazīstama, kā arī, ja uzraudzība tiek veikta, apstaigājot teritoriju (nevis pārvietojoties ar automašīnām).
- k. Ēku kompleksa īpašnieka vai privātmāju īpašnieku biedrības noteikti skaidri publisko zonu izmantošanas noteikumi sekmē īpašumtiesību apziņu un labu apkārtnes uzturēšanu tādējādi mazinot bailes no noziedzības.
- l. Sociālais atbalsts jauniešiem (piemēram, jauniešu centrs), kā arī narkomāniem un bezpajumtniekiem mazina biedējošu cilvēku grupu uzturēšanos sabiedriskās vietās.
- m. Plānojums, arhitektūra un norādes, kas liek cilvēkiem attiecīgajā teritorijā justies patīkami, palielina īpašumtiesību apziņu un kontroli, tādā veidā mazinot bailes no noziedzības.
- n. Kavējot pieeju no sētas puses, tiek mazināts zādzību risks; zagļiem viegli aizsniegtu durvju un logu noslēgšana mazina zādzību risku.
- o. Izturīgas durvis un logi, droši slēdži un logu stikli mazina zādzību un vandālisma risku.
- p. Drošības pastiprināšana pēc piedzīvotas zādzības vai vandālisma samazina atkārtotu starpgadījumu un viktimizācijas risku; lai mazinātu vandālisma sekas, var apsvērt pat pilnīgu vandālismu potenciāli piesaistoša objekta likvidāciju.
- q. Ātri savedot kārtībā bojāto objektu, var mazināt būtiskāku bojājumu nodarīšanas, grafiti vai tīšas dedzināšanas risku, kā arī vēl sekmīgāk šādas sekas var novērst, regulāri novērojot atjaunoto objektu. Uzturēšana ir īpaši efektīva, ja līdztekus tai pastāv skaidri publiskās zonas izmantošanas noteikumi, kā arī, ja iedzīvotāji un ikviens, kurš veic jauniešu grupu uzraudzību, pastāvīgi uzsver to uzturēšanas nozīmi. Lai uzraudzība būtu sekmīga, jauniešiem jābūt pieejamām pulcēšanās vietām.
- r. Uzraudzība mazina vardarbības risku, un to var veikt policija vai privāts apsardzes dienests, kā arī dežurants, komandants vai ēkas apsardze, kas uzrauga konkrētu mājokli, arī (ja uzraudzīts tiek mājokļu komplekss), izmantojot novērošanas kameras, ar kuru palīdzību uzraudzības speciālisti var novērot ieejas, liftus, kāpņu telpas, garāžas, kā arī velosipēdu novietnes.
- s. Automašīnu zādzības mazina tikai tuvējās apkārtnes iedzīvotājiem pieejamas garāžas (izmantojot ieejas kartes) vai āra autostāvvietas ar barjerām.
- t. Privāta autostāvvietā vai nelielas automašīnu novietnes tieši dzīvojamās ēkas priekšā veicina īpašumtiesību apziņu un kontroli, tādējādi mazinot automašīnu zādzību risku.
- u. Ar automašīnām saistītus noziegumus mazina autostāvvietu uzraudzība, ko veic policija, privāta apsardze, dežuranti vai vietējā apsardze, izmantojot novērošanas kameras.
- v. Nepieejams vestibils vai velosipēdu novietnes mazina dažu zādzību veidu risku, piemēram, velosipēdu vai pasta sūtījumu zādzību.
- w. Vestibilu un velosipēdu novietņu uzraudzība, ko veic dežurants, it īpaši ar novērošanas kamerām, samazina zādzību risku.
- x. No ugunsizturīga materiāla izgatavotas atkritumu tvertnes mazina ļaunprātīgas dedzināšanas risku.
- y. Viegli uzliesmojošu materiālu novākšana vai aizvietošana mazina tīšas dedzināšanas risku.
- z. Laba uzturēšana, it sevišķi ātri atbrīvojoties no viegli uzliesmojošiem atkritumiem, samazina ļaunprātīgas dedzināšanas risku, tomēr tas prasa regulāru uzraudzību.
- aa. Skaidrs nodalījums starp koplietošanas ceļiem un daļēji privātajiem pievedceļiem uz privātmājām un daudzdzīvokļu ēkām mazina zādzību, vandālisma, grafiti un ļaunprātīgas dedzināšanas risku

D2 Schools and youth facilities

Stratēģija/līdzeklis	Fear	Burglary	Vandalism	Violence	Car	Theft	Arson
Struktūra							
Rosīgums	a						
Jaukta tipa iedzīvotāju struktūra							
Apbūves blīvums	b	b	b	b	b	b	b
Redzamība/pārredzamība/apgaismojums	c	c	c	c	c	c	c
Pieejamība		d	d		o		d
Teritorialitāte		e	e				e
Pievilcīgums			f				
Izturība		j	j				
Drošības pastiprināšana/likvidēšana		g					
Uzturēšana	h	h	h	h	h	h	h
Uzraudzība			m				
Noteikumi	i		n				n
Infrastruktūra noteiktām grupām			n				
Komunikācija ar sabiedrību	m		q				

- a. Bailes no noziedzības un kaitējums videi tiek mazināts, ja ceļš uz skolu ved caur ielām, kur ir daudz cilvēku; ja jauniešu centri atrodas netālu no ceļiem ar dzīvu satiksmi, kā arī sabiedriskā transporta pieturu tuvumā.
- b. Skolas blīvi apdzīvotās ielās (nevis nošķirtās teritorijās vai parkā) mazīna bailes no noziedzības kā arī visa veida pārkāpumu risku, tomēr skolas attālumam no mājām jābūt pietiekamam, lai netraucētu tuvējos iedzīvotājus ar troksni vai citā veidā.
- c. Laba redzamība un apgaismojums mazīna bailes no noziedzības kā arī dažāda veida pārkāpumu risku; lai izpildītu šīs prasības, nepieciešams kompakts skolas ēku projekts (nevis izkaisītas ēkas), kā arī jāierīko ainavas ar zāli un kokiem (ne krūmiem); īpaša uzmanība jāpievērš automašīnu novietnēm, ieejām un rotaļlaukumiem.
- d. Nozogojums apkārt visai skolas vai jauniešu centra teritorijai samazīna zādzību, vandālisma un ļaunprātīgas dedzināšanas risku. Zogs jāveido tā, lai tas nemazinātu šādas teritorijas pievilcību, kā arī, ja tuvākajā apkārtnē bērniem nav pieejamas citas vietas rotaļām, skolai būtu jānodrošina iespēja bērniem spēlēties tās teritorijā pēc mācību stundām vai brīvdienās un svētku dienās. Ēkām būtu jābūt pēc iespējas mazāk piekļuves iespējām, vislabāk, ja tai var piekļūt tikai vienā veidā.
- e. Skaidra zonu nodalīšana skolas teritorijā (rotaļlaukumi), kas atrodas blakus publiskām vietām, rada īpašumtiesību apziņu, mazīnot zādzību, vandālisma un ļaunprātīgas dedzināšanas risku.
- f. Pievilcīga arhitektūra, ainavu arhitektūra, ielas mēbeles un rotaļlaukumi sekmē īpašumtiesību apziņu un mazīna vandālisma un ļaunprātīgas dedzināšanas risku.
- g. Laba to ceļu, kas ved uz skolu un apkārtējo publisko vietu uzturēšana mazīna bailes no noziedzības.
- h. Ceļu, kas ved uz skolu, un teritorijas uzraudzība mazīna bailes no noziedzības un visa veida pārkāpumu iespējamību; pozitīvs aspekts ir sētnieks vai skolas saimnieks, it sevišķi, ja šī persona dzīvo skolā vai blakus tai. Tūlīt pēc ieejas skolas ēkā nepieciešams skaidri nodalīts vestibils, kuru uzrauga visi vajadzīgie darbinieki (skolas saimnieks)
- i. Sociālais atbalsts narkomāniem un bezpajumtniekiem novērš šādu grupu uzturēšanās iespējas skolas teritorijā, tādējādi mazīnot bailes no noziedzības.
- j. Izturīgas durvis un logi, droši slēdži un logu stikli mazīna zādzību un vandālisma risku.
- k. Drošības pastiprināšana vai bojātā objekta likvidēšana pēc zādzības vai vandālisma samazīna atkārtotu šādu starpgadījumu risku.
- l. Laba ēku, rotaļlaukumu, skolai tuvējo publisko zonu uzturēšana mazīna vandālisma un ļaunprātīgas dedzināšanas risku (uzturēšanā ietilpst grafiti zīmējumu likvidēšana).
- m. Vandālisma un ļaunprātīgas dedzināšanas risku mazīna skaidri rotaļlaukumu izmantošanas noteikumi un uzvedības noteikumi tuvējā apkaimē; šis nosacījums attiecas arī uz sabiedriskajām vietām jauniešu centru tuvumā.
- n. Nākotnes lietotājiem (vietējās jauniešu grupas) un apkārtnes iedzīvotājiem iesaistoties jauniešu centru projektēšanā, tiek mazīnāts vandālisma un ļaunprātīgas dedzināšanas risks.
- o. Ierīkojot autostāvvietas tuvējo ēku teritorijā, var nodrošināt novietoto transportlīdzekļu aizsardzību, netraucējot apkārtnes iedzīvotājiem.

D3 Komerccija/rūpniecība/biroji

Stratēģija/līdzeklis	Fear	Burglary	Vandalism	Violence	Car	Theft	Arson
Struktūra							
Rosīgums							
Jaukta tipa iedzīvotāju struktūra							
Apbūves blīvums							
Redzamība/pārredzamība/apgaismojums	a	e	e	e	e	e	e
Pieejamība		f	j		o		
Teritorialitāte		k	k				
Pievilcīgums							
Izturība		g	g				
Drošības pastiprināšana/likvidēšana	b	h	h				
Uzturēšana	c		l				
Uzraudzība	d	i	m	n	p	q	r
Noteikumi							
Infrastruktūra noteiktām grupām							
Komunikācija ar sabiedrību							

- a. Laba redzamība un apgaismojums mazīna bailes no noziedzības.
- b. Nepamanāmas drošības pastiprināšanas metodes mazīna bailes no noziedzības (žogi, kas neizskatās pārāk nocietināti).
- c. Laba uzturēšana mazīna bailes no noziedzības.
- d. Uzraudzība mazīna bailes no noziedzības.
- e. Laba redzamība samazīna zādzību, vandālisma, vardarbības, automašīnu zādzību un ļaunprātīgas dedzināšanas risku .
- f. Samazīnot ieeju skaitu īpašumā līdz vienai ieejai nakts laikā un brīvdienās, var arī mazīnāt zādzību risku.
- g. Izturīgas durvis un logi, droši slēdži un logu stikli mazīna zādzību un vandālisma risku.
- h. Drošības pastiprināšana pēc piedzīvotas zādzības vai vandālisma samazīna atkārtotu starpgadījumu un viktimizācijas risku; lai mazīnātu vandālisma sekas, var apsvērt pat pilnīgu vandālismu potenciāli piesaistošā objekta likvidāciju.
- i. Nedrošāko ieeju uzraudzība, it īpaši izmantojot novērošanas kameras, mazīna zādzību risku.
- j. Vandālisma risks tiek mazīnāts, ja īpašumā tiek likvidētas iespējamās takas, kuras kā īsāko ceļu varētu izmantot jaunieši.
- k. Skaidri nodalītas privātās zonas un daļēji privātās zonas mazīna zādzību un vandālisma risku.
- l. Ātra bojāto objektu savešana kārtībā mazīna turpmāku to apdraudējumu.
- m. Nedrošāko vietu uzraudzība mazīna vandālisma draudus.
- n. Pieejas ceļu uzraudzība, it sevišķi naktī, mazīna noziegumu risku, it īpaši izmantojot novērošanas kameras.
- o. Pieejas kontrole autostāvvietām mazīna ar automašīnām saistītu noziedzīgu nodarījumu risku.
- p. Autostāvvietu uzraudzība, it īpaši izmantojot novērošanas kameras, mazīna ar automašīnām saistītu noziedzīgu nodarījumu risku.
- q. Nedrošāko vietu uzraudzība mazīna vandālisma draudus.
- r. Nedrošāko vietu uzraudzība mazīna ļaunprātīgas dedzināšanas risku.
- s. Laba uzturēšana, it sevišķi ātri atbrīvojoties no viegli uzliesmojošiem atkritumiem, samazīna ļaunprātīgas dedzināšanas risku, tomēr tas prasa regulāru uzraudzību.

D4 Tirdzniecības vietas

Stratēģija/līdzeklis	Fear	Burglary	Vandalism	Violence	Car	Theft	Arson
Struktūra	w						x
Rosīgums	a		l				
Jaukta tipa iedzīvotāju struktūra							
Apbūves blīvums							
Redzamība/pārredzamība/apgaismojums	b	g	g	g	g	g	g
Pieejamība	c	h		o	q	o	
Teritorialitāte							
Pievilcīgums	d		m				
Izturība		i	i				t
Drošības pastiprināšana/likvidēšana		j	j				u
Uzturēšana	e		n				
Uzraudzība	f	k	n	p	r	r	v
Noteikumi							
Infrastruktūra noteiktām grupām	o		o	o			
Komunikācija ar sabiedrību						s	

- a. Rosīga teritorija mazina bailes no noziedzības.
- b. Laba redzamība un apgaismojums mazina bailes no noziedzības.
- c. Brīva pieeja vietai un sekmīgi izvietotas norādes mazina bailes no noziedzības.
- d. Pievilcīgs plānojums, materiāli un krāsas mazina bailes no noziedzības.
- e. Laba uzturēšana mazina bailes no noziedzības.
- f. Bailes no noziedzības mazina uzraudzību; pastāvīga uzraudzība, izmantojot sargu pie ieejas, ir labāka par novērošanas kamerām vai neregulārām patruļām.
- g. Laba redzamība un apgaismojums samazina zādzību, vandālisma, vardarbības, ar automašīnām saistītu noziedzīgu nodarījumu, zādzību un ļaunprātīgas dedzināšanas risku.
- h. Piekļuves kontrole un zonu nodalīšana mazina zādzību risku.
- i. Izturīgas durvis un logi, droši slēdži un logu stikli mazina zādzību un vandālisma risku.
- j. Drošības pastiprināšana vai bojātā objekta likvidēšana pēc zādzības vai vandālisma samazina atkārtotu šādu starpgadījumu risku.
- k. Nedrošāko ieeju uzraudzība, it īpaši izmantojot novērošanas kameras, mazina zādzību risku.
- l. Rosīga vide mazina vandālismu un grafiti.
- m. Pievilcīgs plānojums, materiāli un krāsas mazina bailes no noziedzības.
- n. Ātra bojātā objekta atjaunošana mazina atkārtotu vandālisma risku; operatīvu salabošanu var nodrošināt tikai tad, ja tiek ga-

- rantēta attiecīgā objekta regulāra uzraudzība, rūpīga novērošana un strikta pārvaldība.
- o. Piekļuves kontrole tirdzniecības centriem atbaida nepilngadīgo noziedznieku grupas un narkomānus, tādējādi mazinot bailes no noziedzības, kā arī vandālisma un vardarbības risku; vislabvēlīgākos rezultātus var sasniegt, sniedzot šīm grupām paredzētu sociālo atbalstu, lai novērstu to atstumšanu.
- p. Uzraudzība mazina noziedzības risku.
- q. Pieejas kontrole autostāvvietām mazina ar automašīnām saistītu noziedzīgu nodarījumu risku.
- r. Autostāvvietu uzraudzība, it īpaši izmantojot novērošanas kameras, mazina ar automašīnām saistītu noziedzīgu nodarījumu risku.
- s. Sniedzot noderīgu informāciju noziedzības novēršanai pa skaļruņu sakaru sistēmām vai izmantojot plakātus, tiek mazināts zādzību risks.
- t. No ugunsizturīga materiāla izgatavotas atkritumu tvertnes mazina ļaunprātīgas dedzināšanas risku.
- u. Viegli uzliesmojošu materiālu novākšana vai aizvietošana mazina tīšas dedzināšanas risku.
- v. Laba uzturēšana, piemēram, ātri aizvedot viegli uzliesmojošus atkritumus, samazina ļaunprātīgas dedzināšanas risku, tomēr šim mērķim ir nepieciešama regulāra uzraudzība un strikta pārvaldība.
- w. Bailes no noziedzības var mazināt, nebūvējot tirdzniecības centrus tā, ka starp tiem un dzīvojamo rajonu atrodas pamesta teritorija.
- x. Pie tirdzniecības centra nevajadzētu ierīkot milzīgas autostāvvietas, kas izolē tā teritoriju no apkārtnējām pilsētas zonām; tā arī var mazināt ar automašīnām saistītu noziedzīgo nodarījumu risku.

D5 Parki un publiskie dārzi

Stratēģija/līdzeklis	Fear	Burglary	Vandalism	Violence	Car	Theft	Arson
Struktūra	a	a	a	a			a
Rosīgums							
Jaukta tipa iedzīvotāju struktūra							
Apbūves blīvums							
Redzamība/pārredzamība/apgaismojums	b	b	b	b			b
Pieejamība	c	c	c	c			c
Teritorialitāte	d	d	d	d			d
Pievilcīgums			e				e
Izturība			e			f	
Drošības pastiprināšana/likvidēšana			f			f	
Uzturēšana	g	g	g				g
Uzraudzība	h	h	h	h		h	h
Noteikumi	i		i				i
Infrastruktūra noteiktām grupām	j						
Komunikācija ar sabiedrību	k					k	

- a. Aktivitātes parkos dienas laikā nodrošina dabisku uzraudzību, kas mazina bailes no noziedzības, kā arī zādzības, vandālismu, vardarbību un ļaunprātīgu dedzināšanu. Nav vēlams veidot nošķirtas zonas vai strupceļus.
- b. Laba redzamība un apgaismojums mazina bailes no noziedzības, kā arī zādzības, vandālismu, vardarbību un ļaunprātīgu dedzināšanu. Galvenajiem gājēju ceļiem jābūt labi apgaismotiem, bet citi var nebūt apgaismoti.
- c. Laba gājēju ceļu sistēma un atbilstoši izvietotas norādes mazina bailes no noziedzības, kā arī zādzības, vandālismu, vardarbību un ļaunprātīgu dedzināšanu. Atkarībā no konkrētās situācijas, parku var arī slēgt nakts laikā. Tas ir paveicams mazos parkos pilsētas centrālajos rajonos, savukārt lielus piepilsētas parkus ir grūti aizslēgt. Žoga izveides izmaksām nav jābūt iekļautām parka izveides budžetā. Gājēju ceļu sistēmai jābūt skaidri savienotai ar apkārtnējo pilsētvidi. No parka jābūt vismaz divām izejām, taču vēlams vairāk izeju, ja gājēju ceļu sistēma ir savienota ar pilsētvidi.
- d. Parka zonu iedalīšana un uzturēšana specifiskām mērķa grupām, ņemot vērā to vajadzības, palielina uzraudzības iespējas, kā arī rada to pastāvīgajos lietotājos atbildības sajūtu, tādējādi mazinot bailes no noziedzības, kā arī zādzības, vandālismu, vardarbību un ļaunprātīgu dedzināšanu.
- e. No izturīgiem materiāliem izgatavoti soli, atkritumu tvertnes, norādes, rotaļlaukuma elementi utt. mazina vandālisma un ļaunprātīgas dedzināšanas risku. Materiāliem arī jābūt pievilcīgiem, jo parka mērķis ir radīt vietu, kas ir cilvēkiem saistoša, tātad pievilcība arī kļūst par nevēlamu risku mazinošu faktoru.
- f. Soliņus, kā arī citus objektus, ko varētu nozagt, nepieciešams pareizi nostiprināt. Objektus, ko var apdraudēt vandālisms, jāveido no izturīgiem materiāliem vai jānovieto tādās parka vietās, kur vandālisms ir mazāk iespējams. No tādiem objektiem, kas

- nepieciešami parka funkciju izpildei, piemēram, soliņiem un atkritumu tvertnēm, nav vēlams pavisam atbrīvoties.
- g. Uzturēšana ir nepieciešama, lai parks būtu pievilcīgs un tajā valdītu rosīgums. Uzturēšana nozīmē parka celiņu tīrīšanu, atkritumu maisu nomaiņu, kā arī rūpes par augiem (augi, krūmi un zāle).
- h. Uzraudzība būtiski mazina bailes no noziedzības, kā arī zādzības, vandālismu, vardarbību un ļaunprātīgu dedzināšanu. Profesionālu uzraudzību jāveic patruļējot, vēlams izbraukājot teritoriju ar velosipēdiem. Novērošanas kameras parkos netiek uzskatītas par efektīvu uzraudzības līdzekli.
- i. Uzvedības noteikumi parka apmeklētājiem mazina bailes no noziedzības, vandālismu un ļaunprātīgu dedzināšanu. Noteikumiem jābūt redzamiem pie katras parka ieejas. Ieteicams šo noteikumus paskaidrot skolēniem un pusaudžu grupām. Īpaši noteikumi grīlu izmantošanai (vai neatļaujot tos izmantot vispār) mazina ugunsgrēku un ļaunprātīgas dedzināšanas risku.
- j. Sociālais atbalsts narkomāniem un bezpajumtniekiem mazina bailes no noziedzības, ko izraisa šādu cilvēku klātbūtne. Šiem sociālajiem pakalpojumiem jāatrodas ārpus parka teritorijas. Jauniešu pulcēšanās vietām jābūt parka teritorijā, vēlams netālu no ieejām.
- k. Brīdinājumu izvietošana (piemēram, par kabatzagliem) mazina bailes no noziedzības un zādzības. Vēlams pie ieejām izvietot attiecīgus plakātus. Pie ieejas var arī izvietot paziņojumus par publiskiem pasākumiem parkā, vienlaikus piesaistot vēlamos apmeklētājus un novēršot nevēlamo apmeklētāju klātbūtni.

D6 Izklaides centri

Stratēģija/līdzeklis	Fear	Burglary	Vandalism	Violence	Car	Theft	Arson
Struktūra							
Rosīgums	a		l				
Jaukta tipa iedzīvotāju struktūra							
Apbūves blīvums							
Redzamība/pārredzamība/apgaismojums	b	g	g	g	g	g	g
Pieejamība	c	h		o	q	o	
Teritorialitāte							
Pievilcīgums	d		m				
Izturība		i	i				t
Drošības pastiprināšana/likvidēšana		j	j				u
Uzturēšana	e		n				v
Uzraudzība	f	k	n	p	r	r	v
Noteikumi							
Infrastruktūra noteiktām grupām							
Komunikācija ar sabiedrību						s	

- a. Rosīga teritorija mazina bailes no noziedzības.
- b. Laba redzamība un apgaismojums mazina bailes no noziedzības.
- c. Labi redzamas un piemērotas norādes pie ieejām un izejām, kā arī piekļuves kontrole mazina bailes no noziedzības.
- d. Pievilcīgs plānojums, materiāli un krāsas mazina bailes no noziedzības.
- e. Laba uzturēšana mazina bailes no noziedzības.
- f. Uzraudzība, organizējot rindas un/vai pūļa kontrole, mazina bailes no noziedzības.
- g. Laba redzamība un apgaismojums samazina zādzību, vandālisma, vardarbības, ar automašīnām saistītu noziedzīgu nodarījumu, zādzību un ļaunprātīgas dedzināšanas risku.
- h. Piekļuves kontrole un zonu nodalīšana mazina zādzību risku.
- i. Izturīgi slēdži, durvis un logu stikli mazina zādzību risku un vandāļu radīto kaitējumu.
- j. Drošības pastiprināšana vai bojātā objekta aizvākšana pēc zādzības vai vandālisma samazina atkārtotu šādu gadījumu risku.
- k. Nedrošāko ieeju uzraudzība, it īpaši izmantojot novērošanas kameras, mazina zādzību risku.
- l. Rosīga vide mazina vandālismu un grafiti.
- m. Pievilcīgs plānojums, materiāli un krāsas mazina bailes no noziedzības.

- n. Ātra bojātā objekta atjaunošana mazina atkārtotu vandālisma risku; operatīvu salabošanu var nodrošināt tikai tad, ja tiek garantēta attiecīgā objekta regulāra uzraudzība, rūpīga novērošana un stingra pārvaldība.
- o. Piekļuves kontrole, novēršot agresīvu personu iekļūšanu teritorijā, mazina vardarbīgu noziegumu iespējamību; plaši piekļuves ceļi uz autostāvvietām mazina vardarbības risku attiecīgo ēku tuvumā.
- p. Uzraudzība, organizējot rindas un/vai pūļa kontrole, mazina bailes no noziedzības.
- q. Pieejas kontrole autostāvvietām mazina ar automašīnām saistītu noziedzīgu nodarījumu risku.
- r. Autostāvvietu uzraudzība, it īpaši izmantojot novērošanas kameras, mazina ar automašīnām saistītu noziedzīgu nodarījumu risku.
- s. Sniedzot noderīgu informāciju noziedzības novēršanai pa skaļruņu sakaru sistēmām vai izmantojot plakātus, tiek mazināts zādzību risks.
- t. No ugunsizturīga materiāla izgatavotas atkritumu tvertnes mazina ļaunprātīgas dedzināšanas risku.
- u. Viegli uzliesmojošu materiālu novākšana vai aizvietošana mazina tīšas dedzināšanas risku.
- v. Laba uzturēšana, piemēram, ātri aizvedot viegli uzliesmojošus atkritumus, samazina ļaunprātīgas dedzināšanas risku, tomēr šim mērķim ir nepieciešama regulāra uzraudzība un strikta pārvaldība.

D7 Sabiedriskā transporta un automašīnu novietnes

Stratēģija/līdzeklis	Fear	Burglary	Vandalism	Violence	Car	Theft	Arson
Struktūra	a						
Rosīgums	b						
Jaukta tipa iedzīvotāju struktūra							
Apbūves blīvums	c		c	c			
Redzamība/pārredzamība/apgaismojums	d		d	d	d	d	d
Pieejamība	e		j	o	o		
Teritorialitāte					q		
Pievilcīgums	f		f				
Izturība			k				
Drošības pastiprināšana/likvidēšana			l				
Uzturēšana		g	m				
Uzraudzība	h		j	p	r	r	v
Noteikumi	i		i				
Infrastruktūra noteiktām grupām	n						
Komunikācija ar sabiedrību	i		i			s	

- a. Transporta infrastruktūra, kas netraucē sociālajai un materiālajai videi, rada dabiskas uzraudzības iespējas, tādējādi mazinot bailes no noziedzības.
- b. Stāvvietas, pieturas un ieejas metro stacijās, kas atrodas rosīgās teritorijās, mazina bailes no noziedzības.
- c. Stāvvietas, pieturas un ieejas metro stacijās, kas atrodas blīvi apbūvētās pilsētas teritorijās, rada sajūtu, ka tuvumā ir daudz cilvēku (tātad lielākas iespējas sameklēt palīdzību ārkārtas situācijās), tādā veidā mazinot bailes no noziedzības un vandālisma un vardarbības risku. Ja autobusa pieturu nav iespējams ierīkot drošākajā vietā, risinājums varētu būt pietura sabiedriskajam transportam naktīs šādā drošā vietā.
- d. Laba redzamība un apgaismojums mazina bailes no noziedzības, kā arī visa veida ar transportu saistītus pārkāpumus, piemēram vandālismu, vardarbību, ar automašīnām saistītus noziedzīgus nodarījumus, zādzības un ļaunprātīgu dedzināšanu.
- e. Sniedzot piekļuves tiesības tikai garāžas lietotājiem, var mazināt bailes no noziedzības. Garāžas ieeju var aprīkot ar salokāmo sētu vai rullējamajiem slēgiem, lai garāžā būtu grūtāk iekļūt narkomāniem vai citām nevēlamām personām.
- f. Pievilcīgi materiāli un krāsas mazina bailes no noziedzības, kā arī vandālisma un grafiti risku.
- g. Laba uzturēšana mazina bailes no noziedzības.
- h. Uzraudzība mazina bailes no noziedzības; nomaļākās teritorijās vai vietās pazemē vajadzētu būt pieejamai telefona kabīnei, ko var izmantot, lai izsauktu apsardzi.

- i. Skaidri noteikumi par pareizu stāvvietu un citu transportam paredzētu novietņu lietošanu, par kuriem cilvēki tiek regulāri informēti ar skaļruņu sakaru sistēmu vai plakātiem, rada uzraudzības apziņu, mazinot bailes no noziedzības, kā arī vandālisma un grafiti risku.
- j. Atļauja izmantot metro stacijas tikai cilvēkiem, kas iegādājušies biļeti, mazina vandālisma risku stacijās, kā arī vilcienos, turklāt šī kārtība ir vēl efektīvāka, ja to pastiprina uzraudzība un biļešu kontrole.
- k. Vandālisma draudus mazina no izturīgiem materiāliem izgatavotas ielas mēbeles un lampas.
- l. Drošības pastiprināšana vai pat pilnīga bojātā objekta likvidēšana pēc vandālisma akta mazina atkārtotu pārkāpumu risku.
- m. Ātra bojātā objekta atjaunošana mazina atkārtotu vandālisma risku; operatīvu salabošanu var nodrošināt tikai tad, ja tiek garantēta attiecīgā objekta regulāra uzraudzība, rūpīga novērošana un stingra pārvaldība.
- n. Nodrošinot piepilsētas autobusu pieturas pie nomaļām autostāvvietām, lai cilvēkiem nebūtu gar tām jāiet ar kājām, it sevišķi naktī, mazina bailes no noziedzības.
- o. Ierobežojot piekļuvi autostāvvietām, metro stacijām un vilcieniem, tiek mazināts vardarbības (un attiecībā uz autostāvvietām) ar automašīnām saistītu noziedzīgu nodarījumu risks; āra autostāvvietas, ja tās ir labi apgaismotas un gar tām ir barjeras, piesaista mazāk noziedznieku.
- p. Autostāvvietu, autoparku, metro staciju un visa veida sabiedriskā transporta uzraudzība mazina vardarbības risku, it īpaši, ja tiek izmantotas novērošanas kameras.

- q. Skaidri nodalītas mājokļu iedzīvotāju un viesu stāvvietas kopējās autostāvvietās mazina ar automašīnām saistītu noziedzīgu nodarījumu risku.

r. Autostāvvietu uzraudzība, it īpaši izmantojot novērošanas kameras, mazina ar automašīnām saistītu noziedzīgu nodarījumu risku.

s. Sniedzot noderīgu informāciju noziedzības novēršanai pa skaļruņu sakaru sistēmām vai izmantojot plakātus, tiek mazināts zādzību risks.

t. No ugunsizturīga materiāla izgatavotas atkritumu tvertnes mazina ļaunprātīgas dedzināšanas risku.

u. Viegli uzliesmojošu materiālu novākšana vai aizvietošana mazina ļaunprātīgas dedzināšanas risku.

v. Laba uzturēšana, piemēram, ātri aizvedot viegli uzliesmojošus atkritumus, samazina ļaunprātīgas dedzināšanas risku, tomēr šim mērķim ir nepieciešama regulāra uzraudzība un strikta pārvaldība.

k. Pēc iespējas samazinot riskanto zonu skaitu (zagļu mērķi), tiek mazināts zādzību risks.

l. Publisku vietu zonēšana veicina uzraudzības iespaidu, mazinot zādzību risku.

m. Izturīgi slēdži, durvis un logu stikli mazina zādzību risku un vandāļu radīto kaitējumu.

n. Drošības pastiprināšana pēc zādzības mazina atkārtotu pārkāpumu un/vai viktimizācijas risku.

o. Aizvācot bojātos objektus vai aizstājot tos ar izturīgākiem, tiek mazināts turpmāka vandālisma risks, it sevišķi, ja papildus tiek veikta uzraudzība, novērošana un uzturēšana (tostarp ātra riskanto zonu un objektu stāvokļa uzlabošana).

p. Iedzīvotāju uzturēšanās attiecīgajās zonās mazina vardarbības risku; ja noticis pārkāpums, cietušos var ātrāk atrast, un iedzīvotāji var tiem palīdzēt.

q. Mērens līdz liels pilsētas blīvums (intensīva zemes izmantošana) palielina iespēju, ka tur jebkurā laikā atradīsies cilvēki, kas samazina zādzību un uzbrukumu risku, kā arī nepiedienīgas uzvedības iespējamību, kā arī, notiekot pārkāpumam, ir iespējams ātrāk atrast cietušos un tiem palīdzēt, it īpaši, ja vieta ir labi pārredzama un apgaismota.

r. Stāvvietas rosīgās vietās, kā arī dzīvojamajos rajonos mazina ar automašīnām saistītu noziedzīgu nodarījumu risku.

s. Vēl efektīvāk ar automašīnām saistītus noziedzīgus nodarījumus var novērst, ja autostāvvietas publiskās vietās tiek profesionāli uzraudzītas.

t. Autovadītāju informēšana par piesardzības pasākumiem padara viņus piesardzīgākus, tādējādi mazinot ar automašīnām saistītu noziedzīgu nodarījumu risku.

u. Publiskajām ejām, gaiteniem un tirdzniecības vietām vajadzētu būt pietiekami plašām, jo pārpildītās vietās labprātāk darbojas kabatzagli.

v. Informācijas sniegšana par piesardzības pasākumiem, izmantojot skaļruņus, veicina cilvēku piesardzību, tādējādi mazinot zādzības.

w. Ugunsizturīgu materiālu izmantošana mazina ļaunprātīgas dedzināšanas risku.

x. Ja teritorija tiek labi uzturēta, samazinās viegli uzliesmojošu objektu daudzums (atkritumi), ko aiz sevis atstāj apmeklētāji, iedzīvotāji un veikalu personāls.

D8 Pilsētas centrs un publiskās zonas

Stratēģija/līdzeklis	Fear	Burglary	Vandalism	Violence	Car	Theft	Arson
Struktūra	a						
Rosīgums	b			p	r		
Jaukta tipa iedzīvotāju struktūra							
Apbūves blīvums	b	j		q			
Redzamība/pārredzamība/apgaismojums				q			
Pieejamība	c	k		c		u	
Teritorialitāte	d	l		d			
Pievilcīgums	e						
Izturība		m	m				w
Drošības pastiprināšana/likvidēšana		n	o				x
Uzturēšana	f		o				
Uzraudzība			o	d	s		o
Noteikumi	g						
Infrastruktūra noteiktām grupām	h						
Komunikācija ar sabiedrību	i				t	v	

- a. Uzturot apkārtņē materiālos objektus un sabiedriskos sakarus labā stāvoklī, palielinās kontroles sajūta un mazinās bailes.

b. Apvienojot dzīvesvietas nodrošināšanas funkcijas ar citām funkcijām, tādējādi radot rosīgu apkārtni gan dienā gan naktī, tiek sekmēta kontroles sajūta un mazinātas bailes.

c. Mazinot piekļuves iespējas daļēji publiskajām zonām (padarot tās par daļēji privātajām zonām), tiek mazinātas bailes un noziedzības risks.

d. Plašu publisku vietu sadalīšana mazākās zonās veicina kontroles apziņu un mazina bailes, it sevišķi, ja papildus tiek veikta uzraudzība.

e. Pievilcīgs ielu plānojums, ietves, apstādījumi un ielu mēbeles veicina komforta sajūtu un parāda, ka teritorija tiek uzraudzīta, tādējādi mazinot bailes.

f. Laba uzturēšana liecina par labu uzraudzību un mazina bailes.

g. Radot apziņu, ka publisko vietu lietošanai ir skaidri noteikumi, tiek mazinātas bailes no noziedzības.

h. Sociālais atbalsts narkomāniem, bezpajumtniekiem utt. mazina bailes no noziedzības, ko izraisa šādu cilvēku klātbūtne.

i. Informēšana par piesardzības pasākumiem liecina par labu uzraudzību un mazina bailes.

j. Zādzību risks mazinās, ja ieejas atrodas rosīgās publiskās vietās.

DEFINĪCIJAS

- **Piekļuves kontrole** – būtībā piekļuves kontroles ideja ir šāda: pārkāpējs neuzdrīkstas un/vai nav spējīgs piekļūt attiecīgajai teritorijai, ēkai vai telpai.

- **Ēkas** - māju kompleksi, rindu mājas, rindu privātmājas, iekšpagalmi, noslēgti laukumi utt.

- **Darbības programma** – ēku projekta dokumenti sastāv no ēkai un būvniecības projektam vai tā daļai nepieciešamajiem dokumentiem, tostarp specifikācijām, rasējumiem, uzturēšanas norādēm, kā arī citiem atbilstīgiem dokumentiem (skaidrojošas diagrammas, tabulas un shēmas rasējumiem, ekspertu viedokļi, pētījumu rezultāti u.c.). Ēku projekta dokumentos arī ietilpst tehniska rakstura informācija, kas jāiesniedz pašvaldībai, piesakoties rakstveida apstiprinājumam, būvatļaujai un atļaujai izmantot un apdzīvot attiecīgo teritoriju.

- **Komplekss/nekustamais īpašums** - sertifikāts ēkas vai ēku kompleksa izīrēšanai mājokļu kooperatīviem, īpašnieku grupām vai pensiju fondam.

- **Visaptverošs plāns** – to sagatavo zemei, kas pieder valstij vai apgabala līmeņa valsts iestādei, lai izstrādātu šīs zemes apbūves teritoriālo koncepciju, kā arī izmantošanas un aizsardzības principus. Visaptverošo plānu var izstrādāt arī visai pašvaldībai vai atsevišķai tās daļai (pilsētai vai lielpilsētai).

- **Plānojums** – pilsētas, apkaimes vai ēkas projektēšana, plānošana, pārvaldīšana un/vai uzturēšana vai visas ēkas materiālās detaļas (ķieģeļi, java, cements un forma kopumā), kā arī cilvēki, kas tajā uzturas un dzīvo.

- **Detalizētais plāns** – teritoriālās plānošanas dokuments, kas nosaka zemes gabala robežas, zemes pārvaldības un izmantošanas kārtību (tostarp, celtniecības un citu darbību obligātos darba noteikumus). Detalizētos plānus var sagatavot pilsētām vai lielpilsētu daļām (atsevišķām dzīvojamajām zonām), kā arī ciemiem, atsevišķiem zemes gabaliem un zemes gabalu grupām.

- **Vide** – vide ir būtisks noziedzības (iespējas noziegumu izdarīšanai) pieauguma vai novēršanas faktors.

- **Pozitīvas lietošanas veicināšana** – šis princips nozīmē tādas vides radīšanu, kas palielina iespēju, ka konkrētas teritorijas likumīgie lietotāji to izmantos.

- **CPTED** - noziedzīgu nodarījumu novēršana ar vides plānojuma palīdzību.

- **Noziedzība** – šis jēdziens ietver “specifiskus noziedzības veidus”, kā arī bailes no noziegumiem vai nedrošības sajūtu. Specifiskos noziedzības veidos ietilpst arī noziegumi, kas veikti, izmantojot situāciju. Noziegumi, kā arī necivilizēta vai antisociāla uzvedība ir, piemēram, zādzība (ar ielaušanos), zādzība, vandālisms, vardarbība ielās (pretēji vardarbībai ģimenē), grafiti zīmējumi, piegružošana utt.

- **Tēls/uzturēšana** – tas nozīmē, ka teritorija nedrīkst būt piegružota, noklāta ar grafiti zīmējumiem, izdemolēta un bojāta.

- **Zemes izmantošanas plāns (projekts)** – dokuments, kurā ir noteikti lauku rajonu zemes izmantošanas un aizsardzības principi, kā arī noteikumi, kas var ietvert specifiskus zemes izmantošanas plānus.

- **Vietējā plānošana** – “Vikipēdijā” vietējā plānošana definēta kā joma, kuru pārzina pašvaldība vai vietējā padome, kurai saskaņā ar likumu ir tiesības izmantot normatīvajos aktos noteiktās pilsēt-plānošanas funkcijas noteiktai teritorijai. Visaptverošā plānošanā saistībā ar noziedzības novēršanu izšķir astoņu veidu pilsētvidi. Katram no šiem pilsētvides veidiem ir paredzēti noteikti līdzekļi, kas palīdz novērst noziedzību ar pilsētu plānojuma un ēku projektēšanas palīdzību.

- **Plānošana valstiskā līmenī** – teritoriālās plānošanas stratēģijā visai valstij jāiekļauj ideja par apdzīvotu vietu, kas var nodrošināt dzīvojamo vidi, kurā ir labi dzīvošanas apstākļi un tiek ievērotas vispārējās drošības prasības.

- **Privātā telpa** – mājoklis vai privāts dārzs.

- **Publiskā telpa** – pilsētas ceļi, laukumi un parki.

- **Publiskās zonas** – ielu apgaismojums, āra autostāvvietas, privātās garāžas, rotaļlaukumi, gājēju tunelī, autobusu pieturas, šauras sānu ieliņas, kā arī apkārtnes pārvaldība, uzturēšana un uzraudzība utt.

- **Novēršana** – darbības, kas tiek veiktas, pirms problēma ir radusies. Iepriekšēja sagatavošanās nevis reaģēšana pēc nozieguma.

- **“Vikipēdijā”** pilsētu plānošana definēta kā “tehnisks un politisks process, kas ietver zemes izmantošanu un pilsētvides plānošanu, tostarp gaisu, ūdeni, un jebkādu infrastruktūru, kas savieno pilsētvidi ar citām vidēm, piemēram, transporta un sadales tīklus”.

- **Reģionālā plānošana** – nosaka principus un vadlīnijas dzīvojamajai videi konkrētā reģionā, teritoriālās plānošanas norādes, kā arī ir pamats visaptverošu plānu izstrādei reģionālajām pašvaldībām un lielpilsētām.

- **Daļēji publiska zona** – priekšnams vai piemājas dārzs, kas ir publiski pieejami.

- **Daļēji privāta zona** – iekšējie gaitenī dzīvokļu kompleksos vai kopīgie dārzi ēku kompleksa pagalmā.

- **Teritoriālais plāns** – dokuments, kas tiek sagatavots plānošanas procesa rezultātā. Teritoriālais plāns sastāv no apraksta un rasējumiem, kuri viens otru papildina, veidojot vienotu veselumu. Īpašos plānos izstrādā specifiskiem mērķiem, piemēram, infrastruktūras objektiem, ūdens un meža teritoriju pārvaldībai utt.

- **Uzraudzība** – jāizšķir konkrētas apkārtnes iedzīvotāju veikta (dabiska) uzraudzība no formālas policijas vai drošības personāla uzraudzības, kā arī daļēji formālas uzraudzības, kas ietilpst pastnieka, mājas pārziņa, dežuranta, apsaimniekotāja u.c. pienākumos.

- **Drošības pastiprināšana** – drošības elementi un plānojums, kas apgrūtina iekļuvi ēkā vai teritorijā, kā arī iespēju nodarīt bojājumus kādam objektam.

- Teritorialitāte – īpašumtiesības vai īpašumtiesību apziņa.

- **Ar (kā palīdzību)** – norāda, kādā veidā tiek ieviesta un veikta noziedzības novēršana.

- **Pilsētu plānošana un projektēšana** – konkrētās teritorijas izmēri - tās lielums, blīvums, augstums un mērogs, kā arī piekļuve teritorijai ar automašīnu, velosipēdu utt.

KEYWORDS

• piekļuves kontrole	7-8, 17, 21-22, 24, 33, 68, 70, 74
• darbības programma	7, 74
• ēku projekti	30, 36, 47, 60, 74
• visaptveroša plānošana	30, 74
• noziedzības ietekmes novērtējums	76
• "Plānojums noziedzības izskaušanai"	4-5
• projekti	6, 10, 44-46, 49
• detalizēts plāns	49
• pozitīvas lietošanas veicināšana	8, 17, 33, 74
• tēls un/vai uzturēšana	7-8
• iejaukšanās	11, 30, 34
• apgaismojums	10, 16, 19, 22, 24, 26-27, 33-35, 45, 64, 66-71, 74
• pašvaldības	5-6, 8, 11, 34, 54-55
• vietējā plānošana	30, 74
• motivēts pārkāpējs	9
• plānošana valstiskā līmenī	30, 74
• dabiska uzraudzība.	7, 19-20, 32-33, 69, 71, 73, 75
• Sertifikāts "Policijas atzīts drošs mājoklis"	3-5, 10, 13, 61
• privāta zona	3, 23, 34, 74
• publiska zona	3, 11, 19, 33-35, 65, 72, 74
• reģionālā plānošana	30, 59, 62, 74
• "Nodrošināts ar plānojumu"	4-5, 9-10
• daļēji privāts	3, 16, 24, 33-34, 65, 67, 72, 75
• daļēji publiska zona	3, 23, 75
• teritoriālā plānošana	1, 29-30, 35, 54-58, 60-62
• piemērota iespēja	9
• piemērots mērķis	9
• drošības pastiprināšana.	3, 7-10, 16-17, 21, 24, 33, 65-68, 70-72, 75
• teritorialitāte	7, 17, 21, 23, 33, 72, 75

JUSTIITSMINISTEERIUM

SISEMINISTEERIUM

Politsei- ja Piirivalveamet

SISEKAITSKADEEMIA
ESTONIAN ACADEMY OF SECURITY SCIENCES

pro-police

POLICIJOS DEPARTAMENTAS
PRIE VIDIAUS REIKALU MINISTERIJOS

POLIISI
POLICE OF FINLAND

EESTI LINNADE LIIT
ASSOCIATION OF ESTONIAN CITIES

EESTI
NAABRIVALVE

Karju Kaavalitsus

CPTED

ROKASGRĀMATA
POLICISTIEM